

Eidsvollsbygningens park

Trädgårdsarkeologisk övervakning 2012-2013

Eidsvoll Verk, Eidsvoll kommune, Akershus fylke.

ArchaeoGarden
Rapport 2014:1
Anna Andréasson

Eidsvollsbygningens park

Trädgårdsarkeologisk övervakning 2012-2013

Eidsvoll Verk, Eidsvoll kommune, Akershus Fylke

ArchaeoGarden Rapport 2014:1

Tekniska och administrativa uppgifter

Fylke: Akershus

Kommune: Eidsvoll

Uppdragsgivare: Statsbygg, Norge.

Projekt 11930 Eidsvollsbygningen

Fältarbetstid: 2012-06-04 – 2012-06-08

2012-06-12 – 2012-06-15

2012-06-18 – 2012-06-20

2012-08-06 – 2012-08-10

2012-08-13 – 2012-08-17

2012-09-18 – 2012-09-21

2012-09-24 – 2012-09-28

2013-05-21 – 2013-05-24

2013-05-27 – 2013-05-29

2013-06-04 – 2013-06-06

2013-06-17 – 2013-06-19

2013-06-24 – 2013-06-26

2013-08-05 – 2013-08-09

2013-08-13 – 2013-08-16

2013-08-19 – 2013-08-20

Personal: Anna Andréasson, trädgårdsarkeolog, ArchaeoGarden.

Ingeborg Mellgren-Mathiesen, landskapsarkitekt MNLA, Arkadia Landskap.

ArchaeoGarden

www.archaeogarden.se

Eidsvollsbygningens park: Trädgårdsarkeologisk övervakning 2012-2013.

Eidsvoll Verk, Eidsvoll kommune, Akershus Fylke.

ArchaeoGarden Rapport 2014:1.

Författare: Anna Andréasson.

Omslagsbilder: Överst till vänster: hägnadsstolpe (No. gjerdestolpe) nära Sørparkens NÖ-hörn. Foto: 120925AA (se vidare kapitel: Huslämning och trädgårdshägnad i nordöstra hörnet av Sørparken). Överst till höger: detalj gånglager i Østre allé, Sørparken. Foto: 120620AA (se vidare kapitel: Norra delen av Østre allé - sektion 19). Nederst: utsnitt ur karta över Eidsvold Verk 1801 (se vidare kapitel: Historisk bakgrund).

ISBN: 978-91-978217-7-3

© Anna Andréasson & ArchaeoGarden 2014.

Innehåll

1. Inledning	6
1.1. Projektets bakgrund	6
1.2. Arbeten i parken inför år 2014	6
1.3. Det trädgårdsarkeologiska uppdraget	6
1.4. Metod och genomförande	7
1.5. Undersökningsområdet.....	7
2. Historisk bakgrund	8
2.1. Kort om diskussionen kring rekonstruktion och restaurering	8
2.2. Kort historisk sammanfattning	8
3. Undersökningsresultat.....	14
3.1. Tunet med Atkomst	14
3.1.1. Tunet	14
3.1.1.1. Sydsidan	14
3.1.1.2. Nordsidan	16
3.1.2. Atkomsten	18
3.2. Vestparken	20
3.2.1. Carsten Ankers monument	20
3.2.1.1. Grusytorna kring Ankermonumentet	21
3.2.1.2. Gången mot hovedatkomsten i norr	24
3.2.1.3. Rabatter längs gången mot hovedatkomsten i norr	24
3.2.1.4. Träresten och sten under gången och sydöst om monumentet	29
3.2.2. Søndre paviljong	38
3.2.3. Kongeveien	40
3.2.3.1. Ny gångväg över gränsen mellan Sørparken och Kongeveien	40
3.2.3.2. Gången mellan Konservatorboligen og Sørparken	42
3.2.4. Konservatorboligen	43
3.2.4.1. Gången mellom Søndre paviljong og Konservatorboligen	43
3.2.4.2. Konservatorboligens trädgård	46
3.2.4.3. Trädplanteringsgropar sydöst om Konservatorboligen	47
3.3. Sørparken.....	48
3.3.1. Gångarna i Sørparken	48
3.3.1.1. Vestre allé	50
3.3.1.1.1. Norra delen av Vestre allé	50
3.3.1.1.1.1. Sektion 16	50
3.3.1.1.1.2. Provgrop 15	52
3.3.1.1.2. Södra delen av Vestre allé	53
3.3.1.1.2.1. Provgrop 12	56
3.3.1.1.2.2. Sektion 15	57
3.3.1.1.2.3. Sektion 1	60
3.3.1.2. Østre allé	62
3.3.1.2.1. Norra delen av Østre allé	62
3.3.1.2.1.1. Sektion 19	62
3.3.1.2.2. Södra delen av Østre allé	66
3.3.1.2.2.1. Sektion 18	66
3.3.1.3. Sørparkens centrala del	68

3.3.1.3.1. Väst- östliga gången närmast huvudbyggnaden	68
3.3.1.3.1.1. Schakt elledning fasadbelysning	68
3.3.1.3.1.2. Sektion 20	70
3.3.1.3.1.3. Sektion 21	72
3.3.1.3.1.4. Sektion 22	74
3.3.1.3.2. Nord-sydliga gången centralt i Sørparken	75
3.3.1.3.2.1. Sektion 17	75
3.3.1.3.3. Väst-östliga gången centralt i S Sørparken	77
3.3.1.3.3.1. Provgrop 11	77
3.3.1.3.3.2. Provgrop 3	78
3.3.2. Huslämning och trädgårdshägnad i nordöstra hörnet av Sørparken	79
3.3.2.1. Sektion mot söder	89
3.3.2.2. Inmätt planritning över huslämningen	90
3.3.2.3. Sektion mot norr	91
3.3.3. Området närmast huvudbyggnadens fasad	95
3.4. Nordparken	100
3.4.1. Nordskråningen	100
3.4.1.1. Nordre Paviljong	101
3.4.1.1. Ventilationstorn och Ventilationsgrøft	101
3.4.2. Kjøkkeninngangen	105
3.4.2.1. Närmast fasaden	106
3.4.2.2. Tvärgång för handikappatkomst	109
3.5. Østparken	111
3.5.1. Minnesplattorna	112
3.5.2. Området väster om Ankers grav	113
3.5.2.1. Nordväst – avfallslager med ostron och fiskfjäll (fiskskjell)	114
3.5.2.2. Centralt – diffusa byggnadsspår	116
3.5.2.3. Sydväst– möjliga syllstenar	118
3.5.3. Området öster om Ankers grav	120
3.5.3.1. Sydöst – modern gång och eventuell äldre gång/sandyta	120
3.5.3.2. Nordöst – modern gång	122
3.5.3.3. Smalt schakt för elledning på gångens västra sida	123
3.5.4. Grävning för hägnad kring Ankers grav	124
3.5.5. Norra delen av Østparken	129
3.5.5.1. Dränering från gravhägnadens nordöstra hörn mot norr	129
3.5.5.2. Fortsättning på dränering i Østparkens norra del	132
3.5.5.3. Parti med storgatsten i norra delen av Østparken	135
3.5.6. Sluttningen mellan Sørparken och Østparken	137
3.5.6.1. Gången	137
3.5.6.2. Smalt schakt för elledning på gångens västra sida	139
3.5.6.3. Den större ytan i sluttningen mellan Sørparken och Østparken	142
4. Referenser	152
Bilagor	
1. Analysresultat kritpipor	
2. Analysresultat osteologi (fiskfjäll/fiskskjell)	
3. Analysresultat dendrokronologi	
4. Översiktsplan: LA-7014_arkeolog-00	
5-15. Detaljplaner delytor: LA-7014-arkeolog-01 till och med LA-7014-arkeolog-11.	

1. Inledning

1.1. Projektets bakgrund

År 2006 fick Statsbygg med anledning av Norges grundlags 200-årsjubileum år 2014 i uppdrag av Kulturdepartementet (KUD) att restaurera Eidsvollsbygningen och dess två paviljonger, med målet att ge besökarna en god bild av utseendet 1814. I samband med detta skulle även den tillhörande parkanläggningen rustas upp. För att undersöka möjligheterna att rekonstruera anläggningen som den såg ut 1814 gjordes en historisk studie och en begränsad trädgårdsarkeologisk undersökning (Mellgren-Mathiesen 2008). Efter bland annat ett seminarium med paneldebatt hösten 2010 blev slutsatsen inom projektet att det just nu inte finns tillräckligt med kunskap om anläggningen 1814 för att göra en god rekonstruktion. (Florens-deklarationen 1982). Man beslöt därför att inför jubileet 2014 rusta upp den idag befintliga anläggningen, och en eventuell rekonstruktion sköts på framtiden. Samtidigt betonas vikten av att inga ytterligare ingrepp görs som riskerar att förstöra de viktiga arkeologiska spåren. Skall det fortsatt finnas möjlighet att i framtiden få bättre kunskap om anläggningen måste lämningarna under mark bevaras, eller, då ingrepp inte kan undvikas, måste lämningar som tas bort dokumenteras. (Referat fra seminar 26-27 august, 27.09.2010; Riksantikvarens vurdering, 22.01.2011; Referat faggruppmøte 14.06.2011, 30.08.2011).

1.2. Arbeten i parken inför år 2014

Inför jubileet 2014 valde man alltså att istället för att rekonstruera utgå ifrån den park som finns idag och renovera den. Stor vikt lades vid att lämningarna efter äldre tiders trädgårdsanläggningar skulle störas så lite som möjligt. Då det var oundvikligt skulle de spår som ödelades först dokumenteras fackmässigt av trädgårdsarkeolog. Som utförare av parkarbetet valdes Braathen landskapsentreprenör AS. Landskapsarkitekt i projektet var Ingeborg Mellgren-Mathiesen, Arkadia Landskap. Utgångspunkten för renoveringen har alltså varit dagens befintliga park och de kvaliteterna den innehåller. Detta innebar bland annat upprustning av grusade gångar och vägar, inplantering av träd, buskar och blommor, samt restaurering av Ankers monument och gravplats. Dessutom skulle tre nya ingångar för besökare anläggas till Eidsvollsbygningen, av vilka de till källarvåningen och biljardrummet skulle vara universellt anpassade för rullstol etc.

1.3. Det trädgårdsarkeologiska uppdraget

Parkanläggningen har en total areal på ca 24 hektar. Byggnaderna och parken är kategoriserade som Nasjonalmonument. De har status som "listefört bygning i statens eie" vilket i praktiken innebär att anläggningen skall behandlas som fredad, med utgångspunkt i Kulturminneloven.

Villkor för alla arbeten i parken var att hänsyn alltid skulle tas till att det rör sig om en historisk anläggning, något som ställde särskilda krav på både entreprenörer och genomförande. Projektbeskrivningen specificerade att istandsättningen skulle genomföras i enlighet med antikvariska principer. Riksantikvaren var antikvarisk myndighet för projektet och fastställde premisserna för undersökning och arbeten. I trädgårdsarkeologens uppdrag specificerades att:

- Samtliga grävarbeten skulle övervakas av trädgårdsarkeolog, med uppdrag att söka spår efter äldre trädgårdsanläggningar och säkra dessa spår för framtiden. En del ytor nära Eidsvollsbygningen där grävarbeten redan gjorts krävde dock ingen ytterligare åtgärd.
- Placering och bredd på de historiska grusgångarna i parken skulle identifieras. Dessa upplysningar skulle ligga till grund för upprustningen av grusgångarna.
- Om fynd av historiska spår gjordes skulle grävarbetena stoppas och spåren dokumenteras fackmässigt innan arbetet kunde fortsätta. Byggherre och landskapsarkitekt skulle varslas om fynden. Alla fynd som kunde relateras till från för-reformatorisk tid skulle varslas Fylkeskommunen/Riksantikvaren.
- Trädgårdsarkeologen skulle efter arbetets slut utarbeta en slutrapport som redogjorde för genomförande och resultat av uppdraget.

Den trädgårdsarkeologiska övervakningen skulle ske i nära samarbete med huvudentreprenören Skanska, landskapsentreprenören samt byggherrens representant på byggplatsen. I uppdragsbeskrivningen specificerades också att: "Det vill vara behov för koordineret framdrift mellom bygningsmessiga og parkmessiga arbeidet. Det vill bli lagt vekt på at grävarbetena gjennomføres rationelt, där också hänsyn till rationell genomföring av hagerarkeologisk overvakning tillvaratas. Det må påregnes fleksibilitet från hagearkeolog."

1.4. Metod och genomförande

Det trädgårdsarkeologiska fältarbetet påbörjades i början av juni 2012 och avslutades i slutet av augusti 2013. Sammanlagt utfördes arbete av trädgårdsarkeolog vid 15 tillfällen under de två åren, varje tillfälle omfattande mellan tre och fem dagar.

Det trädgårdsarkeologiska arbetet har utförts av trädgårdsarkeolog Anna Andréasson, ArchaeoGarden, assisterad av landskapsarkitekt (MNLA) Ingeborg Mellgren-Mathiesen, Arkadia Landskap. Grävarbeten med maskin utfördes av den entreprenör som var aktuell vid varje tillfälle. Inmätningarna i fält gjordes av Steinar Ramsdal Finstad (2012) och Marcus Lundmark (2013) från Braathen landskapsentreprenör AS. Inmätningar och planer har därefter bearbetats vidare av landskapsarkitekt (MNLA) Ida Hvidsten, Grindaker Landskapsarkitekter AS. Koordinatsystemet som använts är EUREF UTM Sone 32.

Det trädgårdsarkeologiska arbetet har skett parallellt med ett generellt arkeologiskt övervakningsarbete utfört av NIKU (Norsk Institutt for Kulturminneforskning). Arkeologiska lämningar av byggnadskaraktär har primärt dokumenterats av arkeologerna från NIKU, också när det gäller ytor utanför byggnaderna. Denna dokumentation återfinns i del 3 och 4 av de rapporter som författats av projektledare arkeolog Petter B. Molaug (Molaug 2012, 2013a).

1.5. Undersökningsområdet

Parken kring Eidsvollsbbygningen omfattar totalt 24 hektar. Den aktuella trädgårdsarkeologiska undersökningen har omfattat de områden som i Mellgren-Mathiesens rapport benämnts Tunet med atkomst, Sørparken, Østparken, Vestparken och Norparken. Området väster om Carsten Ankers vei där det idag finns en parkeringsplats har inte varit inkluderat i undersökningen. En närmare redogörelse för parkens omfång, delområden och övriga benämningar finns i kapitel 3 i Ingeborg Mellgren-Mathiesens rapport (s. 15-21).

Figur 1. Delområden och benämningar (se vidare Mellgren-Mathiesen 2008 s. 15).

2. Historisk bakgrund

2.1. Kort om diskussionen kring rekonstruktion och restaurering

Byggnaderna och parken är nasjonalmonument och intresset för istandsättningsprojektet är stort. Detta ställer speciella krav på fokusering, hänsynstagande vid utförande samt kompetens hos alla inblandade. Det har också orsakat en hel del diskussion.

Det pågående istandsättningsprojektet för själva Eidsvollsbygningen och paviljongerna kretsar uteslutande kring året 1814. Den historiska förstudien och mindre utgrävningen som genomfördes i parken 2008 hade uppdraget att ta reda på om parken skulle kunna rekonstrueras som den såg ut år 1814. Eftersom man inte ansåg sig ha tillräckligt detaljerad kunskap om anläggningens utformning efter den trädgårdsarkeologiska undersökningen och historiska studien 2008, och fortsättning för tillfället inte var aktuellt, beslutade man att avvakta och inför jubileet 2014 endast rusta upp den befintliga anläggningen. Detta beslut har kritiserats (se t ex Bergaust 2011).

Det är dock ett faktum att ur ett trädgårdsarkeologiskt och trädgårdshistoriskt perspektiv kan även beslutet att på förhand välja år 1814 kritiseras, med utgångspunkt i de kriterier som ställts upp för bevarande och restaurering av historiska trädgårdsanläggningar, parker och landskap i Florens-deklarationen (Firenzecharteret) antagen av ICOMOS 1982. Att göra 1814 till det viktigaste året i anläggningens historia är ett nutida beslut, fattat oberoende av anläggningens kompletta historia som är betydligt längre och mer komplicerad. Enligt Florens-deklarationen bör man vid utgångspunkten tillräkna varje epok i anläggningens historia samma värde och studera dem lika noggrant. Först därefter och med utgångspunkt i källmaterialet kan man eventuellt göra värderingar och urval om detta anses nödvändigt (se vidare Mellgren-Mathiesen 2008 s. 7)

Det måste också påpekas att anläggningen sådan den föreligger idag är autentisk, den innehåller alla parkens utvecklingsfaser från 1600-talet och framåt. Historien är komplicerad. Den arkeologiska undersökningen i Sørparken visade till exempel att ingen större omläggning verkar ha skett här mellan den formella anläggning som syns på kartan från 1801 och tiden då landskapsparken anlades efter slottsgartner Mortensens ritningar inför jubileet 1864. Spåren av den äldre anläggningen förefaller trädgårdshistoriskt mycket intressanta och välbevarade. Den fysiska anläggningen, och de arkeologiska spåren som göms under mark, är lika viktiga huvudkällor till kunskap och förståelse av trädgårdsanläggningar som det historiska källmaterialet. Faktiskt kan det arkeologiska källmaterialet vid arbete i de nordiska länderna vara ännu viktigare, eftersom det historiska källmaterialet ofta är så begränsat. Vid en eventuell rekonstruktion till en viss epok, måste även hänsyn tas till lämningar från andra tider och epoker, både före och efter. Parken är idag skyddad och reglerad som specialområde för bevarande av landskap och vegetation. (Ibid)

2.2. Kort historisk sammanfattning

Det historiska källmaterialet om trädgårdsanläggningen vid Eidsvollsbygningen är begränsat, och ger egentligen ingen fullständig och detaljerad kunskap om någon fas i trädgårdsanläggningens historia. Arkiven har splittrats på grund av flera ägarskiftet och källmaterial har också gått förlorat. Sannolikt finns mer historiskt källmaterial att upptäcka som idag inte är känt. En grundlig genomgång av det källmaterial som finns tillgängligt idag i form av skriftliga källor, kartor och avbildningar har gjorts av Ingeborg Mellgren-Mathiesen (2008). Till detta kommer en registrering av vegetationen och en studie av träden, samt den trädgårdsarkeologiska undersökningen som utfördes 2007. Resultaten av dessa redovisas också i rapporten 2008. Den arkeologiska undersökningen visade bland annat väl bevarade lämningar efter en formell trädgårdsanläggning med minst två faser (före 1770 respektive efter 1770) i Sørparken (Ibid).

Ingeborg Mellgren-Mathiesen har i sin rapport sammanfattat anläggningens historia i ett antal perioder (s. 24f):

- **Period 1: (fram till 1688)** Perioden omfattar verksdriftens begynnelse fram till Oberberghauptmann Heinrich von Schlanbusch övertagande. Den präglas av många ägarskiftet och skiftade ekonomisk lönsamhet. Inga skrift-, kart- eller bildkällor som berör en trädgårdsanläggning har hittats från denna period.

År 1601 skickade kung Christian IV en delegation av experter på bergsbruk till Norge för att undersöka förutsättningarna. Malmen var kunglig egendom och bergsbruk kunde endast bedrivas med kungligt medgivande. År 1624 fick Herman Krefting och Johan Post privilegier att bedriva verksamhet vid Eidsvoll Verk av Christian IV. Det blev dock inte lönsamt

Period 4: (1794-1822) Carsten Anker. Conferenceråd Carsten Tank Anker gick till verket med stor energi och genomförde många förbättringar på Eidsvoll Verk. Han investerade tid och pengar i inredning av huvudbyggnaden, och gjorde även vissa förändringar i parken.

bland annat anlade han slingrande gångar i barockparken Dorotheenbusks ytterkant och längs dammarna. Få skrift-, kart- och bildkällor finns dock från perioden, även om primärkällor som brev omtalar existensen av park och trädgård. Enligt auktionskatalogerna över Carsten Ankers lösöre respektive boksamling från 1823 såldes dock i samband med konkursen en hel del trädgårdsrelaterade föremål som till exempel trädgårdsböcker, bänkar, bord, planteringsurnor (urtepotter) med mera (se vidare Mellgren-Mathiesen 2008).

Figur 3. Utsnitt ur Kaart over Eidsvold Verks Søndre Side og paa dette Sted til Verket henhørende Indretninger og Anlæg, Opmaalt efter H. Conferenceraads C. Ankers Forlangende, ved lovformelig Opmaalings-forretning og nøjagtige geometriske opmaalinger, ved N. S. Darre Rltmester ved Dragonerne aar 1801. Copieret efter Originalen av H. Horneman. London, juli 1802. Arkiv: Statens Kartverk Hønefoss.

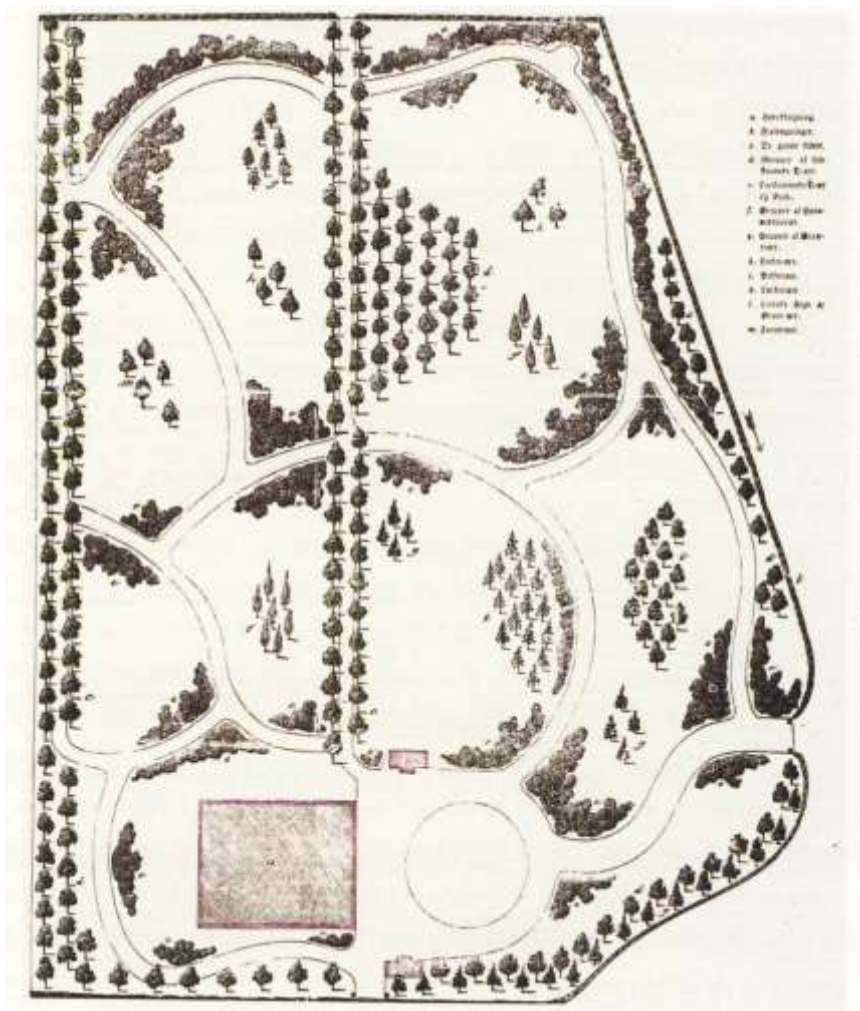

Figur 4. Karta utan titel ca 1812, ritad av okänd, möjligen Erik Anker. Eidsvollssbygningens arkiv.

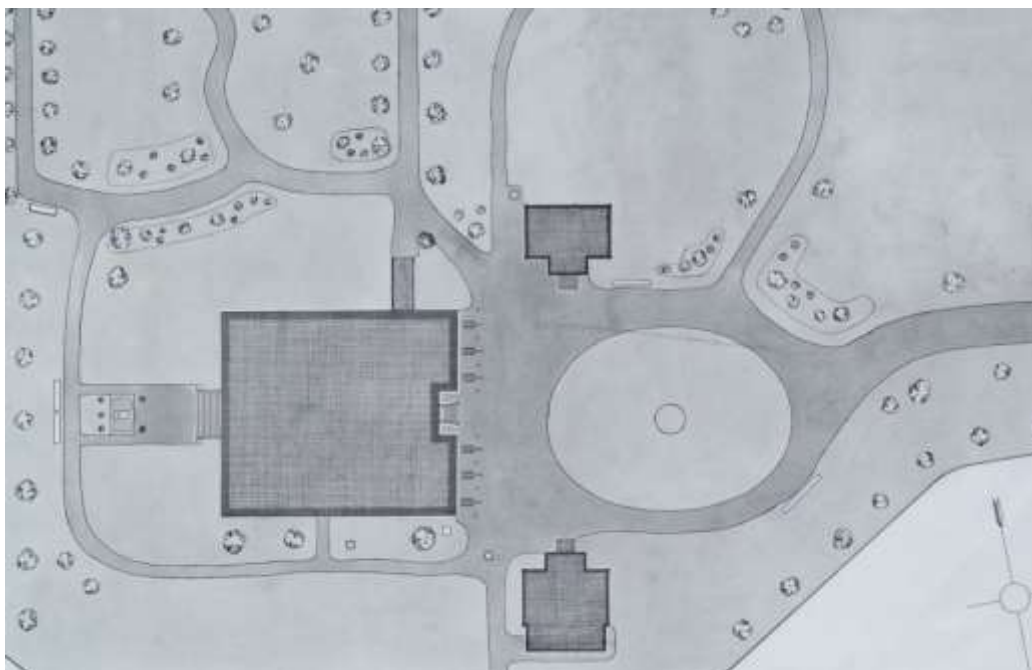
Uppmätningsskarta från 1801 visar bland annat Kongeveien som gick tvärs genom anläggningen och uttunet i nord-sydlig riktning. I den blivande Østparken låg gårdens inntun, med ett långt hus innehållande grisstia, vedskjul och hönsbarn, och öster om detta en visthusbod (stabbur/stolpebod). Den formella trädgården är på kartan från 1801 dubbelt så stor som den var på kartan från 1792 och har en annan indelning. Mittaxeln låg på linje med huvudbyggnadens östra kortsida. Trädgården mätte närmare 100 x 60 meter (dagens trädgård sträcker sig ytterligare 26 meter mot söder som följd av slottsgartner Mortensens utvidgning på 1860-talet.) Den formella trädgården avbildas med åtta kvadratiske kvarter och två smala rektangulära rabatter närmast huvudbyggnaden. Vidare syns tre grusgångar i trädgårdens längdriktning och fem tvärgångar. Den västra gången är markerad med små träd från huvudbyggnadens hörn till den formella trädgårdens avslutning mot söder. Träden är mindre än Kongeveiens alleträd. Den östra gången har inga träd markerade. I trädgårdens sydöstra hörn fanns en liten byggnad markerad "Huus til Haveredskab". Den andra tvärgången från huset är markerad med en svart streckad linje på var sida, och där den korsar huvudgången finns en kvadratisk markering. Gränsen mellan den formella trädgården och Østparkens inntun markeras med ett svart streck. Ett liknande svart sträck avgränsar trädgården i öster och söder vilket tolkas som att trädgården här sannolikt avgränsats av ett staket eller plank.

Från Ankers tid finns även en karta från ca 1812 som tolkats som utvisande dels genomförda och dels enbart planerade förändringar av Eidsvoll Verk. På denna karta är Tunet förändrat och har bara två flankerande paviljonger. I nuvarande Østparken finns på kartan två nya kvadratiske byggnader utritade, det är också skisserat böjda avgränsningar som verkar omsluta ett ovalt trädgårdsrum utanför "hagestuen". Det är oklart om utformningen av Østparken kom att genomföras efter denna plan. De två små byggnaderna har till exempel ännu inte kunnat återfinnas arkeologiskt varken 2008, eller 2012-2013.

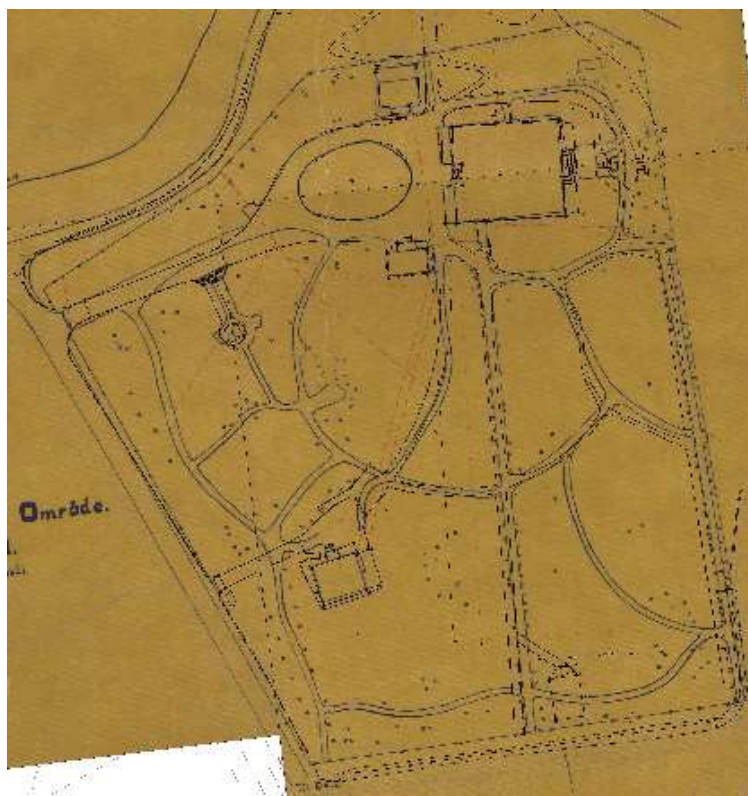
- **Period 5** (1822-1837) Carsten Anker gick i konkurs, och egendomen gick vidare till engelska och därefter norska ägare. Boende i huset var under denna period förvaltaren Niels Knudsen och hans hustru Wilhelmina. Delar av barockparken Dorotheenbusk försvann och inlemmades som jordbruksareal.
- **Period 6** (1837-1851) Eidsvollsbygningen med parken inköptes som "Nasjonalklenodie" år 1837. Samtidigt köpte förvaltare Nils Knudsen den övriga delen av egendomen. År 1844 slutade Eidsvollsbygningen fungera som bostad i samband med att familjen Knudsen flyttade ut. År 1851 överlämnades Eidsvollsbygningen till staten.
- **Period 7** (1851-1860) År 1856 utarbetar professor Schübeler förslag till utformning av park som ej realiserats. Slottsgartner Mortensen utarbetade en plan som låg till grund för omläggning på 1860-talet. Planen presenterades i en artikel i *Illustreret Nyhedsblad* 1860.
- **Period 8** (1860-1914) Parken förändrades enligt slottsgartner Mortensens plan under 1860-talet. År 1864 firades Grunnlovens 50-årsjubileum. I byggnadens rum anordnades utställning. Den första större restaureringen av Eidsvollsbygningen skedde under ledning av Albert Lange inför 100-årsjubileet 1914. Ingen restaureringsplan utarbetades för parken, men Faye, Arneberg och Wiens situationsplan från 1913 med huvudbyggnadens närmaste omgivning visar att parken i princip hade kvar 1860-talets form. Ankers grav flyttades till Østparken 1901. Ankermonumentet avtäcktes 17 maj 1914. Primärkällor finns i form av fotografier och sekundärkällor i form av skildringar.
- **Period 9** (1914-1964) Inför 150-årsjubileet 1964 blev byggnaden på nytt restaurerad och parkens uttryck förenklades. Landskapsarkitekt Karen Reistad lät ta bort delar av parkens äldre vegetation och gångar, och tillförde nya element och nya planteringar. Wergelandmonumentet avtäcktes 1962.
- **Period 10** (1964- 2008) Underhåll av park och byggnader har pågått fram till restaureringen inför 200-årsjubileet 2014.

Figur 5. Plan publicerad i artikeln 'Haven ved Riksforsamlingssalen paa Eidsvoll' i *Illustrert Nyhedsblad* 48 (25.11.1860:202) ritad av Slottsgartner Mortensen från Christiania (1801-1867).

Figur 6. *Situasjons-Plan, Eidsvoldsbygningen, 1913*, utförd av Faye-Arneberg-Wien. Riksarkivet.

Figur 7. Oppmåling, Eidsvollsbygningens Område, Eidsvoll, 1950. Ritningen viser sannolikt eksisterende situation innan landskapsarkitekt Karen Riestads arbeid startade. Eidsvollsbygningens arkiv.

Figur 8. Parken ved Eidsvollsbygningen, Delvis endring av parken, november 1950, Landskapsarkitekt Karen Reistad. Eidsvollsbygningens arkiv.

3. Undersökningsresultat

I den följande redogörelsen behandlas iakttagna lämningar inom varje delområde: Tunet med Atkomst, Vestparken, Nordparken, Østparken och Sørparken. Indelningen i delområden, liksom de olika platsbenämningarna, följer Ingeborg Mellgren-Mathiesens rapport (2008). Delområdena kommer dock här att tas upp i en annan ordning. Områdena väster om Carsten Ankers Vei har inte omfattats av schaktövervakningen. Detta betyder alltså att barockparken Dorotheenbusk legat utanför undersökningsområdet, liksom de två största fiskdammarna som låg i området där parkeringen finns idag (Mellgren-Mathiesen 2008 s. 34f).

3.1. Tunet med Atkomst

Med Tunet menas grus- och gräsmatteområdet direkt väster om huvudbyggnaden samt infartsvägen, hovedatkomsten, från Carsten Ankers vei. Tunet avgränsas mot norr och söder av norra och södra paviljongen. Nordsluttningen norr om Atkomsten och Tunet behandlas under rubriken Nordparken, och ytan söder om Atkomsten, med bland annat Carsten Ankers Monument, behandlas under rubriken Vestparken. (Mellgren-Mathiesen 2008 s. 16) Lämningar inom Tunet har också dokumenterats av arkeologerna från NIKU, för mer information hänvisas till arkeolog Petter B. Molaug's uppdragsrapporter (Molaug 2012, 2013a).

Figur 9. Utsikt över Tunet mot väst och nordväst. Foto: 130606AA.

Den äldsta kartbild som visar bebyggelsen kring Tunet som den ser ut idag, med två paviljonger, är från 1812. Det är dock inte helt klart om kartan visar en planerad utformning eller den faktiska situationen. Tidigare har Tunet varit utformat på andra sätt, med fler byggnader. (Mellgren-Mathiesen 2008 s. 130f, s. 29f, s. 34f) Dagens utformning är i princip en oval gräsyta i mitten med en grusad väg runt om. Under en stor del av byggtiden stod ett stort tält på den centrala gräsytan. Innan tältet satts upp lades en markduk på gräset och därefter ett tjockt lager grus.

3.1.1. Tunet

3.1.1.1. Sydsidan

Schaktningen för ny beläggning på vägarna kring Tunet och på infartsvägen gjordes i augusti 2013. Den södra sidan togs först, därefter den norra, och slutligen själva infartsvägen. I princip grävdes inte under det moderna gruslagret. Det moderna gruslagret var ca 60 cm djupt. Den enda delen där det togs bort helt var på sydsidan vid den södra paviljongen. Under kom kompakt undergrundslera. I skiljet mellan grus och lera framkom flera dräneringar i form av dräneringsrör av plast som lagts på plankor. På något ställe löpte dräneringarna samman i en liten betongbrunn. Det moderna osorterade gruslagret lades sannolikt på plats då man tog bort en äldre asfaltbeläggning på 1960-talet.

Gruset innehöll inte ett enda fynd, inte ens en slaggbit, spik eller porslinsbit, vilket skiljer det från i princip alla andra lager kring Eidsvollsbygningen. In mot gräsrundeln i mitten noterades på sydsidan att matjordslagret i rundeln här var ca 30-40 cm tjockt, och att det här låg direkt på den gula leran. I kanten mellan gruslager och matjordslager framkom enstaka slaggbitar.

Figur 10. Schaktning för ny vägbeläggning på sydsidan av Tunet mot öst. I förgrunden syns dräneringsrör av plast som ligger på träplankor. Under de kvarvarande moderna grusresterna syns den ljusa undergrundsleran. Foto: 130806AA.

Figur 11. I kanten mot söder syns det moderna gruslagret och över detta det ännu yngre lagret av grått krossgrus. Inom den yta intill södra paviljongen där det moderna gruslagret grävdes bort visade det sig vara ca 60 cm tjockt. Under gruset fanns här en ljus undergrundslera. Foto: 130806AA.

3.1.1.2. Nordsidan

På norra sidan schaktades grundare än på sydsidan. Det moderna gruslagret grävdes i princip aldrig igenom här, eftersom det inte fanns någon anledning, gruset var fast och kunde fungera som underlag till den nya vägbeläggningen. Det var dock tydligt att det finns äldre lager under. I innerkanten mot gräsrundeln i höjd mot norra paviljongen framkom en bit av ett äldre lager, som var tydligt sotigare med inslag av bland annat kol, tegel, ben, spikar och andra metallföremål. Även det smala el-ledningsschakt som diskuteras nedan indikerar underliggande lämningar, något som också stämmer väl med vad som dokumenterats mellan huvudbyggnaden och norra paviljongen (Molaug 2013b:42ff). Ett smalt schakt för en elledning mellan norra paviljongen och mitten av gräsrundeln grävdes lite djupare. Under vägbanan noterades i schaktet ett lager med slagg, kol och sot som fortsatte nedåt. Sannolikt finns en hel del lämningar bevarade här, längre ner. Det smala el-schaktet fortsatte in i gräsrundeln. I schaktkanten noterades att matjorden från kanten och ca 3-4 meter in var mörk, nästan svart, medan den närmast flaggstången var ljusare med lite mer inblandning från undergrunden. Matjordslagret var ca 30 cm tjockt, maximalt 40 cm, och låg direkt på gul lera.

Figur 12. Schaktning på norra sidan mot väst. Till höger syns äldre lager, till höger det moderna gruslagret och i detta ett stråk med grått grus: fyllningen i en nedgrävning för en modern dränering. Foto: 130813AA.

Figur 13. Schaktning på norra sidan mot väster. Det moderna gruslagret och den ännu modernare dräneringen syns i schaktets botten. Foto: 130813AA.

Figur 14. För nedläggning av en el-ledning mellan norra paviljongen och gräsrundelns centrala del grävdes ett smalt schakt lite djupare, genom det moderna gruset. Foto: 130814AA.

Figur 15. I det smala schaktets botten syntes i schaktkanten direkt under gruset ett tunt grått sotigt lerlager, under detta ett tunt lager med nästan bara kol och sot, och underst syns den grusiga grå leran igen, som fortsätter neråt. Foto: 120814AA.

Figur 16. Det smala schaktet för el-ledningen fortsatte in mot gräsrundelns centrala del och flaggstängen. Här håller det redan på att fyllas igen, med dränerande massor. Foto: 130819AA.

Figur 17. I schaktväggen mot öster syntes att matjordslagret här verkade vara ca 30 cm, maximalt 40 cm, tjockt och låg direkt på ljus orangebrun lera. Foto: 130819AA.

3.1.2. Atkomsten

Schaktningen fortsatte längs infarten/atkomsten hela vägen ut till Carsten Ankers vei. Inte heller här gick man igenom det moderna gruslagret. Vid sidorna syntes dock matjordslager och gul lerig undergrund. Inga byggnadslämningar eller liknande noterades. På nordsidan verkade matjordslagret förhållandevis tunt, men på sydsidan invid Ankermonumentet var matjordslagret i kanten 50 centimeter. I matjorden nära Ankermonumentet noterades också enstaka glasbitar och tegelbitar i det för övrigt till synes homogena lagret.

Figur 18. Schaktning av infartsvägen/åtkomsten mot väst. Till höger trappan till Ankermonumentet. I botten av schaktet syns det moderna gruslagret, som inte gått igenom, och en modern dränering. Foto: 130819AA

Figur 19. Grop för belysningsstolpe. I schaktväggen mot söder syns det här ca 50 cm tjocka matjordslagret, och under detta den ljusa orangebruna undergrundsleran. Foto: 130819AA.

Figur 20. På andra sidan vägen mot norr syns ett tunnare matjordslager, under det lera. Foto: 130820AA.

Figur 21. Den sista biten mot Carsten Ankers väg. Asfalten på väg att grävas bort. Intill asfalten syns en rundad kant av huggen granit. Foto: 130820AA

3.2. Vestparken

Vestparken är det område av dagens park som i ett tidigare skede rymde verksbyggnader, men som i samband med omläggningen på 1860-talet blev en del av den landskapspark som idag omger huvudbyggnaden och paviljongerna. I Västparken ligger konservatorbyggnaden och här finns också Carsten Ankers monument (Mellgren-Mathiesen 2008 s. 19).

3.2.1. Carsten Ankers monument

Ankermonumentet invigdes den 17 maj 1914 (Mellgren-Mathiesen 2008 s. 19). Den äldsta kartbild som visar utformningen kring monumentet är uppmätningen från 1950 (Ibid s. 53). Det finns även ett fotografi i Riksantikvarens arkiv som sannolikt är taget strax efter anläggningen 1914. På detta syns bland annat de vita modernistiskt utformade parksoffor som placerats på var sida av monumentet, samt rabatterna längs gången som ansluter till granittrappan mot hovedatkomsten. (Ibid s. 74). Platsen finns också med på ett flygfoto från 1936. Här syns bland annat att en gång tidigare gick ut från monumentet i söder mot Västparken (Ibid s. 75)

Figur 22. Övre bilden visar betongkärnan i monumentet efter att de huggna granitstenarna tagits bort. Bilden i mitten visar det kraftiga betongfundamentet som monumentet stod på. Nedre bilden visar hur fundamentet börjat tas bort. Det visade sig att betongfundamentet var betydligt djupare och bastantare än någon kunnat tro. Det visade sig omöjligt och onödigt att ta bort hela. Den allra nedersta delen av betongfundamentet finns alltså fortfarande kvar under den moderna grundläggningen. Foto: 120604AA.

3.2.1.1. Grusytorna kring Ankermonumentet

Överst låg även här ett lager modernt grått krossgrus på markduk. Direkt under duken fanns ett gruslager bestående av grovt naturgrus. Det bruna sandlagret som finns i alla gångar i Sørparken, och som skulle kunna vara från omläggningen 1860, är alltså helt annorlunda än gruslagret vid Ankermonumentet, anlagt 1914.

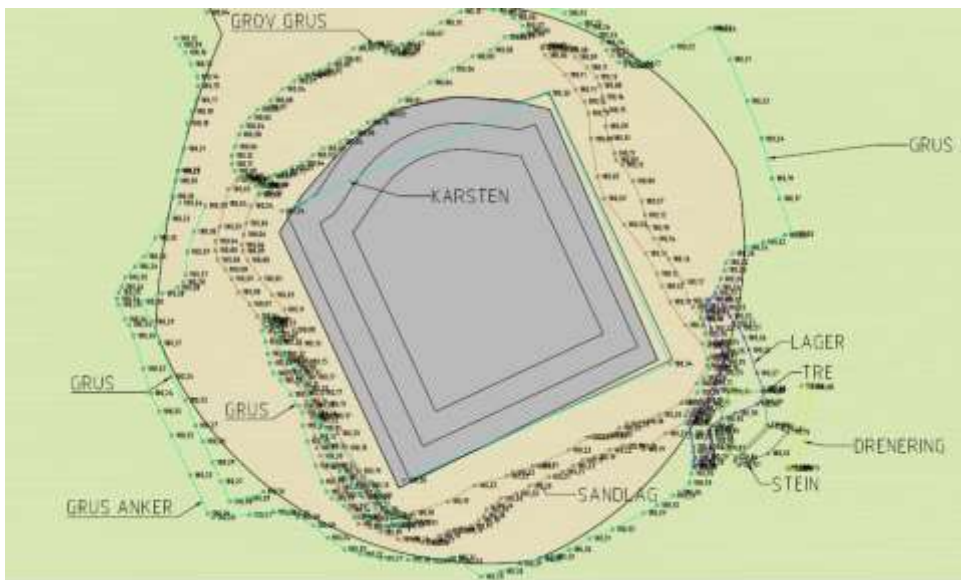
Figur 23. inmätning av gruslager i "nischen" mot öst där en av bänkarna stått. I mitten en närbild av det grova naturgruset som låg direkt under duk. Nederst till höger syns en träbit i kanten av gruset på monumentets nordöstra sida, oklart om den kan ha haft någon betydelse. Foto: 120606.

Figur 24. Överst: östra "nischen" mot S. På denna sida visade det bevarade gruslagret tydligt att "nischerna" inte varit vända rakt mot monumentet, utan haft en lätt vridning mot Andälven i nor, och den gång som an knyter till hovedatkomst. Foto: 120606AA. På bilden i mitten närbild av sydöstra hörnet, här hade gruslagret grävts bort när det moderna krossgruset lades ut, och hörnet på nedgrävningen för monumentet syntes tydligt, fotograferat mot N. Foto: 120605AA. Nedst syns den västra "nischen" fotograferad mot NÖ. Foto:120606AA.

Figur 25. Den västra nischen mot nordöst. På bilden syns resterna av det moderna gruslagret som en ljusgrå rest överst. Under det ligger det äldre lagret av grovt naturgrus. Den äldre "nischen" var större och hade en lätt vridning mot norr och Andälven. Mot resterna efter betongfundamentet till höger syns nedgrävningskanten kring fundamentet som en ljus sandlins med en mörkare fyllning på insidan. Sanden var i princip lika finkornig som det bruna sandlagret i gångarna i Sørparken men det fanns ändå distinkta skillnader. Det var inte exakt samma typ av sand. Foto: 120606AA.

Figur 26. Inmätta lager kring Ankermonumentet (detalj utsnitt ur Bilaga 5. LA-7014-arkeolog-01). Den bruna ytan visar den moderna situationen innan arbetena startade. Den turkosa linjen märkt "Karsten" visar monumentets exakta placering. Vid den västra "nischen" till vänster syns det grova äldre naturgruslagret inmätt som "Grus Anker" och det moderna grå krossgruslagret ovanpå detta inmätt som "Grus" strax innanför. Längst in syns ytterligare ett lager märkt "Grus" vilket är en del av nedgrävningen kring betongfundamentet som var synlig relativt högt upp. Nedgrävningen kring betongfundamentet är också inmätt relativt högt upp i sydöstra hörnet som "Lager" med blå linje. Efter att det äldre naturgruslagret grävts bort mättes nedgrävningen in på nytt som "Sandlag" med brun linje och som "Grov grus" med ljusblå linje på monumentets norra sida.

Det grova naturgruslagret är inmätt kring hela monumentet som "Grus Anker" även kring den östra "nischen" till höger. Det är bland annat värt att notera att den västra "nischen" visar en lätt vinkling mot norr. Vinklingen finns även på västra sidan. "Nischerna" har alltså sannolikt inte varit vända rakt in mot granitfundamentet, utan något vinklade mot statyn och utsikten över Andälven i norr. Vinkeln är liten men har sannolikt haft en förhållandevis stor betydelse för upplevelsen hos den som satt på bänken. Även en liten vinkling ger en mer öppen känsla och gör att man inte tittar rakt in i det höga granitfundamentet direkt intill.

Även på baksidan mot söder fanns en nischliknande utbuktning i naturgruslagret. Flygfotot från 1936 visar att en gång tidigare gick ut här mot söder. Inga spår efter denna gång kunde hittas. Troligen har den helt grävts bort för att man skulle få en jämnt gräsmatta vid den förenklade omläggningen på 1950-talet.

Figur 27. Monumentets södra sida fotograferat mot öst. Det äldre naturgruslagret har tagits bort. Kring resterna av fundamentet syns nedgrävningen i form av ett smalt sandlager och innanför det ett mörkare igenfyllnadlager. Foto: 120606AA.

3.2.1.2. Gången mot hovedatkomsten i norr

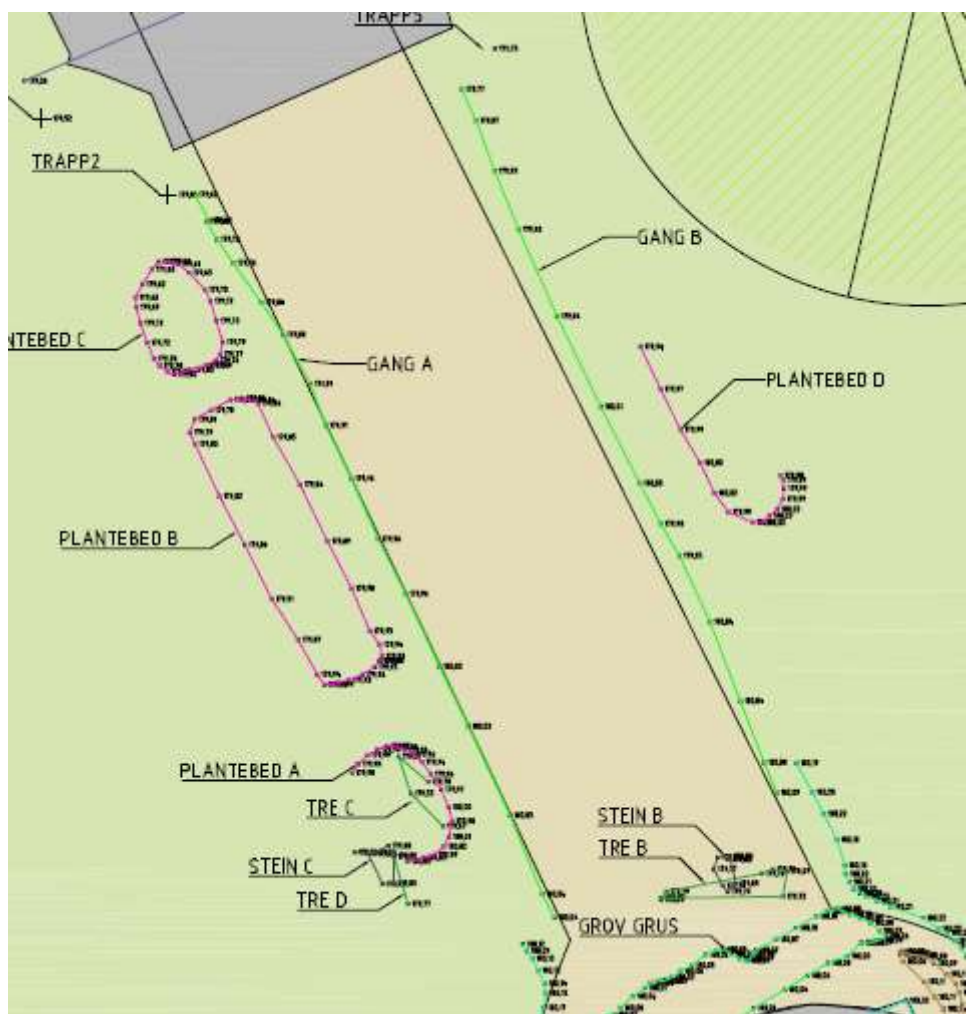
På och invid gången mot trappan till hovedatkomsten norr om monumentet grävdes ytterligare ungefär en decimeter bort, och gångens bredd samt spår av blomsterbäddar på sidorna dokumenterades. Av inmätningen framgår att gången på denna nivå i princip hade samma bredd som den moderna gången. Närmast trappan verkar den äldre gången svänga ut något och breddas så att den möter bredden hos trappan.

3.2.1.3. Rabatter längs gången mot hovedatkomsten i norr

På fotografiet från 1914 syns rabatter längs sidorna på den gång som leder från hovedatkomsten till monumentet. Det verkar finnas tre rabatter på varje sida om gången: först en kortare närmast trappan, i mitten en betydligt längre, och avslutningsvis ytterligare en kort in mot monumentet. Spår efter dessa rabatter framkom vid grävningen. På västra sidan framkom och inmättes båda de korta och den längre rabatten. På östra sidan var spåren mer otydliga, och endast den längre centrala rabatten kunde delvis urskiljas och mätas in.

Tydligast var den långa mittrabatten på västsidan (Plantebed B) som hade en betydligt mörkare färg än de övriga. I samband med att ett smalt dräneringsdike skulle grävas blev det också möjligt att se hur denna rabatts tvärsnitt på längden såg ut. Kanske beror den mörkare färgen på att blomsterbädden i botten nått ner till underliggande sotigare lager med byggnadslämningar, vilket ser ut att ha gjort att lite av den sotiga fyllningen blandats in i bäddens fyllning. Från den inmätta ytan (höjd z: ca 179,88) var bädden ca 30 cm djup, gissningsvis bör den alltså från markytan ha varit omkring 40 cm djup.

Den kortare sydvästra rabatten (Plantebed A) hade en betydligt ljusare och mer lätt humös fyllning, men här framkom istället skärvor av blomkrukor i terrakotta. Fyllningarna i rabatterna var allmänt tydligt något mörkare och humösare än den kringliggande matjorden, men avgränsningskanterna var diffusa, särskilt på den västra sidan. På den västra sidan var det endast möjligt att urskilja den längre rabatten i mitten (Plantebed D). De två mindre rabatterna kunde inte urskiljas från omgivande jord.

Figur 28. Gången mellan Ankermonumentet och trappan mot hovedatkomsten (detalj utsnitt ur Bilaga 5. LA-7014-arkeolog-01). Gångens bredd är inmätt som "Gang B" med grön linje. På sidorna är rabatterna inmätta som Plantebed A-D mörkrosa linje. Byggnadslämningar i form av träsyll och sten som framkom under gången (Stein B/TreB) och under Plantebed A (Tre C/Stein C) syns också på bilden.

Figur 29. Gången norr om monumentet och den centrala rabatten (Plantebed B) på gångens vänstra sida. Fotograferat mot norr och andälven. Grävmaskinen står där trappan just plockats bort. Foto: 120613AA.

Figur 30. Övre bilden visar Plantebed B med sin mörka fyllning, fotograferad mot nordväst. Bilden i mitten visar Plantebed A i förgrunden fotograferad mot norr. Nederst en detaljbild som visar ytan på Plantebed A med en av skärvorna av blomkrukor i terracotta som framkom här. Foto: 120613AA.

Figur 31. Överst Plantebed B mot norr. Rabattens avgränsning är inte tydlig men avståndet mellan rabatt och gång ser ut att ha varit omkring 60-70 cm. I mitten syns plantebed B till vänster och plantebed C till höger fotograferade mot väster. Nederst syns plantebed C i förgrunden fotograferad mot sydöst. Foto: 120613AA.

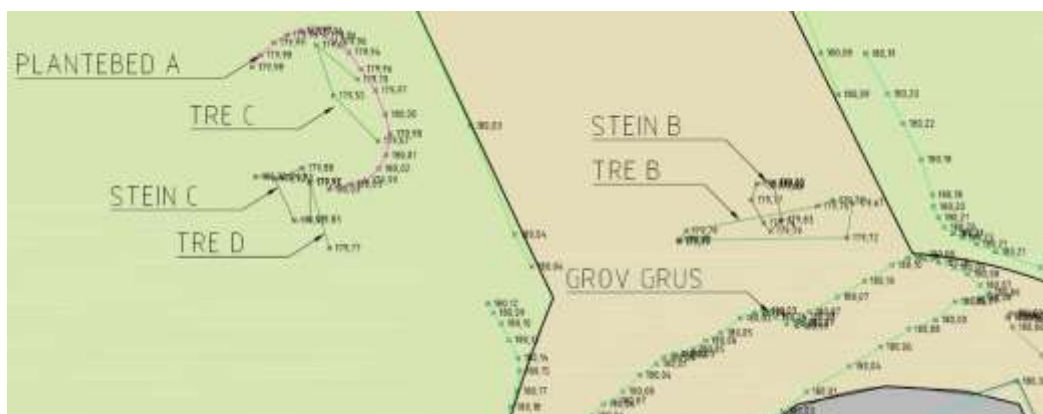
Figur 32. Överst syns plantebd B i genomskärning, foto mot sydöst. Under bäddens fyllning fans delvis ljusare mer undergrundslika lager och delvis sotigare lager med tegel och andra byggnadsrester. På bilden i mitten syns plantebd D till höger fotograferad mot nordväst. Underst syns plantebd D foto mot söder. Avståndet till gången var i princip detsamma som för plantebd B. Den centrala delen av fyllningen i plantebd D var tydligt lite mörkare och mer humös, men avgränsningskanterna var difussa. Foto: 120613AA:

3.2.1.4. Träresten och sten under gången och sydöst om monumentet

I anslutning till Ankermonumentet framkom även fragmentariska lämningar som tolkats som rester av träsyll samt enstaka stenar som möjligen kan tolkas som syllstenar. På kartan från 1801 finns mindre verksbyggnader markerade på platsen där Ankermonumentet senare byggdes, och möjligen rör det sig om rester efter dessa byggnader. Endast mindre delar av lämningarna var synliga i schakten, det bör finnas bevarade lämningar bland annat under gången norr om monumentet.

Lämningsdelen i sydöst bestod av en bit av ett lager tätt placerade stockar (Tre A) samt en sten som låg direkt på dessa (Stein A). Trästockarna verkar ha blivit avgrävda i samband med att man grävde för monumentets grundläggning.

Under gången mot norr nära monumentet noterades också en del av ett lager tätt placerade stockar (Tre B) med en sten direkt ovanpå (Stein B). Vidare noterades då det smala dräneringsschaktet grävdes på gångens västra sida, genom bland annat plantebed A, B och C, ytterligare en del av ett lager tätt lagda stockar (Tre C och D) samt ytterligare en sten (Stein C). Dessa uppmärksammades först då schaktet hade grävts, och mättes därför in i schaktets båda sidor som två olika delar. Det rör sig dock sannolikt om ett sammanhängande stocklager. I anslutning till lagret noterades även i schaktväggen mot väst sotiga lager med bland annat tegelfragment. Trästockarna var angräpnade av röta i ytan, men kärnorna var fortfarande helt friska och doftade furu.

Figur 35. Trästockar (Tre B) och sten (Stein B). Överst fotografi mot söder. Nederst fotografi mot söder med stenen borttagen. Stockarnas täta placering tydligt synlig. Foto: 120613AA.

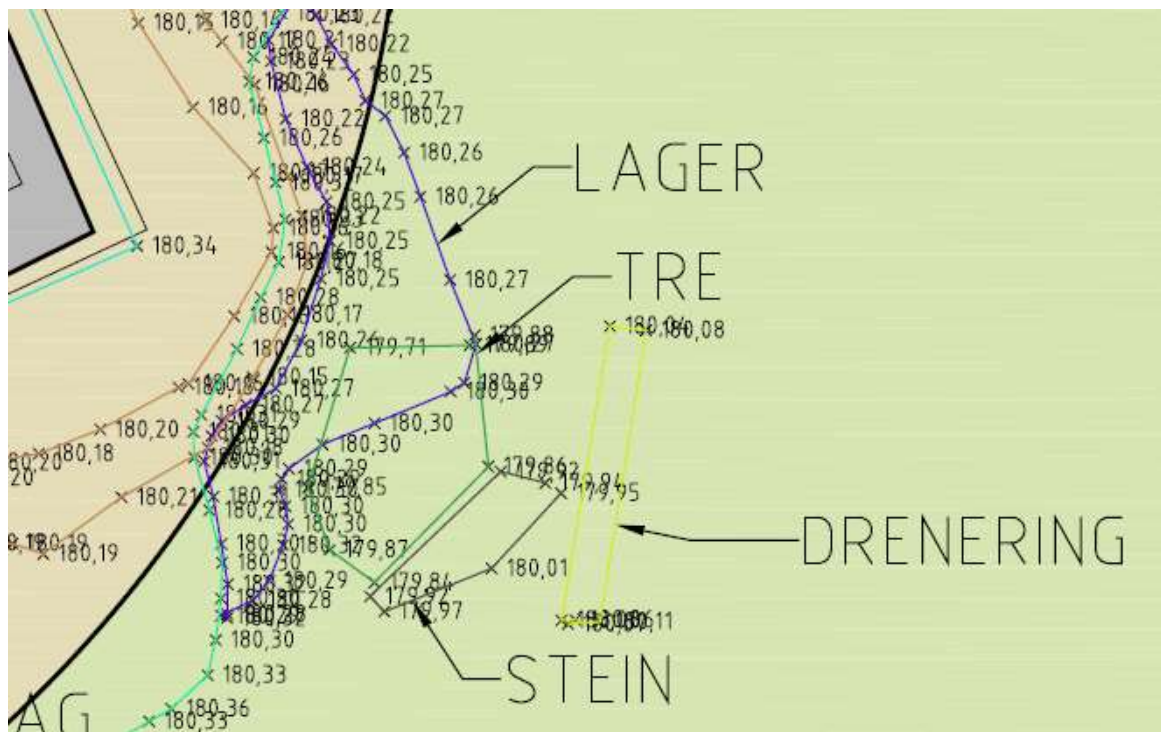
Figur 36. På västsidan om gången norr om Ankermonumentet grävdes ett smalt schakt för en dränering av Ankermonumentets grundläggning. I schaktet framkom trästockar (Tre C & D) och en möjlig syllsten (Stein C).Fotografiet taget mot norr. Foto: 120613AA.

Figur 37. Trästock (Tre C) synliga i schaktväggen mitt i bild, foto mot sydväst. Trästockarna Tre C och Tre D var betydligt mer nedbrutna än Tre A och Tre B. Foto: 120613AA.

Figur 38. Trästock (Tre D) med sten (Stein C), foto mot öst-nordöst. Trästockarna Tre C och Tre D var betydligt mer nedbrutna än Tre A och Tre B. Foto: 120613AA.

Figur 41. Tätt placerade stockar (Tre/Tre A) och eventuell syllsten (Stein, Stein A) framkomna strax sydöst om Ankermonumentet. Den översta bilden taget mot syd/sydväst. Nederst har stenen tagits bort. Stockarna ser ut att ha grävts av då gropen för Ankermonumentets betongfundament grävdes, till vänster om stockarna i bild. Fotografiet taget mot söder. Foto: 120607AA.

Figur 42. Ankermonumentet mot norr. Foto: 120618AA.

Figur 43. Ankermonumentet mot sydväst. Foto: 120806AA.

Figur 44. Ankermonumentet mot sydöst. Foto: 120808AA.

Figur 45. Ankermonumentet mot sydöst. I bakgrunden syns de raka stammarna hos gruppen av lärkträd (*Larix decidua*) i Vestparken. Foto: 120814AA.

Figur 46. Det nya nedersta grundläggande lagret för gång och grusyta vid Ankermonumentet läggs på plats. I bakgrunden syns konservatorboligen. Foto: 120816AA.

Figur 47. Överst syns det frilagda betongfundamentet för trappan, fotograferat mot öster och Tunet där det stora grå tältet stod då bilden togs. Fundamentet reparerades där det spruckit i östra delen, men användes förövrigt som det var. Foto: 120614AA. Bilden i mitten är tagen mot sydväst. Foto 120807AA. Bilden längst ner visar den restaurerade trappan mot väst. I bakgrunden skymtar parkeringen. Foto: 120814AA.

Figur 48. Ankermonumentet efter restaurering, överst mot söder och nederst mot nordöst. På bilderna syns det första grundläggande gruslagret som lagts ut, det övre saknas fortfarande. Foto: 120919AA.

3.2.2. Søndre paviljong

I anslutning till Søndre paviljongs östra sida grävdes med maskin dels i samband med anläggning av en handikappanpassad entré, dels för restaurering av gången mot Konservatorboligen. Ytan omfattar många omgrävda partier, och några tydliga spår efter Kongeveien kunde inte iakttas. Istället noterades bland annat en grop fylld med krossat taktegel och annat byggnadsavfall. Omkring en meter ut från husets grund var marken också omgrävd.

Figur 49. Överst Søndre paviljong mot nordöst. Foto: 120618AA. I mitten och nedst den grävda ytan öster om paviljongen, bland annat syns en grop med krossat taktegel. Foto: 130809AA.

Figur 50. Braathen landskapsentreprenør AS arbetar med den nya handikappanpassade entrén till Søndre paviljong och utformning av ytorna kring denna. Foto: 130810AA.

3.2.3. Kongeveien

Kongeveien passerade genom Tunet i nord-sydlig riktning, direkt intill huvudbyggnadens fasad mot väst, och fortsatte söderut parallellt med Sørparkens västra allé. Vägbanken är fortfarande synlig som en upphöjning i Vestparken, framförallt i södra delen.

Figur 51. Kongeveiens vägbank är fortfarande synlig som en upphöjning parallellt med Västra allén. Den verkar mest välbevarad i Vestparkens södra del, som framgår av fotografiet. Mot söder. Foto: 120606AA.

3.2.3.1. Ny gångväg över gränsen mellan Sørparken och Kongeveien

För att göra ingången genom biljardrummet tillgänglig för rullstorsburna anlades en ny anslutande grusgång till Sørparkens västra allé från väster. För anläggning av den nya grusgången grävdes en dryg decimeter ner från gräsytan räknat. Den nya gången korsade Sørparkens gamla gräns mot väst samt Kongeveien. Ett tryck från 1830 visar att det mellan alléns träd och Kongeveien tidigare funnits ett plank (Mellgren-Mathiesen 2008 s. 60f).

Figur 52. Något längre mot väst framkom i ett omrört lager ytterligare en sten som liknade den som noterades i skiljet mellan det ljusare och det mörkare lagret något längre åt öst. Det var tydligt att denna sten inte låg på ursprunglig plats. Möjligen har de flata stenarna haft något med gjerdestolparna att göra. Mot syd-sydöst. Foto: 130521AA.

Närmast västra alléns gång och i höjd med alléns träd noterades en inblandning av ljusare material. Något längre västerut mörknade fyllningen. Ytterligare något längre mot väst framkom partier med slagg av det slag som använts som vägbeläggning. Flera sentida grävprojekt har dock gjort att vägen här ser ut att vara fragmentariskt bevarad. En brunn med lock och tillhörande nedgrävning av ledning eller rör framkom bland annat i den östra änden där den nya gången ansluter till gången mellan Søndre paviljong och Konservatorboligen.

En sannolik tolkning är att den ljusare fyllningen i öst motsvarar en yta som låg innanför planket, i kanten av Sørparken, medan den något mörkare motsvarar yta direkt utanför planket. Skiljelinjen mellan de två lagren var diffus men lagerskillnaden tydlig. I anslutning till skiljet framkom även en sten som möjligen skulle kunna ha något med staketavgränsningen att göra. En sten av samma storlek och form fanns invuxen vid roten på det närmaste alléträdet mot norr, på trädets östsida. Ytterligare en sten framkom något längre österut i den nya anslutningsgången, i fyllning som verkade omrörd. Möjligen kan de flata stenarna ha haft något med gjerdestolparna att göra, som stolphålsskoning eller underlag på något annat sätt.

Figur 53. Intill allén finns en nivåskillnad, som motsvaras av en skillnad i lager, med mörkare fyllning till vänster och ljusare mer mellerad fyllning till höger. I höjd med skiljet fanns även en sten med flat yta, och invuxet i det närmaste trädet fanns på östsidan en motsvarande sten. Sannolikt var det ungefär här som planket som skilde Sørparken från Kongeveien stod. Mot norr. Foto: 130523AA.

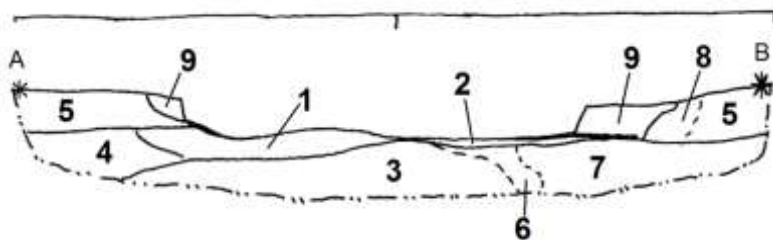
Figur 54. Ytan var delvis omrörd och genokorsad av en stor mängd rötter. Dessutom framkom en brunn med tillhörande nedgrävning i den nya anslutningsgångens västra del. I fyllningen fanns dock fortfarande slagg av den typ som användes som vägbeläggning på Kongeveien vid Eidsvollsbygningen. Foto: 130522AA.

3.2.3.2. Gången mellan Konservatorboligen och Sørparken

Gången finns med på planförslaget från 1860 och på uppmättningsplanen från 1950-talet. (Mellgren-Mathiesen 2008 s. 49) Den renoverades 2012 som en direkt fortsättning på den väst-östliga gången centralt i Sørparken. Dokumentation från korsningen mellan den och Vestre allé återfinns under rubriken Södra delen av Vestre allé. Det nya grå krossgruslagret togs bort ner till markduk. Ett smalt schakt grävdes för att undersöka hur lämningarna såg ut närmast under duken. Bland annat noterades direkt under och invid duken lager som kan tolkas som rester av samma bruna sandlager som fanns i Sørparkens andra gångar. Vid sidorna noterades också sotiga lager med tätt packad, delvis förglasad, slagg som med största sannolikhet kommer från järnverket. Slaggbitarna var generellt ca 4-5 cm i diameter. Sannolikt rör det sig om Kongeveiens översta beläggningsslager.

Figur 55. Gången som knyter samman Sørparkens centrala del med gången som löper mellan Søndre paviljong og Konservatorboligen, mot öster. Foto: 120613AA.

Figur 56. Sektion genom gången mellan Sørparkens centrala del och Konservatorsboligen mot V. Skala 1:20. För beskrivning av lager se Tabell 1. Sektion inmätt som "Kull?" : inmätt punkt A: N 6686804.5460m – E 619966.8110m – z 181.43. Inmätt punkt B: N 6686806.5460m – E 619966.7600m – z 181.50.

- 1) Gråbrun sand (eventuellt rest av gånglagersand)
- 2) Tunt lager gråbrun siltig sand med någon inblandning med underliggande lager
- 3) Orangegråbrun sandig silt, relativt melerad.
- 4) Sotigt och grusigt lager med slaggsten, de flesta ca 4-5 cm diameter, hårt packat (sannolikt vägbeläggning)
- 5) (Matjord) Humös brun sandig silt
- 6) Orangbrun sandig silt, mindre grå inblandning än i lager 3, melering bland annat med lite gulvit silt.
- 7) Som lager 4, hårt packat, mycket slaggstenar (sannolikt vägbeläggning).
- 8) Homogen gråbrun något siltig sand, stor likhet med lager 1, avgränsningskant diffus (möjligen rest av gånglagersand)
- 9) Kvarblivet grått modernt krossgrus, ovanför duk.

Tabell 1. Lagerbeskrivning, Sektion gång mellan Sørparkens centrala del och Konservatorboligen (Figur 56).

3.2.4. Konservatorboligen

3.2.4.1. Gången mellan Søndre paviljong och Konservatorboligen

Gången mellan Søndre paviljong och Konservatorboligen finns med på situationsplanen från 1913 och uppmättningsplanen från 1950 (Mellgren-Mathiesen 2008 s. 51f). Den har under senare decennier använts som bilväg och genom detta blivit bredare och rakare med nedtryckta hjulspår. Gången skulle helst återföras till ursprunglig sträckning och bredd, efter arkeologiska spår, om sådana gick att finna. Detta visade sig dock vara svårt, då de djupa hjulspåren och den motsvarande upphöjda upphöjningen mitt i vägen var ännu kraftigare i lagren under det moderna gruslagret och markduken. Marken var dessutom mycket hårt packad och i princip omöjlig att gräva i med spade. Men även om spåren var få, så var det ändå möjligt att utifrån det som kunde iakttas ange en trolig sträckning, och en ungefärlig bredd på omkring 1,90 meter.

Under den moderna markduken fanns framförallt i den östra kanten rester efter ett grovt naturgrus (Figur 59). Inga spår efter några äldre sandlager kunde iakttas i denna gång, vilket överensstämmer med att vägen skall vara från tidigt 1900-tal. Parkeringsplatsen intill konservatorboligen var av ännu yngre datum, och här låg markduken direkt på jord, utan något ytterligare gruslager under markduken. Direkt under gräset intill P-ytan fanns i denna del av Vestparken först ett ca 10-15 cm tjockt lager fin matjord, men under detta var marken kraftigt bitvis kraftigt melerad och omblandad. Detta tolkas som spår av att det undre jordlagret innehåller rester från äldre byggnader på plats med mera, medan det övre pålagda lagret har lagts hit för att åstadkomma jämna fina gräsmattor. Detta bör sannolikt ha skett i samband med den förenklade omläggningen på 1950-talet.

Sökandet efter vägens ursprungliga sträckning koncentrerades till dess östra sida, böjens ytterkant och det moderna och det äldre gruslagrets avgränsningskant mot öster. Tanken var att då vägen blivit rakare bör det samtidigt ha inneburit att den rört sig bort från denna kant. Den östra gruskanten borde därför visa var kanten gått då gången varit som mest böjd, vilket den bör ha varit direkt efter anläggning. Dessutom grävdes den upphöjda upphöjningen längs gångens mitt bort med maskin, för att skapa ett plant underlag för den nya gången. I den nygrävda ytan blev också nya skiftningar i underlaget synliga. När dessutom kantlinjen mot öst hade markerats, och det fanns en linje att gå efter, visade det sig också att det längs i princip hela sträckningen fanns en färgskiftning i marken, som var fragmentarisk och diffus men som i princip följde samma linje som östkanten, ungefär 1,90 m väster om den. Sannolikt indikerar detta att gången vid ett tidigt tillfälle i sin existens följt denna linje och varit omkring 1,90 meter bred.

Figur 57. P-ytan till vänster, gången mellan Søndre paviljongen och konservatorboligen rakt fram, och gången till Sørparkens centrala del till höger, fotograferat mot nordöst. Borttagningen av det översta gruslagret ner till markduk har precis börjat. I. SFoto: 120806.

Figur 58. Till vänster syns gången till Sørparkens centrala del och till höger parkeringsytan vid konservatorboligen. Det övre moderna gruslagret har tagits bort ner till markduken. Bilden visar även de tydliga hjulspåren och hur marken tryckts upp i mitten av gången. Mot sydväst. Foto: 120806AA.

Figur 59. Det grova naturgruset under markduken intill gångens östkant. Mot sydöst. Foto: 120806AA.

Figur 60. Gruskanten mot öster togs fram och den restaurerade gångens sträckning anpassades efter denna. Foto mot sydväst. Foto: 130814AA:

Figur 61. Ytan norr om Konservatorboligen, överst Foto 120816AA, nederst Foto: 120928AA.

3.2.4.2. Konservatorboligens trädgård

Kring Konservatorboligens grund anlades nya rabatter i samband med renoveringen av parken. Delvis utgjordes ytan redan tidigare av rabatter. Inga äldre lämningar, som rabattkanter eller liknande noterades dock vid grävningen, förutom de perenner av oklar ålder som stod kvar. För övrigt noterades också äldre buskar av flera arter kring i resterna efter Konservatorboligens trädgård på södra sidan om huset. Dessa skall dock få stå kvar på plats, så de dokumenterades inte närmare.

Figur 62. Rabatter kring Konservatorboligen. Bilder till vänster tagna 120814, bilder till höger 120816.

3.2.4.3. Trädplanteringsgropar sydöst om Konservatorboligen

Sydöst om Konservatorboligen grävdes i juni 2013 två 50 cm djupa gropar för nyplantering av träd. Detta gav en möjlighet att se hur marken i denna del av Vestparken såg ut. Den första gropen längst mot söder visade ett ca 30 cm tjockt, brunt matjordslagret på en undergrund bestående av ljus brun-gul siltig sand. I den andra gropen lite längre mot norr var matjordslagret något tunnare, och undergrunden bestod av först gråvit silt, och under denna brun siltig sand och gråbrun sand. De enda fynden i matjordslagren var en liten bit slagg och en liten bit taktegel. Iakttagelserna stämmer väl överens med att denna del av parken är anlagd senare, som landskapspark, och att den inte alls har samma komplicerade odlingshistoria som Sørparken. I närheten fanns dock enligt kartan från 1801 en skola med trädgård. Denna låg dock sannolikt något längre mot sydöst.

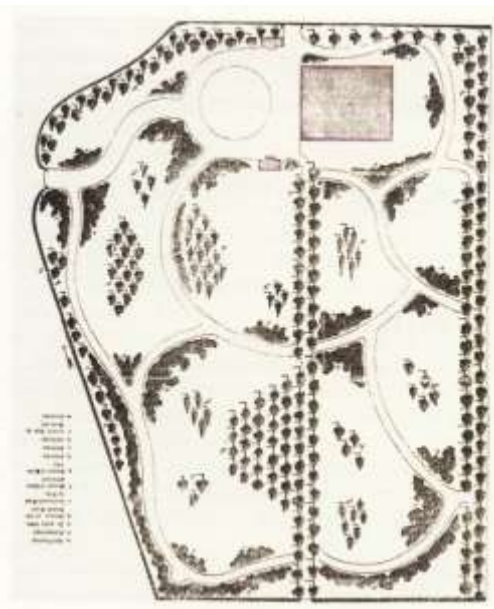
Figur 63. Sydöst om Konservatorboligen grävdes två gropar för trädplantering. I mitten syns grop ett och längst ner grop två. Foto: 130606AA.

3.3. Sørparken

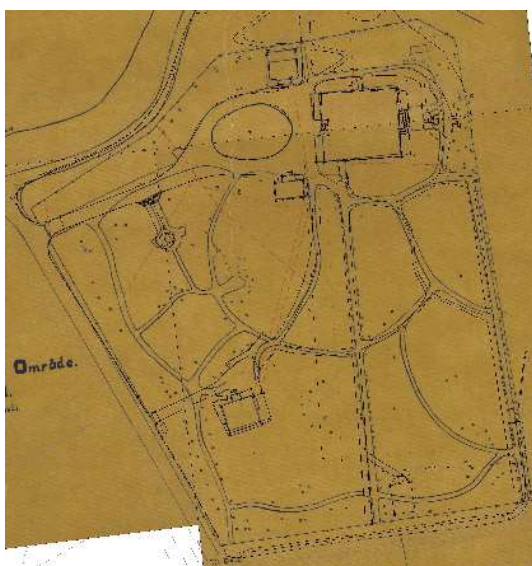
Sørparken ligger söder om huvudbyggnaden och avgränsas mot väst och öst av två alléer. Det var här den första formellt utformade trädgården etablerades under familjen Schlanbusch tid på Eidsvoll (1688-1781) (Mellgren-Mathiesen 2008 s. 17).

3.3.1. Gångarna i Sørparken

Inför renoveringen av grusgångarna i Sørparken togs det befintliga gruslagret, bestående av grått krossat grus, bort. Under detta låg markduk. För att inte störa de bevarade underliggande lager ytterligare, och eftersom ytan bedömdes av Braathen landskapsingenjörer utgöra ett tillräckligt fast underlag även för de nya gångarna, fick markduken för det mesta ligga kvar. De nya gångarna anlades ovanpå. Eftersom lagren under markduken skulle lämnas orörda och därmed bli bevarade för framtiden, gjordes enbart några begränsade punktinsatser för att undersöka de närmast underliggande lagren närmare.

Figur 64. Parken vid Eidsvollsbygningen. Till vänster utsnitt ur kartan från 1801 (Mellgren-Mathiesen 2008 s. 35). Till höger Slottsgartner Mortensens plan från ca 1860 (Ibid s.49).

Figur 65. Parken vid Eidsvollsbygningen. Till vänster uppmättningsplan 1950 (Mellgren-Mathiesen 2008 s. 52). Till höger en plan som visar förslag till utformning ritat av landskapsarkitekt Karne Reistad 1950 (Ibid s. 54).

Anläggningen av det nyaste gruslagret samt nedläggningen av markduken skall enligt personalen som arbetar i trädgården ha gjorts ca 1998. Duken är i större delen av parken svart, men i en del av Østre allé är den vit. Detta beror inte på någon tidsskillnad, utan på att den svarta tog slut.

Figur 66. Den västra allégången mot söder. Det överliggande moderna gruslagret håller på att schaktas bort ner till markduken som ligger under. Foto: 120613AA.

Figur 67. Den sydligaste delen av västra allégången med den stensatta gången till vognremissen till vänster. Det moderna gruslagret är fortfarande kvar. Foto: 120605AA

Tiden för anläggningen av de två allégångarna kopplas till den formella trädgårdens fas 2, efter 1770 (period 2 i historiken). Västra allégången avbildas kantad med träd på kartan från 1801. Anläggningen av de böljande gångarna i centrala delen kopplas till fas 3, efter 1860, då hela parken lades om i landskapsstil efter en plan ritad av slottsgartner Mortensen. Även fas 4, efter 1950, har påverkat Sørparken, då trädgården vid denna tid förenklades efter landskapsarkitekt Karen Reistads plan bland annat genom att en del gångar togs bort. Uppmättningsplanen från 1950 visar bland annat att vognremissen vid denna tid ännu inte var byggd. (Mellgren-Mathiesen 2008 s. 115). Vid undersökningen framkom spår av ett brunt sandlager överst i alla gångar. Det verkar sannolikt att detta kan knytas till det enhetliga gångsystem som anlades 1860. I den centrala delens gångar finns endast spår av detta sandlager, möjligen med undantag av gången närmast huvudbyggnaden (se vidare nedan). I allégångarna fanns däremot lämningar som kan tolkas som spår även efter äldre gångar, bland annat ljusa mer leriga lager. Tydligast var dessa i den östra alléns södra del.

3.3.1.1. Vestre allé

Norra delen av den västra allén består idag av lindar (*Tilia cordata*) som bedömts vara planterade ca 1860. I ett tidigare skede har allén sannolikt bestått av björk. Den västra alléns södra del består av almar (*Ulmus glabra*) som bedömts vara ca 60 år gamla. I ett tidigare skede har även denna allé sannolikt bestått av björk (Mellgren 2008 s.120f)

3.3.1.1.1. Norra delen av Vestre allé

3.3.1.1.1.1. Sektion 16

I den norra delen av västra allén grävdes ett smalt schakt för att undersöka hur lämningarna såg ut närmast under duken. Bredden hos gruslagret över duk var i höjd med denna sektion ca 2,48 m. Det underliggande sandlagret verkar dock visa att gången i ett äldre skede varit smalare, men eftersom avgränsningarna åt sidorna är otydliga är det svårt att ange exakt just här. Att sandlagret är diffust avgränsat på sidorna kan exempelvis bero på att gångarna kanthuggits upprepade gånger.

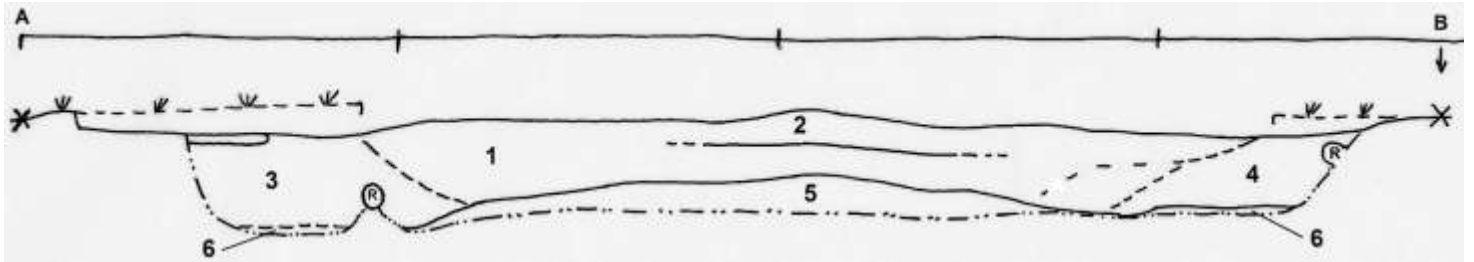

Figur 68. Sektion 16 mot N, västra allégångens norra del. Foto: 120615AA.

Figur 69. Detaljbilder Sektion 16 Lager 1. Överst dess västra kant, nederst dess östra kant. Foto: 120615.

Det centrala gånglagret (lager 1) utgjordes av gråbrun sand. I den centrala delen fanns överst i detta lager antydning till vågräta strimmor (lager 2) sannolikt resultat av packning och vattenpåverkan då gången använts. Gränsen mellan sandlagret och den omgivande jorden var diffus, men det fanns en tydlig skillnad mellan lager 1, 3 och 4. Jorden på insidan mot trädgården (lager 4) var något mörkare och mer sandig än jorden på utsidan (lager 3). Under sandlagret syntet ett kraftigt melerat rödorange/gulvitt/brunt siltlager med inslag av kolfragment (lager 5).

Figur 70. Sektion 16 norra delen av västra allégången mot N. Skala 1:20. För beskrivning av lager se Tabell 2. Sektion inmätt som "Test 17" : Punkt A: N 6686821.0650m – E 619971.5520m – z 181.52. Punkt B: N 6686821.4300m – E 619975.2840m – z 181.52.

- 10) (Gång) Gråbrun sand.
- 11) (Gång) Samma sand som lager 1, men över linjen fanns tendens till vågräta ljusare strimor i sanden.
- 12) (Matjord) Humös gråbrun något sandig silt. Övergången mellan 1 och 3 är mycket diffus.
- 13) (Matjord) Mörkare gråbrun sandig silt, mörklare än 1 och 3, mer sandigt än 3.
- 14) Kraftigt melerad silt rödorange/gulvitt/brun. Likt ett undergrundslager men med inslag av enstaka kolfragment.
- 15) Ljusare än 3 och 4, lite gråare och mer homogent, saknar de orange och ljusgula "klumparna" som fanns i lager 5.

Tabell 2. Lagerbeskrivning, Sektion 16 västra allégångens norra del (Figur 70).

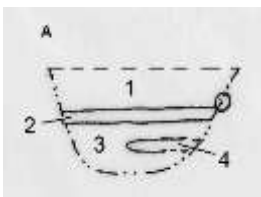
Figur 71. Till vänster detaljfoto som visar den centrala delen av Sektion 16. Uppifrån och ner syns lager 2, lager 1 och lager 5. Till höger för jämförelse fotografier av, uppfifrån och ner, lager 4, lager 1 och lager 3. Gånglagrets sand syns alltså i mitten. Foto: 120619AA.

3.3.1.1.2. Provgrop 15

Något längre söderut i förhållande till Sektion 16 grävdes en mindre Provgrop 15. Det överliggande sandlagret bestod här av samma gråbruna sand, delvis med liknande vågräta strimmor som de som markerats som lager 2 i Sektion 16. Under sandlagret fanns ett övergångslager (Figur 73 lager 2) med inslag av underliggande lager, och nederst syntes liksom i Sektion 16 ett kraftigt melerat röd-orange/gulvitt/brunt siltlager med inslag av kolfragment (Figur 73 lager 3).

Figur 72. Till vänster norra delen av Vestre allé mot N. I förgrunden testgrop 15, längre bort sektion 16. Till höger närbild Provgrop 15. Foto: 120618AA

Figur 73. Provgrop 15 mot N. Skala 1:20. För beskrivning av lager se Tabell 3. Sektion inmätt som "Test 15" : Punkt A: N 6686813.0810m – E 619973.5820m – z 181.56. Punkt B: N 6686813.1220m – E 619974.0700m – z 181.54.

- 1) Gråbrun sand (Delvis samma vågrätta melering som lager 2 i Sektion 2).
- 2) Gråbrun sandig silt (Samma färg som lager 1 men med lätt färgning av den underliggande orangefärgade silten, däremot inga ljusa fläckar i detta övergångslager mellan 1 och 3)
- 3) Kraftigt melerad rödorange/gulvit/brun silt. Likt ett undergrundslager men omblandat och med inslag av enstaka kolfragment (samma som Sektion 16 lager 5).
- 4) Fläck av gulbrun sand.

Tabell 3. Lagerbeskrivning, Provgrop 15 västra allégångens norra del (Figur 73).

Figur 74. Detaljbild Provgrop 15 som visar översta sandlagret (lager 1) i Provgrop 15. Under skimtar övergångslagret (lager 2). Foto: 120618AA.

3.3.1.1.2. Södra delen av Vestre allé

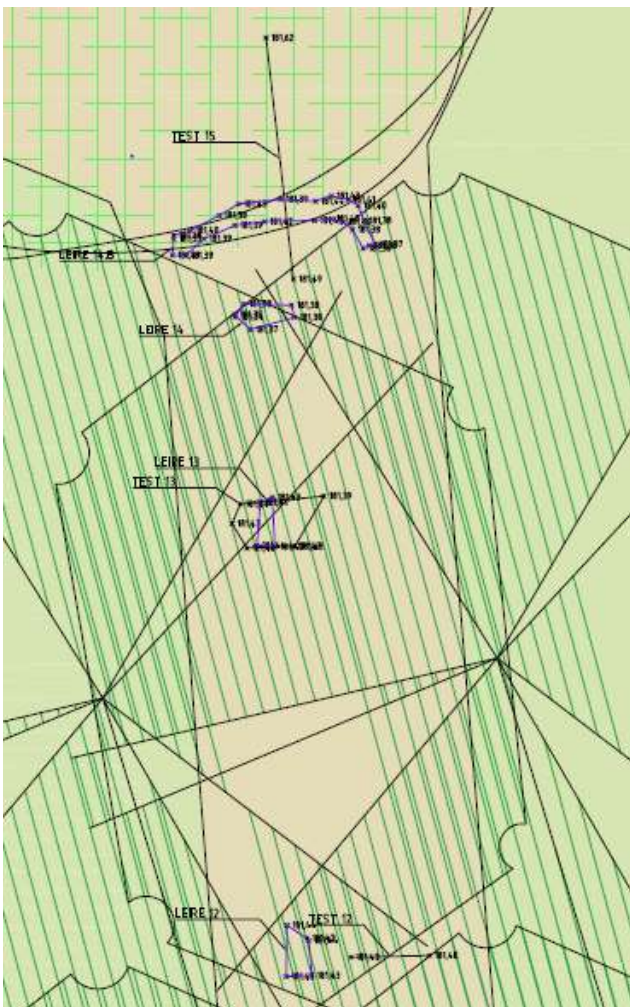
Söder om den korsande gången som leder in i Sørparkens centrala del förändrades gånglagrens utseende. Den största skillnaden syntes direkt i form av ett inslag av kompakt ljus lera centralt i gången. Den centrala delen var också längs hela den södra delen av västra gången något upphöjd, eller bomberad.

Figur 75. Södra delen av Vestre allé. Redan vid den första rensningen av en del av ytan under duken syntes ljusa skiftningar i den centrala delen av gången som också var något upphöjd. Foto: 120614 AA

Figur 76. När ytterligare en mindre och en större yta togs fram norr om den första framkom ytterligare lerlager. Nu framkom smala stråk av lera som såg ännu mer intressanta ut. I förgrunden syns platsen för Sektion 14 före grävning. Foto: 120618AA.

Figur 77. Utsnitt av inmätningar som visar samma tre ytor som fotografiet Figur 76 ovan (utsnitt Bilaga 11. LA-7014-arkeolog_07). I nord-sydlig riktning över det nordligaste lerstråket placerades Sektion 15, på planen ovan markerad "Test 15". Provgrop 12 är i bilden markerad "Test 12".

Figur 78. I förgrunden den lerstråksdel som mätts in som "Leire 13" och "Test 13". Foto: 120618AA.

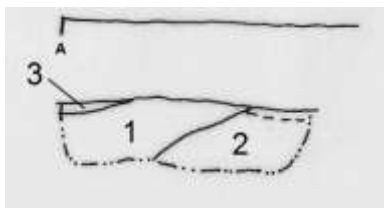
Figur 79. I förgrunden den lerstråksdel som mätts in som "Leire 12" samt Provrop 13 till höger, inmätt som "Test 12". Foto: 120618AA. Jämför även Figur 75, där samma yta syns rensad men inte grävd.

3.3.1.1.2.1. Provgrop 12

Provgropen grävdes där det såg ut att finnas en kant på den ljusa lera (Figur 75, 79). Det visade sig att lagret med stor inblandning av ljus lera låg mot ett brunare lager siltig sand, likheter med lager i Sektion 15 noterades också. Vad dessa lämningar representerar är just nu oklart, men det finns klara likheter med lager som undersöktes vid utgrävningen 2007.

Figur 80. Provgrop 12 mot N. Foto: 120618AA:

Figur 81. Provgrop 12 mot N. Skala 1:20. För beskrivning av lager se Tabell 4. Sektion inmätt som "Test 12" : Punkt A: N 6686797.4900m – E 619975.5150m – z 181.43. Punkt B: N 6686797.5040m – E 619976.2240m – z 181.40.

- 1) Blandat lager, dels kompakt melerad lera, lite olika nyanser men framförallt ljus grå och gulvit, dels gulbrun sand. Den vitgula lera ligger snarast som klumpar (Jämför Sektion 15 lager 5b)
- 2) Orangebrun sandig silt med klumpar av ljusare material, inslag av kolfragment och enstaka tegelbitar, enstaka sten/slaggbitar (Jämför Sektion 15 lager 2)
- 3) Brun sand, lite grövre och mer grusig, men fortfarande mycket finkornigt material (Jämför Sektion 15 lager 4).

Tabell 4. Lagerbeskrivning, Provgrop 12. (Figur 81).

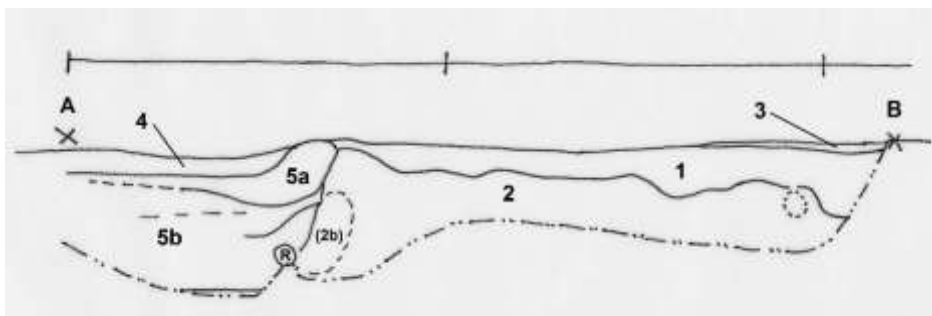
Figur 82. I förgrunden Sektion 15, längst bort skymtar Provgrop 12. Foto 120518AA.

3.3.1.1.2.2. Sektion 15

Strax söder om korsningen med gången som leder in i Sörparkens centrala del grävdes Sektion 15. Sektionen lades vinkelrätt mot det lerlager som framkom här vid ytrensningen. Sektionen ritades mot väster, men även den östra sidan rensades och fotograferades (Figur 87). Norr om lerlagret framkom ett övre sandlager, som liknar gångsanden i den norra delen av västra allén. Lagret tunnades ut mot söder och lerlagret och fanns inte öster om där lerlagret stack upp till ytan. Det kan dock inte uteslutas att det funnits ett överliggande sandlager även i sektionens södra del, men det har i så fall grävts bort då gången moderniserades på 1990-talet och duken lades ner.

Figur 83. Sektion 15 mot V. Foto: 120619AA.

Figur 84. Sektion 15 södra delen av västra allégången mot V. Skala 1:20. För beskrivning av lager se Tabell 5 nedan. Sektion inmätt som "Test 15" : Punkt A: N 6686803.6220m – E 619974.9980m – z 181.49. Inmätt punkt B: N 6686805.8040m – E 619974.7500m – z 181.62.

- 1) Gråbrun sand (Jämför gångsanden i Sektion 16 lager 1)
- 2) Mellerat lager orangebrun silt med klumpar av ljusare material, inslag av kolfragment och enstaka tegelbitar samt enstaka sten/slaggbitar (Tendens till mer sten neråt i lagret, eventuellt också mer sten åt söder). Markeringen 2b visar en del med lite större inblandning av lera (5b). Lagret har likheter med Sektion 16 lager 5.
- 3) Grå nedfärgning i sandlager (finns på många ställen precis under markduken)
- 4) Brun sand, lite grövre och mer grusig än lager 1, även om det fortfarande rör sig om mycket finkornigt material, inslag av sand med kornstorlek ca 0,5-1 mm och enstaka större korn diameter ca 2 mm.
- 5) 5a. Kompakt melerad lera, lite olika nyanser men framförallt ljus grå och gulvit. Finns främst i övre kanten och sidan samt direkt under gruslager 4.
5b. Som 5a men uppblandat med gulbrun sand, den vitgula leran ligger här snarast som klumpar.

Tabell 5. Lagerbeskrivning, Sektion 15 västra allégångens södra del mot V. (Figur 84).

Figur 85. Närbild Sektion 15 mot väst, den södra delen av sektionen. Foto:120619AA.

Figur 86. Detaljbild Sektion 15, lager 4, lager 5a&b samt lager 2. Foto 120619AA.

Figur 87. Sektion 15, andra sidan, mot öst. Foto 120619AA.

Figur 88. Jämförelse mellan lager 1 (gångsand) och lager 2 (lagret under sanden) Sektion 15. Foto 120619AA.

3.3.1.1.2.3. Sektion 1

I den sydligaste änden av västra allégången grävdes Sektion 1. Mätt från höjden hos markytan vid sidorna om gången var den nedgrävningen som gjorts för den moderniserade gången på 1990-talet här ca 12 cm. Det befintliga gruslagret ovanför duken, det som togs bort, var här ca 2,45 meter brett. I höjd med Sektion 1 mättes sidorna av det befintliga gruslagret in på båda sidor som "Gang B". Under duken framkom ler- och sandlager vilka tolkades som lämningarna av en äldre gång (se Figur 91-93). Bedömt efter bredden hos dessa lager har den äldre gången här varit ca 128-130 cm bred. Den äldre gångens bredd i Sektion 1 mättes in som "Gang A". En bredd på ca 1,30 m stämmer även med uppskattningen av den äldre gångbredden i västra alléns norra del (jämför Sektion 16). Ungefär samma bredd har också den upphöjning eller "bombering" som var synlig längs hela den södra delen av Vestre allé efter att det övre gruslagret tagits bort och endast duken var kvar.

Figur 89. Utsnitt av plan över inmätningar. Sektion 1 är inmätt som "Seksjon A". Inmätningen "Gangbrede" visar bredden hos de lager som tolkats som lämningar efter en äldre gång, och inmätningarna på sidorna markerade "Gang B" visar bredden här hos den befintliga gången från 1990-talet innan den togs bort. (Utsnitt ur Bilaga 15. LA-7014-arkeolog-11)

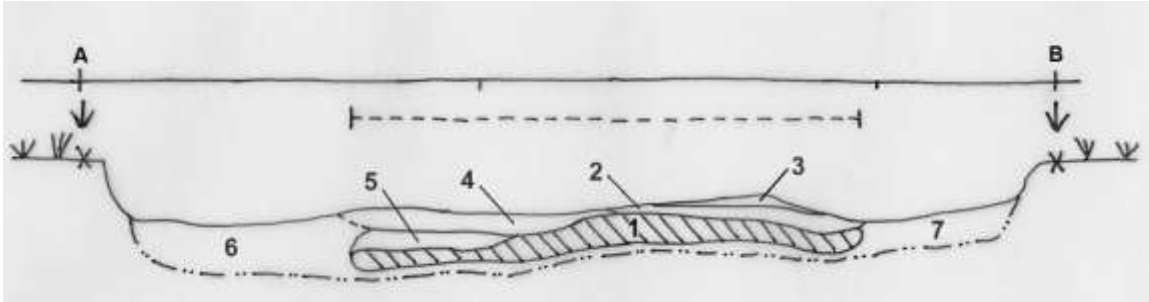

Figur 90. Placeringen av Sektion 1 i sydligaste änden av Vestre allé. Notera även den svaga välvningen eller "bomberingen" hos lagren under duken, vilket kan visa var de fasta centrala lagren fortsätter. Foto: 120607A.

Vid rensning av ytan på det lerlager som låg direkt under markduken (Sektion 1 lager 3 och 4) framkom nedtryckt i lagret bitar av ett relativt modernt dricksglas, samt enstaka rostiga metallbitar, bland annat en eventuell brodd från en hästsko, av osäker datering. Det är möjligt att glasbitarna tryckts ner i lagret vid sentida arbete, kanske då markduken lades på, vilket skulle förklara varför detta fynd ser ut att vara yngre än lagret i övrigt. Under gånglagren 1-5 fortsätter kulturlager likt lager 6 & 7 med inblandning av kolfragment etc. Jorden utanför gången på insidan mot trädgården (lager 7) var något mer sandig än jorden på utsidan (lager 6) som istället verkade mer lerig.

Figur 91. Centrala delen av Sektion 1 mot N, med lager 1, 2, 3, 4 och 5. Foto: 120607AA.

Figur 92. Sektion 1 södra delen av västra allégången mot N. Skala 1:20. För beskrivning av lager se Tabell 6 nedan. Inmätt punkt A: N 6686748.509m – E 619978.040m – z 181.698. Inmätt punkt B: N 6686748.758m – E 619980.470m – z 181.669.

- 1) (Sandlager) Brun sand kornstorlek ca 1 mm. Fynd tre rostiga handsmidda spikar samt ett litet fragment av ett kritpiskaft.
- 2) (Lerlager) Brun lerig silt med inslag av gul och gulvit lera. Kompakt med ljusa inslag. Enstaka fragment av tegel och kol.
- 3) (Lerlager) Brunrå något lerig silt med inslag av sand. Saknar de ljusa inslagen, lite mer grått.
- 4) (Lerlager) Brunrå något lerig silt, något lerigare än lager 2. Saknar ljusa inslagen, grått men en aning ljusare och mer homogent än lager 3.
- 5) (Lerlager) Gråbrun lerig slit, enstaka prickar av gul lera. Som 3 men lite ljusare grått, enstaka ljusa lerprickar.
- 6) Brun lerig silt (som matjord med leriga inslag). Homogent blandad brun sandig jord. Troligen resultat av kanthuggning. Likt matjorden i omgivningen.
- 7) Homogent blandad brun mer sandig jord. Större inslag av sand än lager 6 på andra sidan gången.

Tabell 6. Lagerbeskrivning Sektion 1 västra allégångens sydvästligaste del (Figur 92).

Figur 93. Detaljbild Sektion 1 östra delen. På bilden syns det ljusa leriga lager 4, det sandiga lager 1 och utanför dem till höger matjordslager 7. Ovanför lager 4 fanns lager 1, en liten rest av vad som såg ut att vara ett liknande övre gångsandlager som i resten av gångarna i Sørparken. Foto: 120607AA.

Enligt resultaten av utgrävningen 2007 sträckte sig den formella trädgården (fas 2, etter 1770) inte lika långt söderut som Sørparken gör idag. Den skall istället ha haft sin avslutning ett stycke norr om vagnremissen (Mellgren 2008 106f, 131f). Detta skulle innebära att gånglämningen som undersökts i Sektion 1 låg utanför. Möjligen kan gången ha anlagts när trädgården förlängdes mot söder, men det är också möjligt att den västra allégången redan tidigare sträckte sig längre i denna riktning. Den kan ju också eventuellt ha fortsatt utanför den formella anläggningen.

3.3.1.2. Østre allé

Norra delen av Østre allé består idag av olika trädslag – alm, lönn och björk. En av björkarna, en glasbjörk (*Betula pubescens*) kan vara upp mot hundra år, de övriga träden har bedömts vara yngre. Den södra delen av östra allén består av almar (*Ulmus glabra*) som bedömts vara ca 60 år gamla. Liksom almarna i Vestre alléns södra del antas de vara planterade efter 1957. (Mellgren 2008 s.122)

Figur 94. Østre alléns norra del fotograferad mot söder innan det moderna gruset tagits bort. Foto: 120613AA.

Figur 95. Østre alléns södra del fotograferad mot norr efter att det moderna gruset tagits bort och den underliggande markduken blivit synlig. Foto: 120612AA.

3.3.1.2.1. Norra delen av Østre allé

3.3.1.2.1.1. Sektion 19

I den norra delen av östra allén grävdes ett smalt schakt för att undersöka hur lämningarna här såg ut närmast under duken. Bredden hos gruslagret över duk var i höjd med denna sektion ca 2,23 m. Under duken framkom även här rester efter ett gråbrunt sandlager av samma slag som i Sørparkens övriga delar (Sektion 19 lager 1). Under detta framkom flera tunna lager som bestod av växlande ljusare och mörkare sand och siltig sand (Sektion 19 lager 2, 3 och 4). Dessa lager tolkas som lämningar efter en betydligt äldre gång, med stor sannolikhet tillhörande den äldre formella trädgården (fas 2, efter 1770).

Figur 96. Norra delen av Østre allé mot norr, i förgrunden Sektion 19. Foto: 120620.

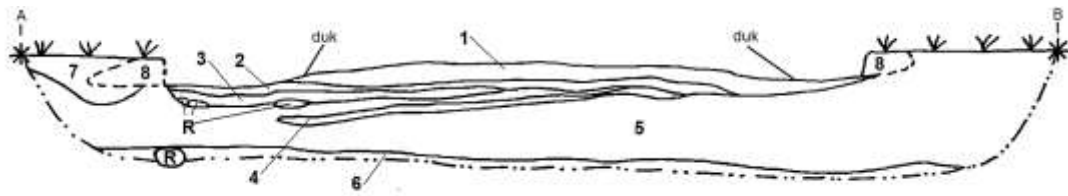
Figur 97. Norra delen av Østre allé mot söder i förgrunden Sektion 19. Foto: 120620AA.

Figur 98. Sektion 19 mot söder. Foto:120620AA.

Figur 99. Sektion 19. Foto: 120620AA.

Figur 100. Sektion 19 norra delen av östra allégången mot S. Skala 1:20. För beskrivning av lager se Tabell 7 nedan. Sektion inmätt blå linje på plan 09. Inmätt punkt A: N 6686838.8070m – E 620018.4710m – z 181.15. Inmätt punkt B: N 6686838.5210m – E 620017.1930m – z 181.14.

- 1) Gråbrun sand (övre gånglager som i andra gånger i Sørparken. Överst lite hårdare och nedfärgat)
- 2) Brungrå siltig sand. Som lager 1 men något ljusare, siltigare och brunare.
- 3) Gulbrun sand (mycket liten siltinblandning)
- 4) Orangebrun siltig sand. Tunt ljust gånglager, notera dess "bombering". Likt lager 3 men något mindre orange och mer brunt, och betydligt mer siltigt.
- 5) Mellerad siltig sand brun/grå/orange, enstaka kolfragment
- 6) Gulvit silt, något lerig. Troligen undergrund, innehåller ej kolfragment, homogent och kompakt.
- 7) Mörkare matjordslager.
- 8) Kvarblivet modernt krossat grått grus.

Tabell 7. Lagerbeskrivning, Sektion 19 östra allégångens norra del (Figur 100).

Figur 101. Närbild östra kanten av Sektion 19. Foto: 120620AA.

Figur 102. Närbild centrala delen av Sektion 19, lager 1, 2, 3, 4 och 5. Foto: 120620AA.

Figur 103. Jämförelse mellan lager i Sektion 19. Överst lager 1, 2, 3 & 4, nederst lager 5 & 6. Foto 120620AA.

3.3.1.2.2. Södra delen av Østre allé

3.3.1.2.2.1. Sektion 18

I Østre allé söder om den korsande gången som leder in i Sørparkens centrala del grävdes Sektion 18. Under duken fanns en tunn rest efter ett gråbrunt sandigt lager (Sektion 18 lager 1) av samma typ som framkommit överst i alla gånger inom Sørparken. Inga övriga gångrester noterades här.

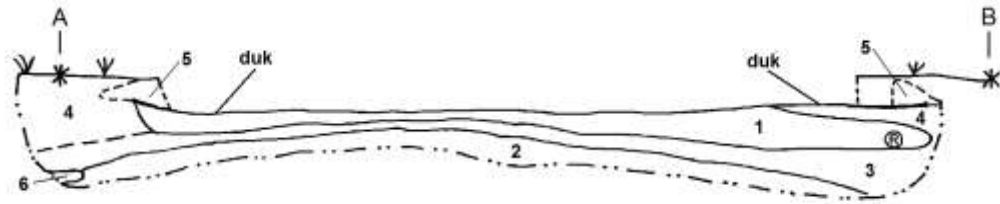
Figur 104. Södra och norra delen av Østre allé mot N. Den korsande gången syns i bildens bakgrund. I förgrunden Sektion 19. Foto 120620AA.

Figur 105. Detaljbilder Sektion 19 mot N, överst den västra sidan, underst den östra sidan. Foto 120620AA.

Figur 106. Sektion 18 mot N. Foto 120620AA.

Figur 107. Sektion 18 södra delen av östra allégången mot N. Skala 1:20. För beskrivning av lager se Tabell 8 nedan. Sektion inmätt som "Test 18" : Punkt A: N 6686804.1810m – E 620022.6710m – z 181.31. Inmätt punkt B: N 6686804.3900m – E 620023.6880m – z 181.22.

- 1) Gråbrun sand
- 2) Melerad sandig silt, kolfragment, inslag av vit silt.
- 3) Något ljusare brungrå siltig sand (Ganska likt lager 1 men lite mer siltigt och homogent).
- 4) Som lager 3 men mer humöst
- 5) Modernt grus av den typ som legat ovanpå markduken.
- 6) Kolblandat lager som fortsätter utanför ritningen mot väst.

Tabell 8. Lagerbeskrivning, Sektion 18 östra allégångens södra del. (Figur 107).

Figur 108. Jämförelse mellan lager 4, 1, 2 och 3 i Sektion 18. Foto: 120620AA.

3.3.1.3. Sørparkens centrala del

I Sørparkens centrala del är gångarna mer slingrande. Dessa gångar anlades tidigast år 1860 (fas 3, efter 1860) då hela parken lades om i landskapsstil efter ett förslag ritat av slottsgartner Mortensen (Mellgren 2008 s.115). Gångarna i den centrala delen var generellt smalare än de två allégångarna.

Figur 109. Den centrala delen av Sørparken mot norr. Det nya gruslagret har kommit på plats i de renoverade gångarna. Foto: 120806AA.

3.3.1.3.1. Väst-östliga gången närmast huvudbyggnaden

I den väst-östligt löpande gången närmast huvudbyggnadens fasad grävdes tre kortare schakt och ett längre. Det längsta schaktet längst mot väst grävdes i juni 2013 inför nedläggningen av en elledning för den nya fasadbelysningen. De andra tre snitten grävdes 2012 i samband med att gången skulle få ny beläggning. Ett av dem placerades väster om korsningen med den centrala nord-sydliga gången och två öster om korsningen.

I denna nordliga del av Sørparken fanns anledning att hålla utkik efter spår efter både fas 1 (före 1770) och fas 2 (efter 1770) av den formella anläggningen liksom yngre lämningar. Spår efter den formella anläggningens centralaxel i nord-sydlig riktning söktes speciellt i Sektion 21 men inga säkra spår kunde hittas. Om de funnits har de grävts bort vid senare anläggningsarbeten.

I samtliga schakt noterades det övre bruna gruslager som finns överst i alla gångar inom Sørparken och som skulle kunna härstamma från anläggningen av landskapsparken 1860. Noteras kan också att övergången mellan dessa sandlager och den ljusa undergrunden i Sørparkens centrala del var mycket ojämn och gropig. En möjlig förklaring till dessa gropar är att man grävt med spade, och att det inte varit viktigt att övergången neråt varit jämn.

3.3.1.3.1.1. Schakt elledning fasadbelysning

Den 18 juni 2013 grävdes ett långt och smalt schakt för en elledning till en fasadbelysningsstolpe i schaktet skar i nord-sydlig riktning, korsningen mellan Vestre allé och den väst-östliga gången närmast huvudbyggnaden. I samband med att schaktet grävdes dokumenterades dess sida mot öst. Schaktet grävdes ungefär 45 cm djupt. I schaktets norra del dokumenterades gånglager av sand, i dess södra del matjordslager som tolkats som äldre trädgårdsjord.

Figur 110. Schakt för elledning till fasadbelysningsstolpe mot N. Foto: 130619AA.

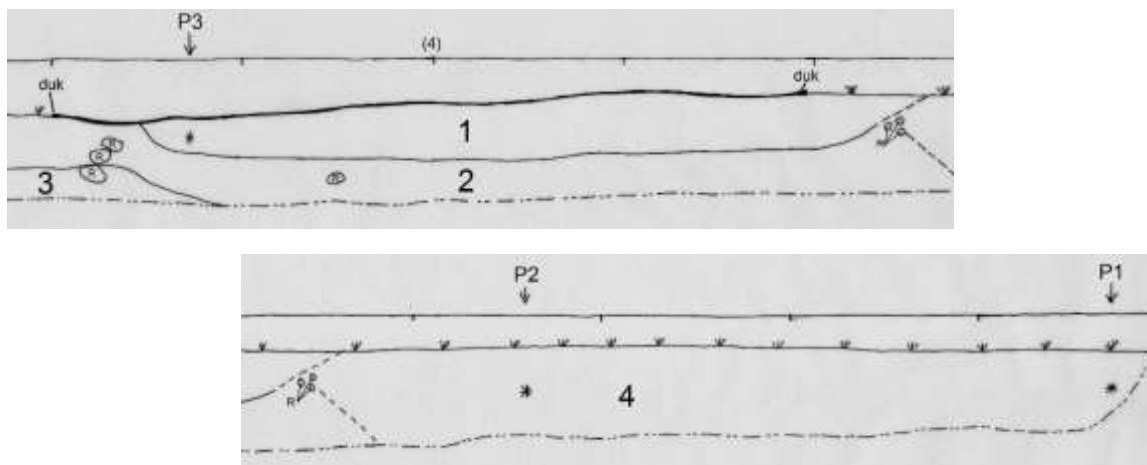
Norr om gången, på kanten av sluttningen ner mot nedgrävningen vid huvudbyggnadens sydfasad verkade sektionen visa ett underliggande ljust, undergrundslikt, lager och på detta matjord som ger intryck av att ha påförts senare. I gränsen mellan detta och gånglagrets norra sida (lager 1) fanns en stor mängd rötter som gjorde det svårt att se avgränsningar mellan olika lager.

Gången visade sig innehålla samma gråbruna sand som övriga gångar inom Sørparken. Att det ser så brett ut i sektionen beror på att gången blir bredare mot korsningen med Vestre allé. Duken låg något förskjutet i förhållande till den underliggande gången. Under gånglagret fanns ett delvis melerat lager, som såg ut som äldre matjord blandat med lite av det underliggande ljusare, kraftigt melerat siltiga lager, med rödorange/gultvit/brun färg, som syntes i botten av schaktet. Övergången mellan dessa lager, som alltså låg ca 45 cm ner, var diffus. Det underliggande ljusa lagret liknade ett undergrundslager, men hade inslag av enstaka kolfragment.

Söder om gången fortsatte schaktet in i gräsmattan. Här noterades ett homogent, jämntjockt matjordslager (lager 4). Även under matjorden syntes en skillnad neråt vid ca 45 cm, en övergång till ett ljusare underliggande lager, men det var mörkare och brunare här än under gången. Detta kan tolkas som att jorden under gången inte varit lika påverkad av aktivitet, medan matjordslagret har mer karaktären av ett påverkat odlingslager.

Figur 111. Detalj av sektion mot öst. Bilden visar södra sidan av gångsandlagret (lager 1), melerad äldre matjord (lager 2) och i schaktbotten syns underliggande ljusare, melerad silt med inslag av enstaka kolfragment.

Figur 112. Sektion schakt för elledning fasadbelysning mot Ö. Skala 1:40. För beskrivning av lager se Tabell 9 nedan. Inmätta punkter P1 (söder): N 6686851.7530m – E 619972.8500m – z 180.66. P2: N 6686859.4770m – E 619974.6650m – z 180.90. P3: N 6686862.3840m – E 619975.5870m – z 180.85.

- 1) Brun sand (som i andra delar av gång)
- 2) Kompakt gråbrun något humös silt
- 3) Ljusare, mellerat och siltigt undergrundsmaterial
- 4) Gråbrun humös matjord

Tabell 9. Lagerbeskrivning, Sektion schakt för elledning fasadbelysning mot Ö. (Figur 112).

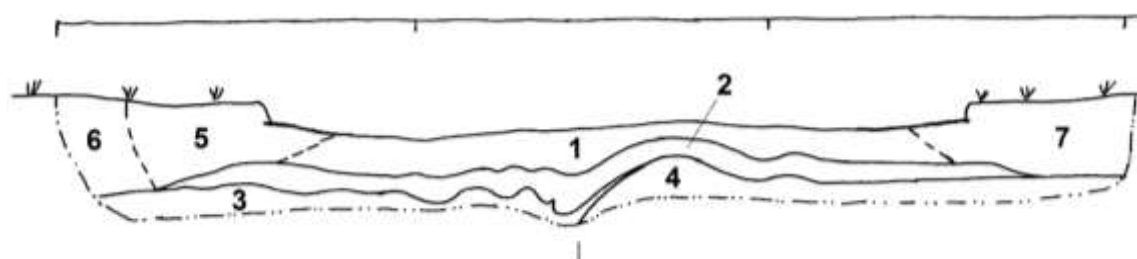
3.3.1.3.1.2. Sektion 20

I Sektion 20 noterades ett övre brunt sandlager (lager 1) och under detta ett tunn ljusare sandlager som var relativt tydligt av gränsat mot andra lager och som också skulle kunna tolkas som ett gånglager av något slag (lager 2).

I schaktets botten noterades också en stor skillnad mellan de två underliggande lagren: i söder ett lager som bestod av ett gråbrunt och lite humöst material och snarast liknade någon form av äldre odlingsjord (lager 3) och i norr som bestod av ljus melerad orange/gul/beige silt med inslag av små kolfragment (lager 4). Jämför Sektion 22 (lager 2a & b) som också är mörkare på södra sidan och ljusare på den norra.

Figur 113. Sektion 20 mot väst. Foto: 120808AA.

Figur 114. Sektion 20 i Väst-östliga gången närmast huvudbyggnaden mot V. Skala 1:20. För beskrivning av lager se Tabell 10 nedan. Sektion inmätt som "Sjakt 20" Inmätt punkt söder: N 6686856.3150m – E 619980.9380m – z 181.11. Inmätt punkt norr: N 6686859.3000m – E 619981.3020m – z 180.99.

- 1) Beigebrun finkornig sand (kornstorlek ca 0,5 mm enstaka korn 1-2 mm). En skiktning i smala vågräta linjer som följer lagrens böljor är delvis urskiljbar.
- 2) Brunbeige sand, ljusare än lager 1 och mer kompakt (korsntorlekar 0,5-2 mm, större andel grövre material och mer varierande grovlekar än lager 1)
- 3) Gråbrun ganska mörk kompakt lite humös silt (inte lerig men mycket finkornigt material nästan lika kompakt som lera.
- 4) Melerad ljus orange/gul/beige silt med relativt mycket inslag av små kolbitar (ca 0,5-1 cm, mindre i storlek än i lager 3 men fler)
- 5) Som lager 6 men något sandigare, som en blandning mellan lager 1 och 6.
- 6) Gråbrun humös matjord
- 7) Mest likt lager 5 men eventuellt något mer brunt och humöst (lite inblandning av fyllning lik lager 6)

Tabell 10. Lagerbeskrivning Sektion 20, Väst-östliga gången närmast huvudbyggnaden (Figur 114).

Figur 115. I botten av det smala schaktet syns skiljet mellan det mörkare och humösare lager 3 till vänster och det ljusare och mer melerade lager 4 till höger. Foto: 120808AA.

Figur 116. Närbild som visar den norra änden av Sektion 20, Lager 1, 2, 4 och 7. Foto: 120808AA:

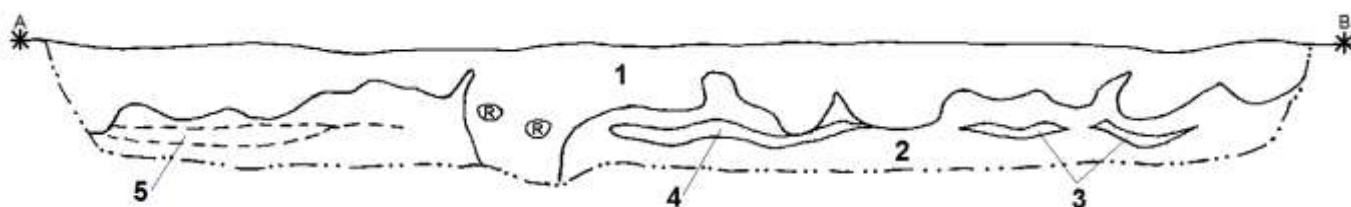
Figur 117. Närbild som visar den södra änden av Sektion 20, Lager 1, 2, 3, 5 och 6. Foto: 120808AA.

3.3.1.3.1.3. Sektion 21

Öster om den plats där gången idag korsar den nordsydligt gående centrala gången lades ett schakt vinkelrätt mot en linje dragen från huvudbyggnadens hörn för att om möjligt fånga upp eventuella spår efter den gamla formella trädgårdsanläggningens centrala nord-sydliga gång. Tydliga spår efter denna gång har hittats längre söderut vid den arkeologiska undersökningen 2007. Men det enda som möjligen skulle kunna vara rester efter en sådan gång vid Sektion 21 var några söndergrävda linser (Sektion 21 lager 3, 4 och 5) och det är mycket osäkert om detta verkligen skulle kunna vara sådana spår. Om schaktet lagts rätt, och den centrala gången faktiskt funnits just här, så har spåren av den försvunnit vid senare grävningsarbeten, senast vid anläggningen av den slingrande gången. Även i Sektion 21 noterades hur gropig den undre kanten av det bruna sandiga översta lagret (Sektion 21 lager 1) var. Gissningsvis är detta spår efter grävning med spade, och av att det inte varit viktigt att gräva så att underkanten blev jämn.

Figur 118. Sektion 21 fotograferad mot nordöst. Foto: 120810AA.

Figur 119. Sektion 21 Väst-östliga gången närmast huvudbyggnaden mot N. Skala 1:20. För beskrivning av lager se Tabell 11 nedan. Sektion inmätt som "Snitt 21". Punkt A väst: N 6686858.8020m – E 619990.0540m – z 180.97. Inmätt punkt B öst: N 6686858.8880m – E 619993.5210m – z 180.86.

- 1) Brun sand (som i andra delar av gång)
- 2) Mycket tydligt mellerat lager gul sandig silt/vit lerig silt/brunare lager. Inslag av kolfragment.
- 3) Finkornig gul sandig silt (linser)
- 4) Finkornig ljus brungrå siltig sand (lins)
- 5) Ljus brun något sandig silt, med viss inblandning av omkringliggande lager.

Tabell 11. Lagerbeskrivning Snitt 21 Väst-östliga gången närmast huvudbyggnaden (Figur 119).

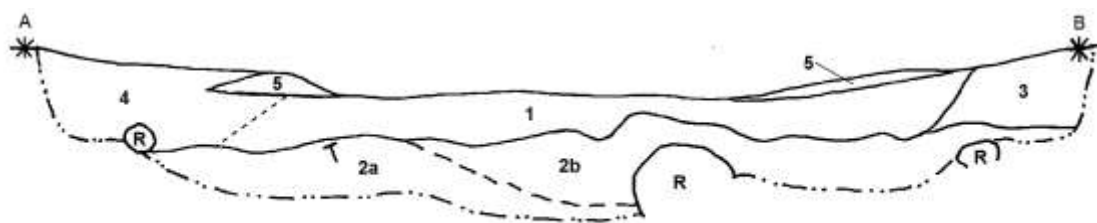
Figur 120. Närbilder av Sektion 21, från väst till öst, som visar bland annat gropigheten och melleringen hos de underliggande lagren (Sektion 21 lager 2, 3, 4 och 5). Foto: 120810AA.

3.3.1.3.1.4. Sektion 22

Det östligaste schaktet som grävdes genom den Väst-östliga gången närmast huvudbyggnaden var Sektion 22. Den moderna gången över duken ser här ut att ha "flutit ut" på sidorna; det moderna gruslagret var ca 2 meter brett och gick en bra bit utanför duken vid sidorna. Centralt i schaktet syntes ett brunt sandlager av samma slag som i överst i de andra gångarna (Sektion 22 lager 1). Under sandlagret fanns på norra sidan ett mer ljusmellerat lager (Sektion 22 lager 2a) och på södra sidan ett lite mörkare lager (Sektion 22 lager 2b). Jämför Sektion 21 (lager 3 & 4) som också är mörkare på södra sidan och ljusare på den norra. Endast de största rötterna har ritats ut. Det fanns gott om rötter i övergången mellan lager 1 och 2, speciellt i schaktets norra del. I lager 2a hittades en handsmidd spik, fyndplatsen har ritats in som ett T på sektionsritningen.

Figur 121. Sektion 22 i väst-östliga gången närmast huvudbyggnaden. Foto: 120818AA.

Figur 122. Sektion 22 mot Ö. Skala 1:20. För beskrivning av lager se Tabell 12 nedan. Sektion inmätt som "Sjakt 22". Punkt A norr: N 6686862.7960m – E 620001.5710m – z 181.00. Inmätt punkt B söder: N 6686865.2030m – E 620000.2610m – z 180.98.

- 1) (Gångsand) Gråbrun något siltig sand
- 2) Framförallt på norra sidan (norr om stor rot) kraftigt mellerat lager. Orangegul sandig silt med mycket kolprickar och kolbitar. Lager 2a är mer starkt mellerat med gult än 2b.
- 3) (Matjord) Gråbrun humös sand, någon inblandning av lager 2.
- 4) (Matjord) Som lager 3 men övergången till lager 1 är på denna sida mer diffus. Lager 4 är mer humöst och mindre sandigt än lager 2.
- 5) Modernt grus (grått stenkross och stenmjöl, låg över duk)

Tabell 12. Lagerbeskrivning Sektion 22 väst-östliga gången närmast huvudbyggnaden (Figur 122).

Figur 123. Närbilder Sektion 22, överst norra sidan och nederst södra sidan. Foto 120816AA.

3.3.1.3.2. Nord-sydliga gången centralt i Sørparken

3.3.1.3.2.1. Sektion 17

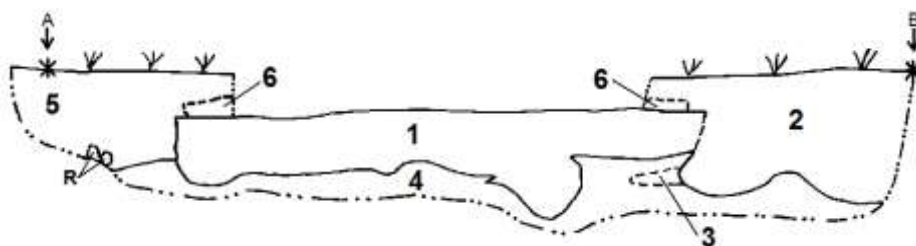
I den nordsydliga slingrande gången centralt i Sørparken grävdes ett smalt schakt och Sektion 17 dokumenterades. Det bruna sandlagret (Sektion 17 lager 1) var här ca 1,30 – 1,34 meter brett och synligt redan i ytan som framgår av fotografiet nedan (Figur 124). Det gråbruna sandiga gånglagret var gråare, kompaktare och mindre humöst än den kringliggande matjorden.

Figur 124. Sektion 17 före grävning. Bredd hos det bruna sandiga gånglagret var ca 1,30 m. Foto: 120614AA.

Figur 125. Sektion 17 Foto 120619, Snitt 17. På bilden syns förhållandet till den lilla gropen "punkt 8"

Figur 126. Sektion 17 nord-sydliga gången centralt i Sørparken mot S. Skala 1:20. För beskrivning av lager se Tabell 13. Sektion inmätt som "Snitt 17". Inmätta punkt A väst: N 6686847.8170m – E 619992.5390m – z 181.10. Inmätta punkt B öst: N 6686848.6380m – E 619994.6710m – z 181.12.

- 1) (Sandlager) Gråbrun sand (som översta gånglagret på alla andra ställen). Gråare, sandigare och kompaktare samt mindre humöst än 2. Även det siltiga i lager 1 är gråare.
- 2) (Matjord) Brun sandig silt, humös.
- 3) Blandat lager 2 och 4.
- 4) Melerad ljusare orange/gul/beige silt, kompakt, inslag av enstaka kolfragment.
- 5) (Matjord) Som lager 2 men något mer brunt och lite mer sandigt. Brunare än lager 2.
- 6) Kvarblivet modernt krossat grått grus.

Tabell 13. Lagerbeskrivning, Sektion 17 nord-sydliga gången centralt i Sørparken (Figur 126).

Figur 127. Närbild Sektion 17, östra sidan. Foto 120619AA.

Figur 128. Närbild Sektion 17, västra sidan. Foto 120620AA.

Figur 129. Närbild Sektion 17, bilden visar särskilt hur gropig övergången mellan det sandiga gånglagret (Sektion 17 lager 1) och den ljusa melerade underliggande lagret (Sektion 17 lager 4) är. Foto:120620AA.

3.3.1.3.3. Väst-östliga gången centralt i Sørparken

I denna del av det centrala gångsystemet grävdes endast två mindre provgropar. Dessa indikerade att gången här i princip ser ut på samma sätt som den nord-sydliga gången centralt i Sørparken.

3.3.1.3.3.1. Provgrop 11

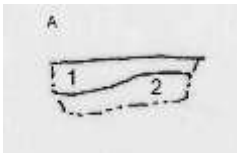
Provgrop 11 lades ganska långt västerut i väst-östliga gången centralt i Sørparken, strax öster om platsen där gången korsas av ett undersökningschakt från den arkeologiska undersökningen 2007. Provgropen visade ett tunt lager gångsand (Provgrop 11 lager 1) över ett ljusare melerat lager (Provgrop 11 lager 2).

Figur 130. Provgrop 11. Foto: 120618AA.

Figur 131. Provgrop 11. Foto: 120619AA.

Figur 132. Provgrop 11 i västra delen av väst-östliga gången centralt i Sørparken. Skala 1:20. För beskrivning av lager se Tabell 14. Inmätt punkt A "Test 11": N 6686817.4370m – E 619994.0150m – z 181.17.

- 1) (Sandlager) Gråbrun sand (som översta gånglagret på alla andra ställen). Gråare, sandigare och kompaktare samt mindre humöst än 2. Även det siltiga i lager 1 är gråare.
- 2) Melerad ljusare orange/gul/beige silt, kompakt, inslag av enstaka kolfragment.

Tabell 14. Lagerbeskrivning, Provgrop 11 väst-östliga gången centralt i Sørparken (Figur 132).

3.3.1.3.3.2. Provgrop 3

En bit öster om Provgrop 11 grävdes en lite större yta, för att konstatera att det sandiga gånglagret här låg direkt på melerad ljusare orange/gul/beige kompakt silt, och att övergången mellan dessa två lager var mycket gropig, som på andra ställen i Sørparkens centrala del.

Figur 132. Provgrop 3 i västliga delen av väst-östliga gången centralt i Sørparken. Foto: 120618AA.

3.3.2. Huslämning och trädgårdshägnad i nordöstra hörnet av Sørparken

I Sørparkens nordöstligaste hörn grävde kommunen 24-27 september 2012 ett schakt för ett större vattenledningsarbete. I samband med detta dokumenterades bland annat en stolpe, som kan ha tillhört den formella trädgårdens omgärdning, och intill östslutningen ner mot verksamrådet en del av en huslämning som genom fyndmaterialet kunde dateras till 1600-talets första hälft.

Figur 133. Området i nordväst delen av Sørparken fotograferat mot norr innan schaktningen startade. Det svarta röret som sticker upp till vänster skulle grävas fram för att sedan kopplas till andra vattenrör. Foto: 120613AA.

Schaktningen började måndag den 24 september. En bit ner upptäckte vi ett hål som var minst 50 cm djupt. När vi fortsatte neråt visade sig hålet ligga i linje med ett sotigt lager. Strax söder om hålet syntes också ett skilje mellan ljus silt och mer gulröd silt. Intill lagret med sot och kol hade både silt och sandlager en rödbränd kant.

Figur 134. En bit ner i den första delen av schaktet hittade vi ett djupt hål som låg på linje med ett sotigt lager. Fotografiet är taget mot sydväst. Foto: 120924AA.

Figur 135. Samma som ovan men fotografiet taget mot öst. Foto: 120924AA.

Figur 136. Detaljbild som visar den rödgrönda kanten i den intilliggande jorden invid sot- och kollagret. Fotografiet taget mot öst. Foto: 120924AA.

Utgrävningen av det framkomna sot- och kollagret fortsatte för hand. I fyllningen framkom bland annat ett kritpipshuvud (Figur 139 & 160). Två olika lager noterades. I hörnet ett lager som nästan bara bestod av kolsmulor (motsvarande lager 4 i Sektion mot N) och längre mot öst ett lager som bestod av ljusare grå lite melerad sandig silt med inslag av kolfragment (sannolikt i princip motsvarande lager 8 i Sektion mot N). I det rena kollagret noterades även spår av större trästycken som inte verkade brända eller som bara var delvis brända (Figur 139).

Figur 137. Grävningen av kol- och sotlagret fortsatte för hand. Mot väst. Foto: 120924AA.

Figur 138. I sotlagret framkom bland annat ett kritpipshuvud. Foto: 12094AA.

Figur 139. Till vänster ett kritpipshuvud funnet i sot- och kollagret (sannolikt i princip motsvarande lager 8 i Sektion mot N). Till höger syns bitar av trä som såg ut att vara obrända eller bara delvis brända i kollagret (motsvarande lager 4 Sektion mot N). Foto: 120924AA.

Tisdag den 25 september fortsatte schaktningen neråt och österut med maskin. Det visade sig att både det nästan rena kollagret i västra delen och det grå sotiga fyllningslagret i vad vi nu var ganska säkra på var en byggnadslämning fortsatte en bra bit till ner. I det grå fyllningslagret framkom sten, tegel, ytterligare kritpipsdelar, rostiga metallföremål i form av bland annat handsmidda spikar och beslag, samt bitar av grönaktigt planglas av äldre typ (Figur 144).

Figur 140. Fortsatt schaktning av huslämningen, mot söder. Foto: 120925 Ingeborg Mellgren Mathiesen.

Figur 141. Fortsatt schaktning av huslämningen, mot nord-nordöst. Foto: 120925 AA

Figur 142. Fortsatt schaktning av huslämningen. Längre ner framkom i det grå fyllningslagret en större mängd sten, tegel och kalksmulor – ett material som snarast liknade rivningsmassor. Det grå fyllningslagret fortsatte längre ner än det rena kollagret. Foto taget mot söder. Foto: 120925 Ingeborg Mellgren Mathiesen.

Figur 143. Fortsatt schaktning av huslämningen. Kollagret i hörnet hade en klar avgränsningskant nedåt. Det grå fyllningslagret längre mot öst fortsatte längre ner än det rena kollagret. Foto mot väst. Foto: 120925AA.

Figur 144. Fyndmaterial som framkom vid grävning i det grå fyllningslagret 24-25 september, bl.a. delar av kritpipor, metallföremål i form av beslag och spikar, samt plant fönsterglas av äldre typ. Foto 120925AA.

På morgonen onsdag den 26 september 2012 tillvaratogs den en stolpe som hittats bevarad i schaktets södra sida. Nedgrävningslagren kring stolpen skar alla andra lager och den tolkades därför som yngre än huslämningen. Eftersom den dessutom i princip stod på linje med trädgårdens ytterkant på denna sida och den östra allén tolkades det som möjligt att den kan ha utgjort en del av den formella trädgårdens inhägnad mot öster. Stolpen skickades därför på dendrokronologisk analys i förhoppningen att den skulle gå att datera.

Figur 145. Arbetet i schaktet blev tidvis lite krångligt eftersom vädret var regnigt och en del av schaktet snabbt blev lerigt och fullt av vatten. Med stegar och en skiva över det blötaste partiet gick det dock bra. På bilden Anna Andréasson. Foto mot öst. Foto 120926 Ingeborg Mellgren Mathiesen.

Figur 146. Stolpen som låg på linje med ytterkanten av östra allén. Foto: 120926AA.

Figur 147. Nedgrävningen för stolpen i schaktets kant mot söder skar övriga lager. Eftersom den var starkt angripen av röta har fällningsdatum inte kunnat bestämmas närmare än 1755-1855, men även denna vida datering är intressant ur trädgårdshistorisk vinkel eftersom den stämmer med anläggningen av den större formella trädgården (fas 2). Foto: 120926AA.

Stolpen som var av furu (*Pinus sylvestris*) undersöktes av Jan Michael Stornes, NIKU, 13.12.2012. Dess yttre delar var starkt angripna av röta men 125 årsringar kunde studeras, av vilka den yttersta kunde dateras till 1720. Vid ytan saknades dock ett betydande antal årsringar eftersom det mesta av splintveden var borta. Fällningsåret är alltså flera tiotals år efter 1720. Genom en statistisk beräkning med specialkunskap om splintved placeras fällningsdatum till mellan 1755 och 1815 (Bilaga 3). Ur trädgårdshistorisk vinkel är denna datering intressant, trots att den inte går att göra mer precis, inte minst eftersom den stämmer med teorin att Friedrich Leegaard von Schalnbush lät anlägga den större formella trädgården i Sørparken 1770-1775 (fas 2, efter 1770) (Mellgren Mathiesen, muntlig uppgift).

Torsdag den 27 september 2012 fortsatte grävningen med maskin genom att schaktet utvidgades något mot norr. Därefter fortsatte grävningen neråt (Figur 148). Något öster om det kolfyllda hörnet som tidigare dokumenterats framkom i den vita leran två distinkta fyllningar, den ena vågig och kolblandad den andra strax öster om tydligt sandig (jämför lager 10a Sektion mot S). Skiljet mellan de två lagren var rakt och tydligt. När ytterligare någon decimeter skalats av framkom under det vågiga kolblandade lagret en rad med tre grunda regelbundet placerade stolphål. Parallellt och strax öster om dem fanns en långsmal fördjupning i den underliggande leran. Den var ca 4 cm bred och tolkades som de möjliga resterna efter en tvärställd plank. Skiljet mellan det vågiga kollagret och sandlagret något längre upp verkar ha legat precis över plankfördjupningen. Väster om plankfördjupningen längst ner mot den underliggande leran fanns ett kolblandat mörkgrått lager som tolkats som husets egentliga golvlager. I detta framkom relativt mycket fyndmaterial. Bland annat tillvaratogs ett antal små rostiga metallföremål, främst spikar och nitar, och bland keramikbitarna som hittades noterades att ett par av dem var fastrostade vid metallbitar.

Det trappstegslika förhållandet mellan kollagret i hörnet (lager 4 Sektion mot N) och golvlagret längst ner mot den vita leran (lager 5 Sektion mot N) syntes tydligt i sektionen mot norr. Det kan även vara värt att notera att den långa raka fördjupningen, som tolkats som lämningarna efter en tvärställd plank, löpte rakt mot det lilla lågt trappstegsformade ”gupp” som syns i golvlagret (lager 5 Sektion mot N) i sektionen mot norr.

Figur 148. Torsdag den 27 september utvidgades schaktet något mot norr, därefter fortsatte grävningen neråt genom bland annat huslämningen. Strax öster om det kolfyllda hörnet som tidigare undersökts framkom en rad stolphål och spår som tolkats som reseter efter en tvärställd plank. Plankan verkar ha utgjort ett klart skilje med kolblandad fyllning på västsidan över stolphålen och mer sandig fyllning på östsidan. Foto: 120927AA.

Figur 149. Längst ner mot den vita leran, ett stycke väster om det kolfyllda hörnet framkom vad som tolkats som husets egentliga golvlager (motsvarande lager 5 Sektion mot N och lager 23/24 Sektion mot S). Detta var tydligt avgränsat mot öst av en ca 4 cm bred fördjupning i den underliggande vita leran. Denna har tolkats som lämningarna efter en avgränsning av tvärställda plankor. Strax utanför på östsidan fanns i den vita underliggande leran bottnarna av en rad regelbundet placerade grunda gropar vilka tolkats som stolphål. Fotografiet taget mot norr. Foto: 120927AA.

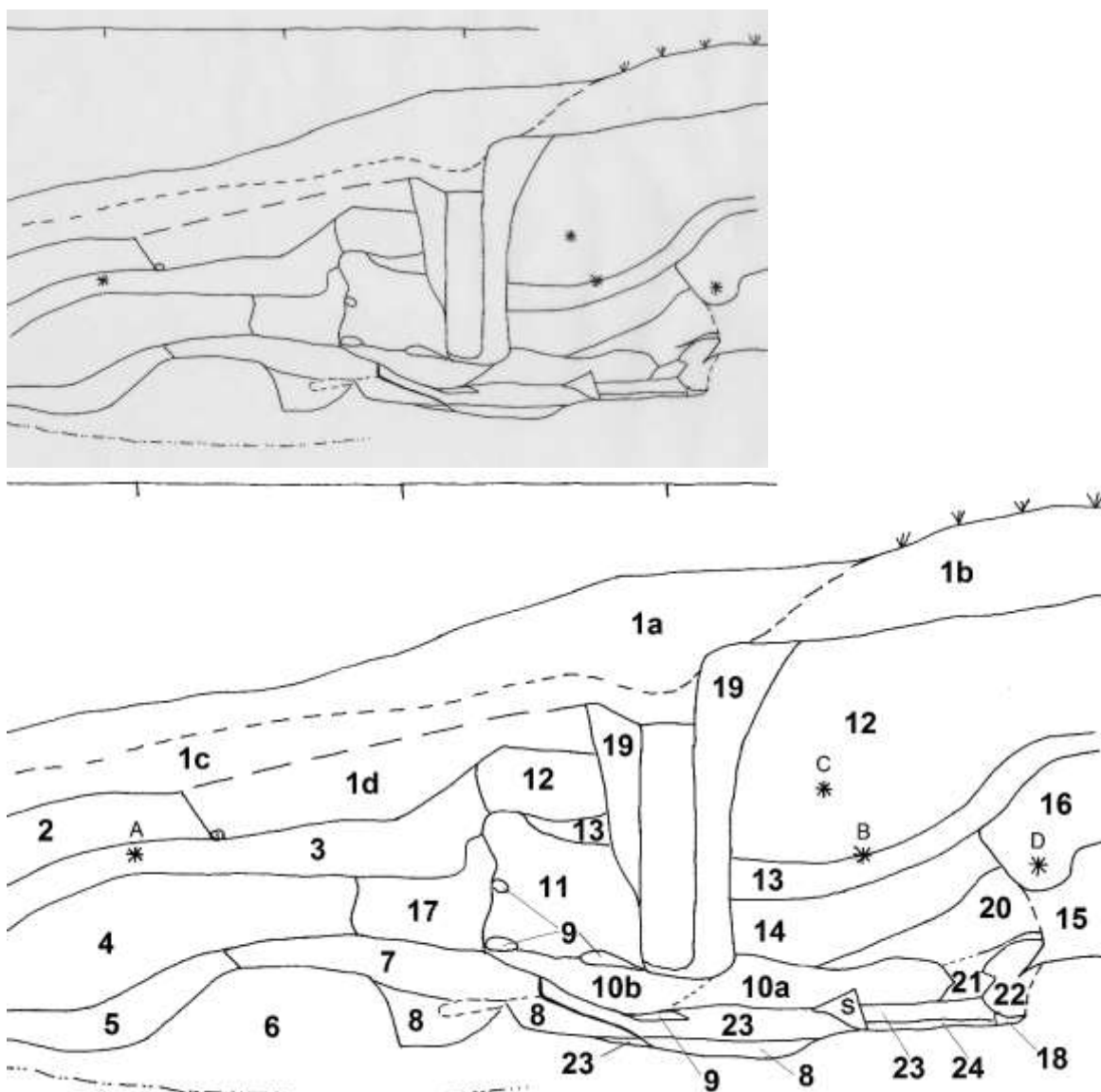

Figur 150. Resterna av golvlagret (lager 23/24 Sektion mot N) grävdes förhand ner till den plana vita leran. Därefter rensades och ritades sektionen mot söder. Foto: 120927AA.

3.3.2.1. Sektion mot söder

Figur 151. Närbild lager kopplade till huslämningen i Sektion mot N. Foto 2120927AA.

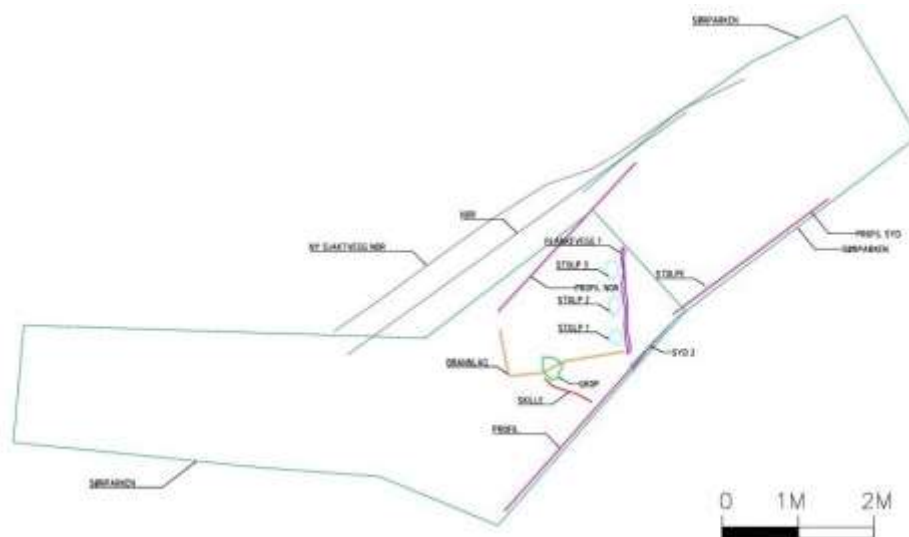

Figur 152. Huslämning med mera i nordöstra hörnet av Sørparken mot S. Överst Skala 1:40 utan siffror. Underst i lite större skala med siffror. För beskrivning av lager se Tabell 15. Inmätta punkter linje "Profil syd" punkt A öst: N 6686867.6290m - E 620018.8650m - z 179.58 och punkt B väst: N 6686866.1080m - E 620016.8230m - z 179.94. Inmätta punkter C väst: N 6686865.9520m - E 620016.7660m - z 179.7 och punkt D öst: N 6686865.4200m - E 620016.2490m - z 179.78.

- 1) (Matjord) 1a. Mycket humöst och poröst med inblandning av träflis, halvt nedbrutna löv etc. 1b. humös gråbrun sandig silt: för Sørparken mer typisk matjord (likheter med lager 12 i Sektion mot N). 1c. liknar 1b men mycket genomkorsat av rötter. 1d. Liknar 1b&c men något ljusare, gråare och mindre humöst.
- 2) Gråbrun sandig silt, någon inblandning av ljus lera, färgmässigt stora likheter med lager 3.
- 3) Gråbrun siltig sand med inblandning av enstaka kolfragment.
- 4) Mycket kompakt och melerat, grågul/orangebrun silt, ljusare lera och linser av kol och sot.
- 5) Melerat orangebrun/grågul silt, gulgrå sand, lite kolfragment.
- 6) (Undergrund) Vit lera.
- 7) Grågul sand.
- 8) Brungrå sand.
- 9) Linser av vit lera, lite inblandning av kringliggande material.
- 10) 10a. Orangebrun sand. 10b. samma men med lite mer siltinblandning.
- 11) I princip som 10a.
- 12) Ganska ljus och kompakt melerat vitgulaktig och gråvit något sandig silt. Liknar lager 16.
- 13) Ganska mörk grå sotig sandig silt med kolinslag.
- 14) Melerat grå sotig sand, ljusare än lager 13, med ljusare lager silt, sand, lite lera, samt kol och sot.
- 15) (Undergrund) Gulbrungrå sand.
- 16) Orange något lerig silt, något enstaka sotinslag.
- 17) Orange något lerig silt med ljusare beige vita inslag. Likt lager 12 och lager 16.
- 18) Melerat sotlager med inslag av vit lera.
- 19) Stolphålsfyllning bestående av mest brun sand, bara något siltig.
- 20) Melerad sand, färgen liknar lager 14 men materialet skiljer.
- 21) Skiktat och blandat lager, blandade material samt linser av sot och kol.
- 22) Melerad sand och vit lera.
- 23) Sotig siltig sand med inslag av kolfragment.
- 24) Gråsvart golvlager ca 4 cm tjockt. Nästan gråsvart sotig sand (mycket fynd i detta hörn, golvlager? Intill linje med stolphål på höger sida.

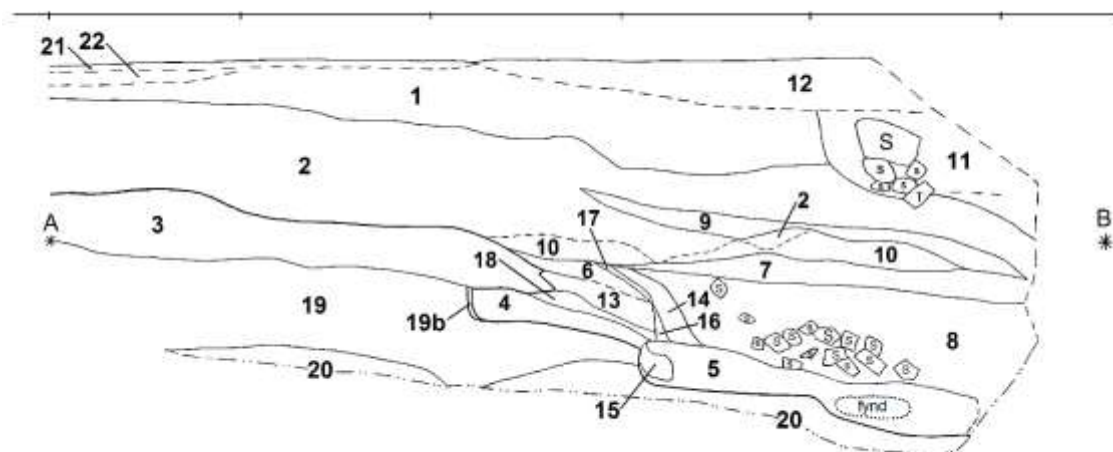
Tabell 15. Lagerbeskrivning. Huslämning med mera i nordöstra hörnet av Sørparken. Mot N. (Figur 152).

3.3.2.2. Inmätt planritning över huslämningen

Figur 153. Schaktet i Sørparkens nordöstra hörn med huslämningen. Skala 1:100. Utsnitt ur Bilaga 8. LA-7014-arkeolog-04. (Bearbetning Ida Hvidsten).

3.3.2.3. Sektion mot norr

Figur 154. Huslämning med mera i nordöstra hörnet av Sørparken. Mot N. Skala 1:40. För beskrivning av lager se Tabell 16. Inmätt linje "Nor" punkt A väst: N 6686865.5710m – E 620012.5190m – z 180.08. Inmätt punkt B öst: N 6686868.7800m – E 620016.9950m – z 180.08.

- 1) Utfyllnadslager, grågulbrun sandig silt, ganska melerat (lite mindre grått än lager 12).
- 2) Ljusare mellerad sandig silt, nedre delen lite mörkare, med sotmeling framförallt neråt.
- 3) (Undergrund) Orange silt.
- 4) Kollager tolkat som hushörn. Delvis något sandblandat.
- 5) Mörkgrått kolblandat lager intill husets golv. En hel del fynd.
- 6) Gulgrått sand med någon inblandning av sot och kolfragment, kolfärgade stimmor.
- 7) Grå sandig silt med enstaka inslag av kolfragment. Likheter med lager 8 men mörkare grått, mer sandigt och mer homogent.
- 8) Melerat lager med innehåll som ser ut som rivningsavfall. Mycket sten och tegel, inslag av små vita klumpar (Kalkputs? Rappning?), sand och andra små lerklumpar. Även ett inslag av gråvit, torr, finkornig silt, nästan lik aska.
- 9) Grå sandig silt med inslag av kolfragment. Som lager 7 men en aning mer prickigt med lite mer kolfragment, en aning gråare.
- 10) Ser ut som en blandning av lager 9 och lager 2. Ligger som linser under lager 2 och 9.
- 11) (Grop) Gråbrun humös sandig silt. Lite mörkare in mot stenar och tegel, avgränsning på östsidan diffus.
- 12) (Matjord) Humös gråbrun sandig silt. Lite gråare än lager 1.
- 13) Gulgrått melerat lager, tydliga kollinser. Som lager 4 men med inblandning av sand och vit lera.
- 14) Likt lager 5 men mer kolfragment.
- 15) Klump av vit lera. Ser ut som en klump som rasat ner.
- 16) Som en blandning av lager 5 och lager 14. Övergång till lager 14 är diffus.
- 17) Som lager 6 men materialet är rödbränt, en ca 2-3 cm tjock rödbränd lins.
- 18) Orange något siltig sand. Samma färg som lager 3 men bestående av sand inte silt.
- 19) (Undergrund) Grågul sand (19b: några centimeter från lager 4 var sanden rödbränd).
- 20) (Undergrund) Vit lera.
- 21) (Gånglager) Det översta moderna gruslagret, krossad grå grus.
- 22) (Gånglager) Brun sand, av samma slag som i övriga gångar i Sørparken.

Tabell 16. Lagerbeskrivning. Huslämning med mera i nordöstra hörnet av Sørparken. Mot N. (Figur 154).

Figur 155. Närbild Sektion mot N, mitt i bild syns lager 4. Foto: 120927 Ingeborg Mellgren Mathiesen.

Figur 156. Sektion mot norr. Nederst till höger en bild som visar gropen lager 11 försedd med en stolpe. Bilden är tagen för att visa förhållandet till trädgårdens gräns mot öst. Foto: 120927 Ingeborg Mellgren Mathiesen.

Nära ytan i östra delen av sektionen mot norr noterades en grop, lager 11, som möjligen skulle kunna vara ett stolphål eller någon annan typ av lämning tillhörande trädgårdens avgränsning mot öst. Fyllningens innehåll av sten skulle möjligen kunna tyda på detta, om den tolkas som en stenpackning för att hålla en stolpe på plats.

Figur 157. Fynd från golvlager lager 5. Foto: 12092

I lager 5 Sektion mot S tillvaratogs en del fynd. Inom det område som markerats ”fynd” på sektionen hittades bland annat en bit keramik (rödgods), en bit grönt fönsterglas av äldre typ, en spik samt en större bit fajans (Figur 158-159). Fajansbiten var dekorerad i blått och gult. Sannolikt rör det sig om en bit av ett fat. Baksidan av biten, som låg neråt, var enbart vitglaserad.

Figur 158. Vid rensning i husets grå fyllningslager nära golvet hittades ytterligare fynd, bland annat en bit fajans (pilen pekar ut fyndet). Mot väst. Foto: 120926 Ingeborg Mellgren Mathiesen.

Figur 159. I det sotiga lagret vid husets golv hittades bland annat denna fajansbit som har varit en del av ett fat. Baksidan var vitglaserad. Foto: 120926 Ingeborg Mellgren Mathiesen.

Figur 160. Ytterligare fynd från huslämnigen. Till höger en bit av en holländsk barockpipa daterad till 1630-1640. Foto 120928AA.

Bitarna av kritpipor som tillvaratagits från huslämnigen skickades till Arne Åkerhagen, Tobaks- och Tändsticksmuseum, Stockholm, för datering. Flertalet fragment utgjordes av skaft utan dekor. Dessa är svåra att datera, men samtliga skafts rökkanal visade på att de var från 1600-talet. Fragmentet av ett piphuvud med enkel tudorros, som framkom i det grå fyllningslagret (Figur 139 och 160, Bilaga 1) är från en holländsk pipa daterad till tiden 1630-1640. Från golvlaget tillvaratogs också förutom flera skaftfragment också en liten bit av huvudet till en holländsk barockpipa som även den daterats till 1630-1640 av Arne Åkerhagen. Piphuvudet är sannolikt tillverkat i Gouda, medan barockfragmentet inte gav någon ledtråd om tillverkningsort.

Det verkar alltså högst sannolikt att huslämnigen kan datas till mitten av 1600-talet. Detta är intressant eftersom det alltså måste handla om en byggnad som hör till Eidsvolls Verks äldsta driftsperiod, innan släkten Schlanbusch tog över år 1688. År 1624 fick Herman Krefting och Johan Post privilegier vid Eidsvoll Verk. Verket gick dock tillbaka till Kronan och 1644 togs driften över av Berhauptman Iver Prip, som också hade svårt att få verket lönsamt. Från år 1644 drevs verket av kungen (Christian IV), hans dotter Christiane och hennes make Hannibal Sehested. År 1657 drevs verket vidare av Sehested själv. Perioden 1651-1663 drevs verket av familjen Marselis som var hollendare, både verk och byggnader skall då ha blivit dåligt underhållna, men under förpaktare Johan Krefting fick verket en glansperiod. Perioden 1663-1682 drevs verket av Jacob hertigen av Kurland, som satte verket i stånd och etablerade en mer rationell drift. År 1682 tog sonen hertig Casimir över, men han var inte speciellt intresserad, det slutade med att kungen på nytt tog tillbaka Eidsvoll Verk på grund av dålig drift. Mellan 1688 och 1705 drevs verket av Oberberghauptmann Heinrich von Schlanbusch, och vid hans död togs driften över av hans son Theodor Georg von Schlanbusch (Mellgren 2008 s.22f).

3.3.3. Området närmast huvudbyggnadens fasad mot söder

Efter grävningen av slänten mellan Sørparken och Østparken fortsatte arbetena intill huvudbyggnadens fasad mot söder. Närmast husgrunden hade grävts för dränering tidigare (Molaug 2012, 2013a). I juni 2013 påbörjade Braathens sitt arbete i samma område med att först schakta av det översta lagret. Inga lämningar med trädgårdsanknytning noterades.

Figur 161. Området närmast huvudbyggnadens sydfasad mot väster. Foto: 120919AA.

Figur 162. Grävarbetena direkt söder om huvudbyggnadens fasad påbörjades i 4 juni 2013, bilden tagen mot väster. Foto: 130604AA.

Figur 163. Första schaktningen slänten vid huvudbyggnaden längst mot norr i Sørparken. Överst och mitten Foto: 130606AA, nederst Foto: 130604AA.

Figur 164. Slänten mot huvudbyggnaden i nordligaste delen av Sørparken, ovanifrån mot öster. I förgrunden syns fundamentet för bron till biljardrummet från Vestre allé. Direkt norr om stenfundamentet noterades gjutna fundament av betong. Foto: 130606AA.

Figur 165. Ytan direkt söder om huvudbyggnaden i början av augusti 2013. Intill grunden syns den färdiga dräneringen fylld med leca, längst bort syns grundläggningen till trappan från biblioteket. Foto: 130807AA.

Den 15 augusti grävdes ett smalt schakt för ett dräneringsrör i botten av fördjupningen intill husets fasad mot syd, från fundamentet till bron till biljardrummet mot öster. Direkt intill stenfundamentet noterades gjutna stöd eller fundament på rät vinkel mot stenfundamentet. I förlängningen av det västra gjutna stödet noterades ett stråk av svart slagg, som fortsatte mot öster bort till i höjd med ett fönster.

Det svarta slaggruset låg som i ett eget dike i den gula undergrundsleran. Dess botten var plan och låg på ca (z) 178,40 m ö.h. Den långsmala slaggrusfyllda nedgrävningen låg 2,50/3,50 (sydsida/nordsida) meter från husets fasad i västra änden och ca 2,95/3,70 (sydsida/nordsida) meter från fasaden i dess östra ände. Partiet var totalt 6,85 meter långt.

Figur 166. Den långsmala, slaggfyllda nedgrävningens västra ände låg i höjd med det västra gjutna stödet till stenfundamentet för bron till biljardrummet. Foto: 130815AA.

Figur 167. Det svarta stråket sträckte sig 6,85 meter mot öster längs med huvudbyggnadens fasad. Foto: 130815AA.

3.4. Nordparken

Nordparken er et nytt begrepp i parkens historia som hänvisar till parkområdet norr om Tunet och huvudbyggnaden. Nordparken indelas i Nordskråningen, som är den branta sluttningen med lövträd mellan infarten till Tunet (hovedatkomsten), Nordre paviljong och Andälven, och Kjellerinngangen (Kjøkkeninngangen) området mellan huvudbyggnaden och Wergelands hus (Mellgren-Mathiesen 2008:20)

3.4.1. Nordskråningen

Nordskråningen omfattar den branta sluttningen med lövträd norr om hovedatkomsten, Tunet och Nordre paviljong.

Figur 168. Nordslånten mellan infartsvägen, Tunet, Nordre paviljong och Andälven. På den övre bilden syns en stor vitblommande syren (*Syringa vulgaris*). Övre bilden Foto: 120604AA, nedre bilden Foto: 120813AA.

3.4.1.1. Nordre Paviljong

I anslutning till Nordre paviljong söktes efter trädgårdsanknutna lämningar, men inga tydliga sådana framkom. Intill Nordre paviljongs farstu mot Tunet noterades rester efter rabatter i form av fragment av kantsten och enstaka kvarstående perenner (stauder), men åldern hos dessa bedömdes vara relativt låg, med stor sannolikhet från 1960-talet eller senare (Mellgren-Mathiesen, muntligen). I övrigt har endast byggnadslämningar av olika slag noterats i anslutning till Nordre paviljong, se vidare Molaug 2013a.

Figur 169. Nordre paviljong mot väst i augusti 2012. Foto: 120813AA.

3.4.1.2. Ventilationstorn och Ventilationsgröft

Onsdagen den 22 maj 2013 började Skanska grävningen för ett ventilationsschakt (ventilationsgröft) och ett ventilationstorn i slänten mot Andälven nordväst om Nordre paviljong. Lämningarna i schaktet dokumenterades av NIKU (Molaug 2013a). Grävningen på platsen för Ventilationstornet har fotodokumenterats översiktligt, se sammanfattning nedan.

Inga tydligt trädgårdsrelaterade lämningar noterades, däremot byggnadslämningar och jordlager innehållande slagg, sot, kol, metallföremål, porslins- och glasbitar, ben och så vidare. Slänten visade bitvis också tecken på att ha blivit utjämnad genom att material påförts, sannolikt i samband med att man velat åstadkomma en jämn gräsmatta, och man har även grävt i nederkanten för vägen till Wergelands hus. På ett träd som måste tas ner, nordväst om schaktet för Ventilationstornet, räknades årsringarna. Även om det var svårt att räkna de mycket täta årsringarna längst in vid i mitten av stammen kunde antalet årsringar beräknas till 60. Kanske planterades detta träd för 50 år sedan, till föregående jubileum, och var då ca 10 år gammalt?

Figur 170. Trädet som togs bort vid Ventilationstornet hade 60 årsringar. Foto:130523AA.

Vid grävningen för Ventilationstornet framkom en äldre dränering i form av en relativt djupt nedgrävd trästock. Den var bitvis kraftigt nedbruten, och helt fylld med rostig sand inuti. Stocken låg i en relativt djup nedgrävning i den ljusa undergrunden, synlig som en grå skugga i schaktväggen mot söder. Vatten rann fortfarande i anslutning till stockröret.

När det gäller jordlagren mellan gräsmatta och undergrund i slutningen noterades på nordvästsidan under det borttagna trädet ett svart lager med mycket slagg. In mot Tunet syns lagren mellan gräsyta och undergrund, karakteristiskt svarta med tegel, slagg och annat. I detta framkom bland annat i den närmaste delen av ventilationsschaktet mot Nordre paviljong lämningarna av två stensatta dräneringar och en grundmur (se vidare Molaug 2013a). Ser man istället ner mot vägen intill älven, som går mot Wergelands hus, är matjordslagret mycket tunt, och det mörka äldre lagret verkar bortgrävt, gissningsvis då man grävt för anläggning av vägen.

Figur 171. Gropen för Ventilationstornet mot norr. Pilen visar resterna efter en äldre dränering, i form av en ihålig stock, som kunde följas uppåt i slutningen mot söder (se följande bilder). Foto: 130523AA.

Figur 172. De vita pilarna visar den ihåliga stocken, den blå pilen visar ett yngre rör i metall som skar stocken. Fotografiet taget mot sydöst. Foto: 130524AA.

Figur 173. En grå skuggning i schaktväggen mot söder indikerade nedgrävningen för träröret i den ljusare undergrundsleran. Längre upp mot söder var stockens trä något bättre bevarat. Här syntes att den var fylld av kraftigt rostad sand, vatten rann fortfarande rikligt kring stocken. Foto:130524AA.

Figur 174. Schaktet för Ventilationstornet mot nordöst och öst. Notera särskilt lager mellan gräsyta och ljus lerig undergrund. Foto: 130527AA.

Figur 175. Ventilationsschaktet mot nordöst, bland lagren framkommer en stensatt dränering. Foto: 130528AA. För närmare dokumentation av dräneringen se vidare Molaug 2013a.

Figur 176. Schaktet för Ventilationstornet mot sydväst. Notera särskilt lager mellan gräsyta och ljus lerig undergrund. Foto: 130524AA.

3.4.2. Kjellerinngangen

Med Kjellerinngangen (Kjøkkeninngangen) avses området mellom hovedbygningen og Wergelands hus. Grävning för dränering närmast hovedbygningen liksom en del andra grävarbeten inom detta område har övervakats av arkeologerna från NIKU och för dokumentation hänvisas Petter B. Molaugs rapporter (Molaug 2012, 2013a).

Figur 177. Området Kjellerinngangen norr om hovedbyggnaden fotograferat mot väst i juni 2012. Foto: 120608AA.

Figur 178. Området Kjellerinngangen norr om hovedbyggnaden, fotograferat mot sydöst i augusti 2012. Foto: 120813AA.

Figur 179. Området Kjellerinngangen norr om huvudbyggnaden, fotograferat mot öst i augusti 2012. Foto: 120816AA.

3.4.2.1. Närmast fasaden

Den 18 juni 2013 började Braathens schaktning för anläggning av nya grusade ytor norr om hovedbygningen. Första dagen schaktades ytan från hörnet av huvudbyggnaden till en större dräneringsbrunn, dagen därpå schaktades området väster om brunnen. Skillnaden var markant mellan sidorna. Ytan på östra sidan om brunnen verkade ha mer bevarade partier, medan allt på den västra sidan i princip såg ut att vara omgrävt under senare decennier.

Öster om dräneringsbrunnen och en bit ut från huset noterades lager som snarast hade karaktären av utfyllnadslager eller utjämningslager. Dessa var blandade med mycket sot och kol, bränd lera, bränd puts, spikar i ganska stor mängd, men också enstaka bitar av kritpipor, porslin och fajans. Fyndmaterialet, med bland annat skåvor av ostindiskt porslin och kritpipbitar peka mot 16/1700-tal. Närmare huset fanns ett mer lerigt blandat lager med inslag av bland annat obrända ben, gissningsvis har detta blandats om vid senare tillfälle. Möjligen härrör de sotiga lagren med mycket byggnadsmaterial från tillfället i slutet av 1700-talet då den gamla huvudbyggnaden brann och den nuvarande byggnaden uppfördes? Inga tydligt trädgårdsrelaterade lämningar kunde iakttas.

Figur 180. Schaktning längs huvudbyggnadens fasad mot norr, i det brända lagret framkom bland annat enstaka skåvor äkta porslin. Foto: 130618AA.

Figur 181. Schaktning längs huvudbyggandens fasad mot norr. Öster om betongbrunnen och en bit ut från fasaden fanns lager blandade med bränt byggnadsmaterial och en del fynd av äldre (1700-tals) karaktär. Foto: 130618AA.

Figur 182. Schaktning längs huvudbyggnadens fasad mot norr, väster om brunnen fanns enbart material som såg ut att vara omrört under senare tid. Foto: 130619AA.

Den 24 juni 2013 grävdes ett smalt dräneringsschakt i öst-västlig riktning i ytterkanten av den avbanade ytan längs huvudbyggnadens nordliga fasad. I schaktets östra del syntes i schaktkanten mot norr ett ljusare underliggande, undergrundsligt lager och på detta ett mörkt sotigt lager. Detta schakt lades en bit norr om där gången tidigare gick. Det ser ut som det brända lagret ligger som ett jämntjockt täcke överst.

Figur 183. En del av schaktkanten mot norr i det schakt som visas på nästa bild. Foto: 130624AA.

Figur 184. Smalt schakt för dränering norr om huvudbyggnaden. Foto: 130624AA.

3.4.2.2. Tvärgång för handikappatkomst

Snett över gräsytan i sluttningen norr om huvudbyggnaden finns en gång anlagd, från sydöst till nordväst. Denna gång schaktades av och fick ny ytbeläggning i juni 2013. Vid schaktningen noterades längst mot sydöst först brända lager, som skars av mer moderna omgrävningar. Dessa kompakta, brända lager med byggnadsrester fanns dock enbart här. Längre ner i nordväst verkade marken till stora delar omgrävd på senare tid för rörledning etc. Några fynd tillvaratogs från matjorden, dessa hade både äldre och yngre karaktär. Vissa saker var 1800-tal och 1900-tal. Fyndmaterialet var alltså inte likt det som fanns i de brända lagren längre mot sydöst.

Figur 185. Överst syns ytan för tvärgången fotograferad mot sydväst i augusti 2012. Foto: 120813AA. Nederst har schaktningen precis börjat från det nordöstra hörnet. Foto: 120625.

Figur 186. Överst och mitten: vid schaktningen noterades längs i sydöst lager med bränd fyllning som skars av modernare lager. Foto: 130625AA. Nederst: I den nordvästra delen verakde däremot i princip allt vara omgrävt för nedläggning av rör och annat vid senare tidpunkter. Foto: 130626AA

3.5. Østparken

Østparken ligger öster om huvudbyggnaden utanför Carsten Ankers "havestue". Mitt för trappan finns idag också Carsten Ankers grav, hitflyttad från kyrkogården i Biri 1901 (Mellgren 2008:18).

Figur 187. Østparken i juni 2012. Överst foto från gången till Sørparken mot norväst. I mitten mot väster och "havestuen". I förgrunden syns den sentida gatstensgången och Funkior (*Hosta* sp.) vid Carsten Ankers grav. Nederst Østparkens östra del fotograferat från gången i nordöstra hörnet mot söder. Foto: 120606AA.

3.5.1. Minnesplattorna

Den 21 maj 2013 började grävning för omläggning av grusytan vid minnesplattorna i östra delen av Østparken. Plattorna visade sig ligga på en tunn grusyta direkt på lerig jord. På västsidan där ytan skars av gången noterades en tydlig kant: det är tydligt att man här grävt djupare för gången vid något tillfälle och fyllt med grusig sand. Åldern på denna gångomläggning är oklar, men det rör sig om en yta under duken och det moderna gruslagret.

Figur 188. Överst underlag till minnesplattorna före schaktning. Nederst syns kanten tydligt mellan den leriga jorden under grusytan där minnesplattorna låg till vänster och sanden i gången till höger. Foto: 130521AA:

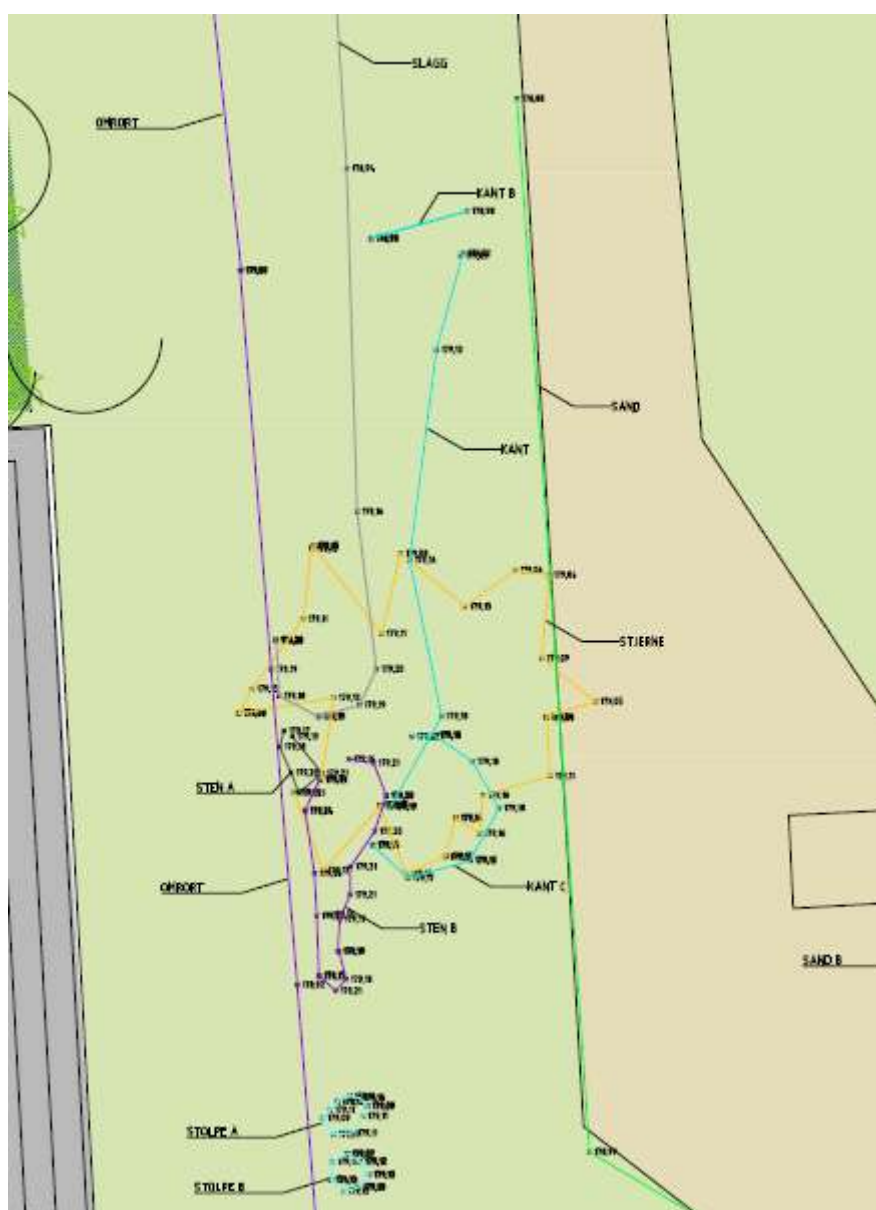
3.5.2. Området väster om Ankers grav

Under eftermiddagen 21 maj 2013 började avbaningen av ytan öster om huvudbyggnaden, där den grusad yta kring Ankers grav skulle rekonstrueras. Avgränsningskanten för den yta som banades av med maskin har mätts in i söder som "Sjakt A" och i öster som "Sjakt B".

Grävningen började närmast husets fasad. Längs med hela fasaden visade sig finnas en omgrävd yta som vid husets hörn slutar med betongbrunnar. Gränsen för den omrörda ytan, som är resultatet av grävning för dränering, mättes in som "Omrört" (lila linje). Grävningen för dränering kring huvudbyggnaden övervakades av NIKU (se vidare Molaug 2012).

Från den centrala delen av ytan i höjd med Ankers grav och norrut framkom intill den omrörda ytan vid fasaden lager med slagg och kol. Dessa lämningar delades efter utseende och karaktär i två områden som beskrivs var för sig nedan, den norra som omfattade skräplager av äldre karaktär med bland annat inslag av ostron och fiskfjäll, och den centrala delen som omfattade fragmentariska rester av kollager och eventuellt någon form av byggnadslämning.

En långsmal sammanhängande yta direkt intill det omrörda området vid husets fasad innehöll extra mycket slagg, och mättes in som "Slagg" (grå linje). Strax öster om detta fanns en yta som var lite gråare och något sotig men inte blandad med slagg på samma sätt, denna mättes in som "Kant" (ljusblå linje). Nordöst om detta framkom diffust avgränsade rester av ett avfallslager med speciellt innehåll. Dess södra kant mättes in som "Kant B" (se vidare nedan).

Figur 189. Den centrala delen och den norra delen mellan huvudbyggnaden till vänster och Ankers grav till höger. (Utsnitt ur Bilaga 7. LA-7014-arkeolog-03.)

3.5.2.1. Nordväst – avfallslager med ostron och fiskfjäll (fiskeskjell)

Nordväst om Ankers grav framkom en diffust avgränsad yta/grop med avfall av äldre karaktär, bland annat obrända djurben, fajansskärvor, porslinsskärvor, ostronskal, champagneflaskbottnar och fiskfjäll. Den kunde inte avgränsas, eftersom den i norr och öster skars av gångar, och eftersom man inte grävde djupare eller vidare än nödvändigt för rekonstruktionen av den grusade ytan, men dess synliga avgränsningskant mot söder mättes in som "Kant B" (turkos linje).

Figur 190. Fiskfjäll (fiskeskjell), ben, ostronskal och fajans från lager NV om Ankers grav. Foto: 130522AA.

Figur 191. Pilen pekar på visar det diffust avgränsade området/gropen i norra kanten av schaktet där äldre avfall, bland annat fiskfjäll (fiskeskjell) och ostronskal framkom. Ytan skärs på vänster sida av dräneringsschakt och på höger sida av sättsanden efter den moderna gången satt med storgatsten. Den svarta sotiga fläcken i bildens förgrund till höger hör har tolkats som sammanhörande med lämningarna i centrala delen mellan Ankers grav och huvudbyggnaden som beskrivs nedan. Foto: 130524AA.

De stora fiskfjällen (No. fiskeskjell) väckte speciellt intresse ur ett trädgårdshistoriskt perspektiv, eftersom vi vet att karpdammar var vanliga inslag i barockens mer avancerade trädgårdsanläggningar, att odlad fisk betraktades som mat med hög status (Jakobsson et.al. 2012) samt att Heinrich von Schlanbusch som ägde Eidsvoll Verk 1688-1705 skall ha anlagt fem fiskdammar (Mellgren-Mathiesen 2008 s. 24, 31, 80f, s. 88). Dessa dammar fanns även kvar under Ankers tid, deras placering framgår bland annat av kartorna 1801 och 1812 (Ibid s. 25, 35f, 40f, 43, 142). Att identifiera fiskfjäll till art är svårt, vanligtvis kan endast familjen identifieras. Men eftersom detta var ett specialfall gjorde osteologerna Annica Cardell och Lena Nilsson ett försök att analysera några av fjällen närmare.

Några fiskfjäll studerades under mikroskop och jämfördes med referenssamlingar (Bilaga 2). De visade sig vara mycket välbevarade och kunde identifieras som tillhörande familjen karpfiskar (Cyprinidae). Ett försök gjordes också att bestämma dem närmare, genom jämförelse med referenssamlingsexemplar av karp (No. karpe) (*Cyprinus carpio*), ruda (No. karuss) (*Carassius carassius*) och två andra arter i karpfamiljen, men det visade sig inte möjligt att skilja mellan karp och ruda (karuss). Karpfiskodling har under tidernas lopp omfattat fler arter än karp. Odling av ruda (karuss) anses framförallt ha skett då förhållandena (klimat, vattenkvalitet etc.) inte var optimala för den mer känsliga karpfen. Eftersom fiskfjällen var så välbevarade kunde även årsringarna räknas på två av dem. Det ena indikerade en individ på över 4 år, det andra en individ på över 7 år. Eftersom karpfiskar uppnår lekmognad vid 3-4 års ålder är detta viktig information för att belägga odling av fisk. Sammantaget verkar det alltså sannolikt att det rör sig om odlad fisk, troligen ruda (karuss), och det är möjligt att den odlats i dammarna vid Eidsvoll Verk. Men på grund av det sammanhang där fiskfjällen hittades, tillsammans med bland annat ostronskal, kan man inte vara helt säker på att fiskarna inte köpts in. Ostronen måste ju ha köpts och transporterats till Eidsvoll och kanske köpte man även karpe/karuss till de lyxbetonade middagar som avfallslagret påvisar.

Figur 192. Redan tidigt i schaktningen i den centrala och norra delen av ytan mellan huvudbyggnaden och Ankers grav framkom intill den omrörda ytan närmast husgrunden (till vänster i bilden) tydligt slaggblandade, sotiga och kolblandade lager (till höger i bilden). Slag och kollagren var generellt ganska tunna och diffusa, men inom den centrala delen, direkt mellan huset och Ankers grav, kunde former urskiljas som eventuellt skulle kunna tolkas som någon form av byggnadsspår. Foto: 130522AA.

3.5.2.2. Centralt – diffusa byggnadsspår

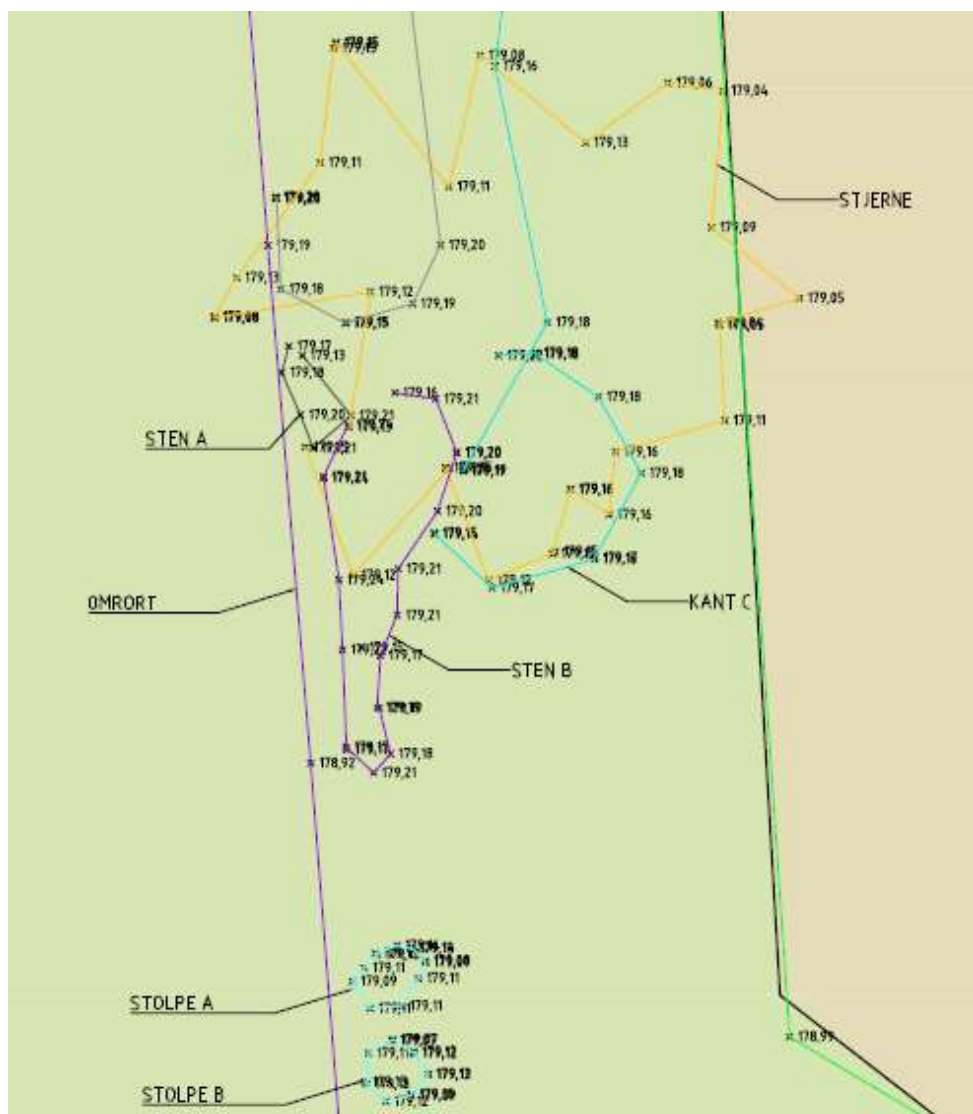
Den centrala ytan mellan huvudbyggnaden och Ankers grav schaktades med maskin en första gång 21-23 maj 2013. Vid detta tillfälle mättes synliga ytor och stenar in och tolkades. Därefter schaktades ytterligare ca 1 dm bort den 24 maj. Schaktningens omfattning och djup bestämdes helt av hur djupt som behövde schaktas för anläggningen av den rekonstruerade grusytan kring Ankers grav.

Efter den första schaktningen 21-23 maj syntes en kombination av anläggningar som såg ut att delvis ligga på linje. Dessa väckte intresse, eftersom de möjligen verkade kunna tolkas som resterna efter en vägglinje med en eldstad strax öster om. De olika ytorna mättes därför in. Från norr till söder inmättes:

- En sten, inmätt som "Sten A" (svart linje)
- Ett avlångt mörkt, kolblandat, delvis rännliknande lager innehållande ytterligare någon sten på linje med Sten A. Hela ytan inmätt som "Sten B" (lila linje)
- Två separata stolphål eller stenavtryck inmätta som "Stolpe A" och "Stolpe B" (ljusblå linjer).

Strax öster om det delvis rännlika lagret inmätt som "Sten B" fanns en rund yta med större kolinblandning och rödbränd kant i den intilliggande undergrundsleran, vilket antyder att eldning skett på plats. Denna mättes in som "Kant C" (ljusblå linje) och tolkades som de möjliga resterna efter en eldstad.

Den 24 maj 2013 schaktades ytterligare ca 1 dm bort. Delvis fortsatte det kolblandade lagret vidare nedåt. Efter detta mättes avgränsningarna för en kvarvarande, oregelbundet stjärnformad, sotiga och kolblandade yta in på nytt som "Stjerne" (mörkgul linje).

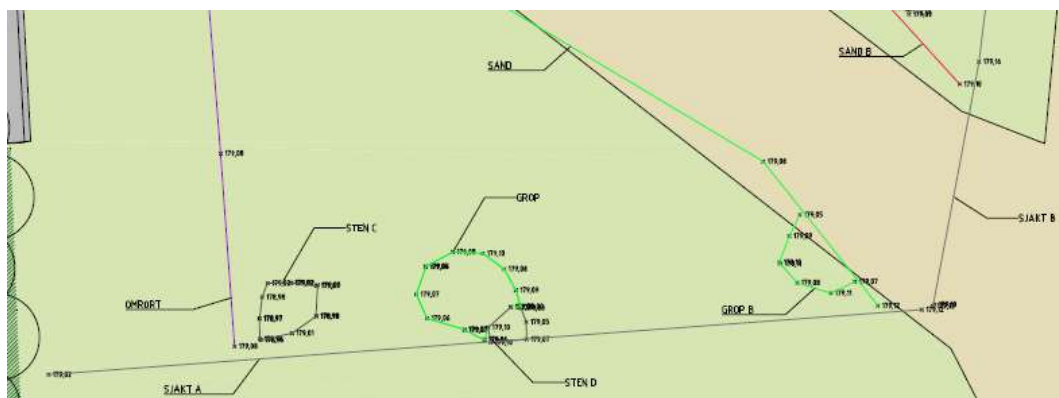

Figur 194. Överst till vänster de två stenavtrycken inmätta som "Stolpe A" och "Stolpe B" mot norr, överst till höger den södra delen av ytan inmätt som "Sten B" mot norr direkt efter schaktning. Foto: 130423AA. Nederst ytan efter andra schaktningen, inmätt som "Stjerne" Foto: 130524AA.

3.5.2.3. Sydväst – möjliga syllstenar

Sydväst om Ankers grav framkom några stora stenar i undergrundsleran. I anslutning till dem och nedgrävningarna runt dem framkom bland annat kolfragment, vissa stora med tydliga märken efter verktygsbearbetning. Stenarna skulle till exempel kunna tolkas som nedgrävda grundstenar till en byggnad, kanske den visthusbod eller stolpbod som enligt kartan från 1801 bör ha legat ungefär här (Mellgren-Mathiesen 2008 s. 34f)

Den västra stenen mättes in som "Sten C" svart linje. Den östra stenen, som även hade en tydligare grop och en lite mindre sten intill sig, mättes in som "Sten D" (svart linje) samt "Grop" (grön linje). Under ytan markerad "Grop" framkom en ännu större sten än "Sten D". Stenarna låg i en fyllning, som visserligen var ganska ljus och lik omkringliggande undergrundslera, men den hade en inblandning av bland annat sot som gör den gråare. Den östliga gropens fyllning innehöll också en packning av stenar, tegelbitar och kolbitar. En större kolbit hade tydliga märken av bearbetning med verktyg (se foto).

Figur 195. Sydväst om Ankers grav – möjliga grundstenar inmätta som "Sten C" respektive "Sten D" och "Grop". På bilden syns även avgränsningskanten för den schaktade ytan inmätt i söder som "Sjakt A" och i öster som "Sjakt B" (utsnitt Bilaga 7. LA-7014-arkeolog-03)

Figur 196. De två stenarna inmätta mot sydöst, inmätta som till vänster "Sten D" och "Grop", och till höger "Sten C". Foto: 130524AA:

Figur 197. Foto mot väster, i förgrunden syns "Sten D" till vänster och stenen inmätt som "Grop" till höger. I fyllningen vid dessa framkom bland annat träbiten på fotot nedan. I bakgrunden syns "Sten C" som också hade en fyllning kring sig som var gråare än den omgivande undergrundleran. Foto: 130524AA.

Figur 198. Förkolnad träbit med märken efter verktygsbearbetning, hittad i fyllningen vid "Sten D" och "Grop" Foto: 130524AA.

3.5.3. Området öster om Ankers grav

3.5.3.1. Sydöst – modern gång och eventuell äldre gång/sandyta

Den moderna gången satt med storgatsten har passerat Ankers grav på dess västra sida. Gången var tydligt synlig genom det rödbruna, tydligt avgränsade sättsandslagret även efter att gatstenarna tagits bort. Gatstenarna har sannolikt lagts under 1960-talet i samband med restaureringen som följde efter Karen Reierstads förenklade plan (Mellgren-Mathiesen 2008 s. 90).

Intill den moderna gången noterades sydöst om Ankers grav också ytor med mer slagg- och kolblandad fyllning, dessa mättes in som "Grop B" sydväst om den moderna gången, och "Slagg B" lite mer nordöst om den moderna gången.

När schaktet utvidgades något mot öster, alltså öster om den linje som mätts in som "Sjakt B", noterades öster om den moderna gången en yta med sand av samma typ som den gångsand som finns i alla gångar i Sørparken. Det verkar sannolikt är att detta är lämningarna efter en äldre gång, eller möjligen en sandyta av annat slag. Tyvärr var det utifrån den rest som kunde observeras mycket svårt att säga något om hur denna gång kan ha fortsatt, men det såg ut som den möjligen svängt in mot platsen där Ankers grav finns, men ändå löpt öster om denna.

Figur 199. Ytan sydöst om Ankers grav mot norr. Centralt i bild syns den rest av sand som var helt lik sanden i gångarna i Sørparken. Foto: 130524AA.

Figur 200. Överst: Ytan sydöst om Ankers grav mot norr. Centralt i bild syns den rest av sand som var helt lik sanden i gångarna i Sørparken. Foto: 130524AA. Nederst: Ytan sydöst om Ankers grav mot väst. Centralt i bilden från vänster till höger syns den rest av sand som var helt lik sanden i gångarna i Sørparken. Längre bort syns den moderna gångens rödbruna sättsand som klart kontrasterar mot den ljusa undergrundsleran. Foto: 130524AA.

3.5.3.2. Nordöst – modern gång

Nordöst om graven, öster om den moderna gången, fanns efter schaktningen 24 maj 2012 inte mycket att se – marken var här mycket omblandad bland annat på grund av körning med maskiner. Det behövde inte heller grävas så djupt att vi kom under det störda. Därför var i princip bara den rödbruna gångsanden efter den moderna gången satt med storgatsten allt som kunde iakttas här på denna grävnivå.

Figur 201. Ytan nordöst om Ankers grav mot nordöst efter schaktningen 24 maj 2015. Foto: 130524AA.

3.5.3.3. Smalt schakt för elledning på gångens västra sida

Den 27/5 2013 grävdes ett smalt schakt för en el-kabel till belysning längs gången mellan Sørparken och Østparken. Schaktet följde gångens västra sida ner för sluttningen. Nedanför den brantaste delen där marken planade ut noterades först en övergång från slagg till en grusigare sandig undergrund och sedan till en vit undergrundslera. Undergrundsleran fortsatte ungefär fram till i höjd med graven, därefter blev det underliggande materialet på nytt mer grusigt och blandat. I den vita leran noterades en slaggfylld grop vars utsträckning i schaktet mätts in som "slagg kabelgröft".

Figur 202. Det smala elledningsschaktets nordliga, nedre del i Østparken. Foto: 120528AA.

3.5.4. Grävning för hägnad kring Ankers grav

Onsdag den 29/5 påbörjade grävning av smala schakt kring Ankers grav. Schakten skulle fyllas med dränerande singel till grundläggning för det gjutna fundamentet för inhägnaden kring graven. Detta innebar att fyra smala schakt grävdes vinkelrätt kring graven, djupare ner, från den redan avbanade ytan. Vid grävningen noterades under resterna av sättsand från 1960-talsgången ett tjockt gruslager med en tydlig avslutningskant strax öster om graven. Kanten mättes in som "sandlag".

Figur 203. Schaktningen började på södra och östra sidan om graven. Foto: 130529AA.

Figur 204. Närbild av den högra delen av bilden ovan. Det sydliga schaktets västligaste del innan det västra schaktet påbörjades. På bilden syns 1) Det moderna rödbruna lagret med sättsand, 2) ett jämntjockt gruslager med naturgrus, även innehållande vattenslipade stenar, och 3) vit undergrundslera, bitvis med inblandning av andra material och nedgrävningar. Foto: 130529AA.

Figur 205. Det södra schaktet mot norr, efter att schaktet på västsidan påbörjat, och kanten på föregående bild grävts bort. På bilden syns 1) Det moderna rödbruna lagret med såttsand, 2) ett jämntjockt gruslager med naturgrus, även innehållande vattenslipade stenar, och 3) vit undergrundslera, bitvis med inblandning av andra material och nedgrävningar. Övergången mellan lager 2 och undergrund är i princip plan. På den nedre bilden notera färgskillnaden mellan lager 1 och 2, och inslaget av rundade stenar i lager 2. Foto: 130529AA.

Figur 206. Det södra och det östra schaktet mot nordväst. Foto: 130529AA.

Figur 207. Det västra schaktet mot nordöst. Samma lagerföljd med den rödbruna sättsanden överst, gruslagret, och der lerblandade lagret under. På denna sida var det underliggande lagret tydligt fläckigt, troligen på grund av tidigare grävning. Det är också ungefär här graven bör finnas. Foto: 130529AA.

I höjd med gravens ände mot öst noterades en avslutning i gruslagret (2). Denna avslutning syntes dels i norra schaktet mot norr, och dels i södra schaktet mot söder. De två synliga avslutningarna i schaktväggarna mättes in som en linje kallad "Sandlag" (brun linje). Det visade sig att den var helt parallell med huvudbyggnadens fasad. Detta tolkas som att gruslagret bör höra till det som anlades i samband med att man gjorde ordning platsen kring Ankers grav då graven flyttades hit från Biri 1901. Linjen kan jämföras med fotografiet från ca 1914 (Mellgren-Mathiesen 2008 s. 74) och 1913-planen (Ibid s. 51).

Figur 209. Det södra schaktet mot söder. Avslutningen för det grusblandade sandlagret (2) syntes tydligt i sektionen mot söder. Inmätning av den södra punkten i linjen "Sandlag". Foto: 130529AA:

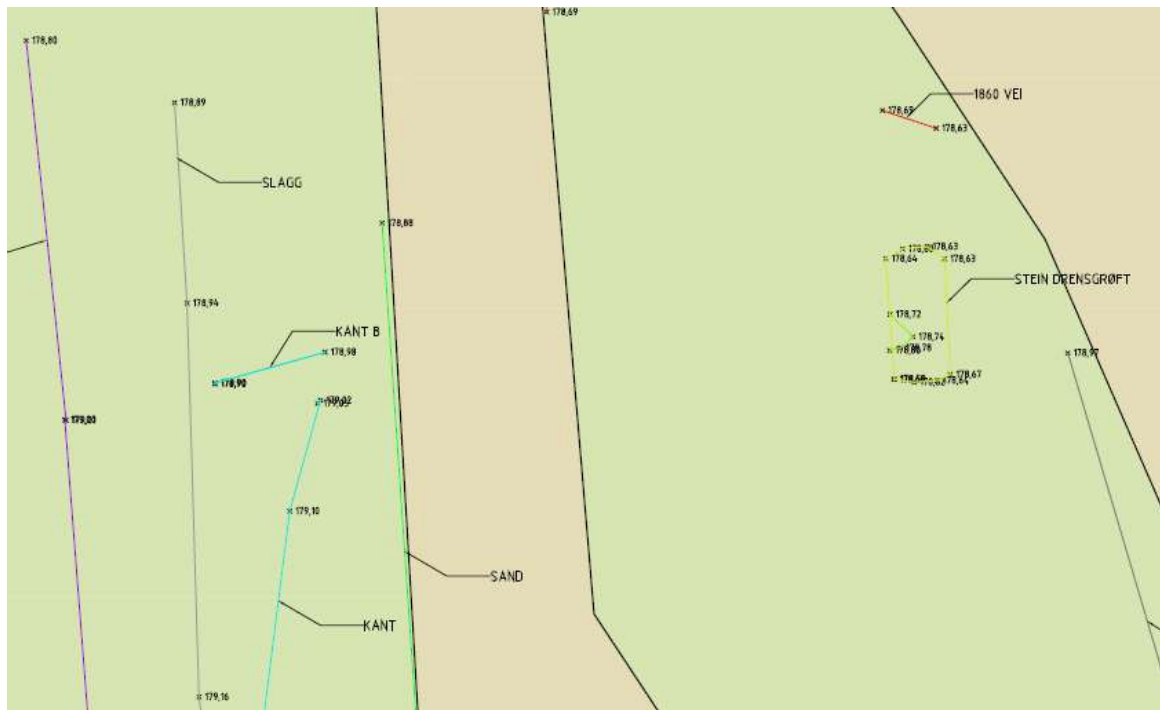

Figur 210. Det norra schaktet mot norr.. Avslutningen för det grusblandade sandlagret (2) syntes tydligt även i sektionen mot norr. Inmätning av den norra punkten i linjen "Sandlag". Foto: 130529AA:

3.5.5. Norra delen av Østparken

3.5.5.1. Dränering från gravhjägnadens nordöstra hörn mot norr

Då grävningen för de smala schakten kring graven var färdiga förlängdes det östliga för att fungera som dräneringsschakt mot norr. En bit längre norrut framkom ett kraftigt sotigt lager med kolfragment, obrända ben samt ett par större stenar. I anslutning till stenarna fanns en grop som fortsatte lite djupare ner i den ljusa leriga undergrunden. Gropen mättes in som "Stein drensgroft" (gul linje) och den största stenen, som även syns på fotografierna nedan, mättes in separat (grön linje). Under sotlagret mot norr fanns vit lera. Längst mot norr gick schaktet in i väglagret. Den ungefärliga avgränsningen mättes in som "1860 vei" (röd linje). Åldersbedömningen är dock inte helt säker.

Figur 211. Till höger i bild syns det sotiga kolblandade lagret mättes in som "Stein drensgroft" (gul linje) och stenen som var synlig mättes in för sig (grön linje). Längre norrut i det smala schaktet mättes var kanten för gången började som "1860 vei" (röd linje). (Utsnitt Bilaga 7. LA-7014-arkeolog-03)

Figur 212. Till höger i bild syns hur det fortsatta dräneringsschaktet mot norr börjat grävas. Foto: 130529AA.

Figur 213. Då schaktet grävdes vidare mot norr påträffades ett mörkgrått, sotigt lager som bland annat innehöll kol- och tegelfragment och obrända djurben. Fotografiet taget mot nordöst. Foto: 130529AA.

Figur 214. Samma schakt mot väst-sydväst. Det sotiga lagret och gropen i anslutning till stenen syns tydligt till höger i bild. Inmätning av stenen pågår. Foto: 130529AA.

Figur 215. Överst: Då schaktet grävdes vidare mot norr påträffades ett mörkgrått, sotigt lager som bland annat innehöll kol- och tegelfragment och obrända djurben. Fotografiet taget mot nordöst. Mitten: Norr om den mörka gropen, till höger i bild, fanns vit lera under det sotigare lagret. Nederst: Fortsättningen av schaktet mot norr, efter den vita leran, först sotiga färgningar, sedan mer sandiga lager. Mot nordväst. Foto: 130529AA.

3.5.5.2. Fortsättning på dränering i Østparkens norra del

Måndagen 3 juni 2013 fortsattes grävningen av det smala dräneringsschaktet mot norr och nordväst. Schaktet följde den befintliga vägen.

I schaktets sidor noterades ett övre tjockt och kompakt gruslager, som liknade det lager som återfanns i vägarna kring Tunet. Detta lager påminner snarare om grusad bilväg än om trädgårdsgång. Under detta kom brunt homogent sandlager sin inte såg ut att var lika rött som det översta sättsandlagret intill Ankers grav. Färgmässigt påminde det snarare om det tjocka sandlagret under detta, eller gångsandlagren i gångarna i Sørparken. Placeringen och de inmätta avgränsningarna kan dock också väcka en misstanke om att det ändå har något att göra med den gång som överst var belagd med storgatsten.

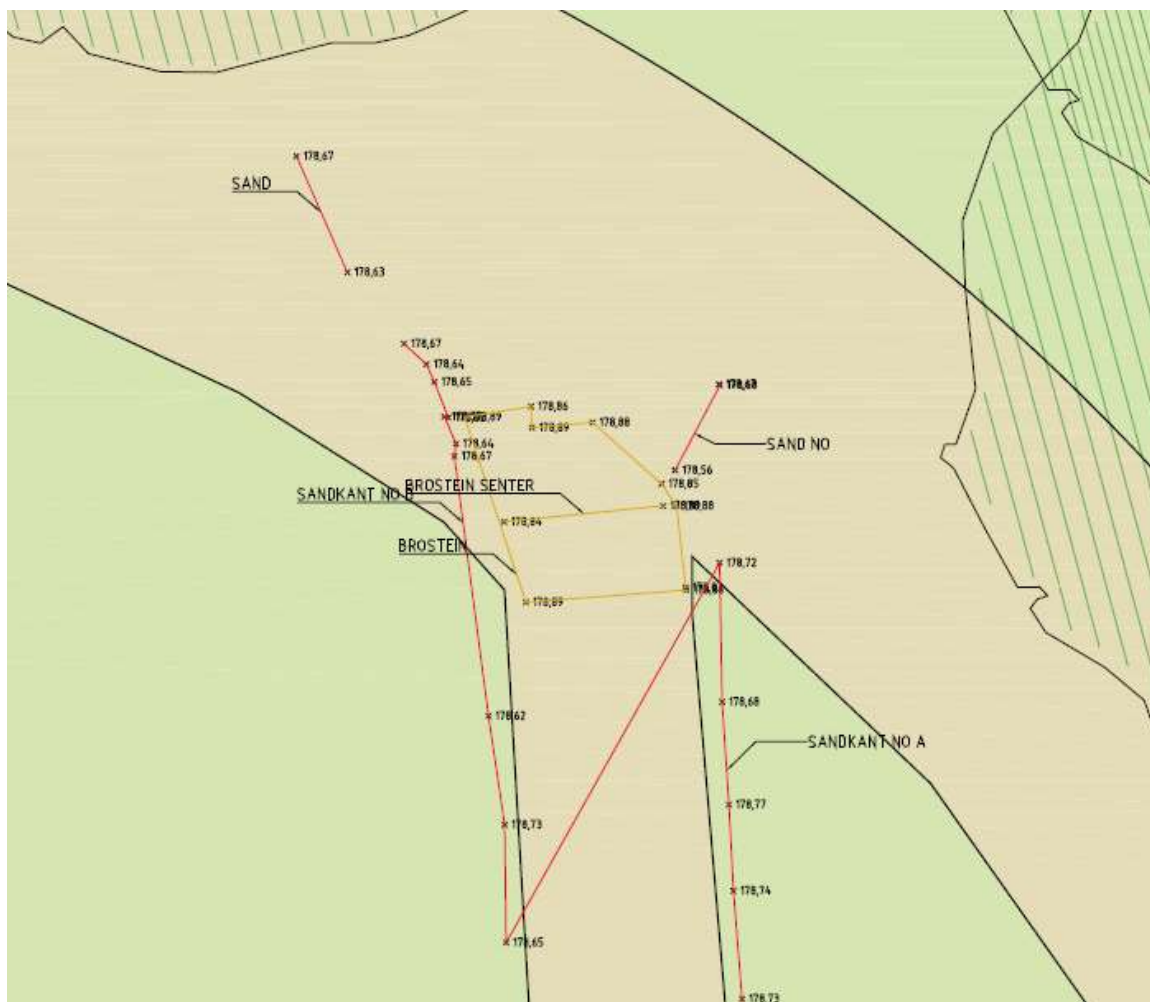
Sandlagret dokumenterades genom fotografering av schaktets sektioner, och genom inmätning av dess avgränsningar. Avgränsningarna mot väst mättes in i norr respektive söder genom linjen "Sand". Avgränsningarna mot öst mättes in i norr respektive söder genom linjen "Sand NO".

Figur 216. Fortsatt grävning av dräneringsschakt i norra delen av Østparken, mot öst. Foto: 130604AA.

Figur 217. Sandlagret och det grusiga överliggande lagret mot norr. Foto: 130604AA:

Figur 218. Norra delen av Østparken (Utsnitt Bilaga 7. LA-7014-arkeolog-03).

Figur 219. Sandlagrets vänstra avslutning mot söder. Över syns det kompakta gruset och under sot och kol blandat med ljus lerig silt. Foto: 130604AA.

Figur 220. Sandlagrets västra avslutning mot norr. söder. Över syns det kompakta gruset och under sot och kol blandat med ljus lerig silt. Foto: 130604AA.

Figur 221. Sandlagrets östra avslutning mot norr. Över syns det kompakta gruset och under sot och kol blandat med ljus lerig silt. Notera även den röda skiftningen längst ner i det övre gruslagret, som påminner om sättsanden i gången med storgatsten. Foto: 130604AA.

Figur 222. Sandlagrets östra avslutning mot S. Över syns det kompakta gruset och under sot och kol blandat med ljus lerig silt. Notera även att det nederst i övre gruslagret verkar finnas ett parti med mer röd sand, som påminner om sättsanden som t ex noterades överst även vid grävningen kring Ankers grav. Foto: 130604AA.

3.5.5.3. Parti med storgatsten i norra delen av Østparken

Grävningen av det översta lagret fortsatte därefter söder om det smala dräneringsschaktet i Østparkens norra del. Strax under ytan framkom ett parti med storgatsten. Stenarna hade i princip samma storlek och utseende som storgatstenarna i sluttningen mellan Sørparken och Østparken. En skillnad var dock att fyllningen mellan stenarna mer bestod av lera med inslag av kolfragment än den röda sättsanden som fanns i sluttningen. Ytterkanterna av storgatstenspartiet har mätts in som "Brosten" (mörkgul linje) och en linje mellan två stenrader mättes in som "Brosten retning center" (mörkgul linje) för att dokumentera i vilken riktning varven/raderna av stenar var lagda.

Figur 223. Parti med storgatsten i norra delen av Østparken, mot väst. Foto: 130604AA:

Figur 224. Överst stenläggningen mot öst, mitten fyllningen mellan stenarna var lerig, men under låg de på den typiska rödbruna sättsanden. Då stenarna grävt bort syntes stråket av rödbrun sättsand. Foto: 130604AA:

3.5.6. Sluttningen mellan Sørparken och Østparken

3.5.6.1. Gången

Gången mellan Sørparken og Østparken var 2012 satt med relativt modern storgatsten. I augusti 2012 togs gatstenen bort inför renoveringen av detta gångparti. Storgatstenen var satt i en brun sand. Detta var en sand som skilde sig tydligt från den typiska bruna sanden som fanns i alla gångarna i Sørparken, genom att sättsanden var grövre och brunare. Större delen av denna sättsand togs bort, men ett tunt lager lämnades kvar också efter schaktning. Detta gjorde att det var svårt att se hur marklagren under såg ut. På ett par ställen syntes dock det underliggande lagret, som var sotigt och kolblandat med ett stort inslag av slagg.

Figur 225. Gång mellan Sørparken og Østparken har i senare tid satts med storgatsten. Foto: 120806AA.

Figur 226. Gatstenen var satt i ett tjockt lager brun sättsand. Foto: 120807AA.

Figur 227. Eftersom lagret med sättsand var så djupt, behövde man inte gräva ända ner till dess botten för den nya gångbeläggnings. På några ställen var det dock möjligt att se hur marken under sättsandlagret såg ut, det var kraftigt sotigt och kolblandat med ett stort inslag av slagg. Foto: 120808AA.

3.5.6.2. Smalt schakt för elledning på gångens västra sida

Den 27/5 2013 grävdes ett smalt schakt för en el-kabel till belysning längs gången mellan Sørparken och Østparken. Grävningen började strax sydväst om den stora stubbe som fanns högst upp i sluttningen. Kabeldikets djup var max 40 cm. Söder om stubben under gräset noterades överst ett ca 10 cm tjockt lager mörkbrun humös matjord. Under detta fanns ett ca 15 cm tjockt lager mer kompakt och något mindre humös matjord. Omkring 25-35 cm ner noterades en gradvis övergång till ett ljus gul/brun/gråmelerat lager med inslag av kolfragment.

Där schaktet mötte gången blev först de övre matjordslagren betydligt tunnare, nedast ca 15 cm, och i kanten av själva gången noterades att under denna fanns samma gropiga övergång mellan gångsand och det underliggande ljusa lagret som på andra ställen i den väst-östliga gången närmast huvudbyggnaden i Sørparken. Det brunaktiga gångsandlagret var här ca 12 cm tjockt men det väx-lade alltså mycket. Gropigheten har tolkats som möjliga spår efter grävning med spade. Under det moderna sandlagret noterades samma bruna sand som i övriga delar av gången. Under gångsanden verkar undergrunden ligga högre. En möjlig förklaring är att man grävt utanför och väster om gången där matjordslagret är ca 30 cm, men under gången har inget skett sedan gånglagret lades dit. Flera grova rötter från trädstubben korsade det smala schaktet.

Figur 228. Det smala elledningsschaktet söder om stubben högst upp i slänten mellan Sørparken och Østparken. Nederst det övre mer humösa och det undre mer kompakta matjordslagret samt övergången till det ljusa mellerade lagret under i schaktets sydvästra del. Nederst till höger den gropiga övergången till det underliggande ljusa mellerade lagret, kan jämföras med de andra snitten genom den väst-östliga gången närmast huvudbyggnaden i Sørparken. Foto: 120528AA.

Det smala schaktet följde sedan västsidan av gången nerför sluttningen från Sørparken till Østparken. I den brantaste delen av sluttningen fanns under sättsanden, som troligen härrör från 1960-talet, svarta slagglager. Slaggområdet sydliga/övre kant har mätts in som "Slaggrens ny" och "Kant 24". Kantlinjen visade sig senare stämma väl med gränsen för det slagglager som senare framkom längre mot väst (se vidare nedan). I nederkanten av den brantaste delen där marken började plana ut noterades först en övergång från slagg till en grusigare sandig undergrundsluk fyllning med lite slagginslag, och därefter till en vit undergrundslera.

Figur 229. I den brantaste delen av sluttningen framkom i gångens kant svarta slagglager. Foto: 120528AA.

Figur 230. Nedre kanten av sluttningen, på bilden syns övergången från slagg, till ett grusigare lager med inslag av slagg, till vit undergrundslera. Övergången är på bilderna markerad med två trämarkörer. Foto: 120538AA.

3.5.6.3. Den större ytan i sluttningen mellan Sørparken och Østparken

I juni 2013 schaktades det övre marklagret i slänten i östra delen av Østparken bort, inför anläggningen av bland annat ny gräsmatta. Längst ner i slänten där marken planar ut var matjorden relativt ljus. Högre upp, strax nedanför den stora stubben efter en lind (*Tilia cordata*) som troligen planterats före 1800-talet, blev matjorden betydligt mörkare, sotigare och mer slaggblandad.

Figur 231. Ytschaktning i slänten mellan Sørparken och Østparken. Nederst var matjorden relativt ljus, högre upp närmare den stora stubben blev marken tydligt sotigare, mörkare och blandad med slagg. Överst mot söder, mitten och nederst mot öst. Foto: 130604AA.

Figur 232. Slaggytan mot öst direkt efter första schaktningen. Till vänster i den ljusare, mer sandiga fyllningen strax norr om syns en sten med flat ovansida som också mättes in. Foto:130604AA.

Slaggstråket såg ut att ligga nästan parallellt med huvudbyggnadens sydfasad. Den synliga ytans bredd (nord-syd) var ca 1,40 meter, förutom i den västligaste änden där den var något bredare. Från stubben mot väster sträckte sig stråket ca 6 meter. Öster om stubben fortsatte slagginblandningen ytterligare någon meter, för att sedan bli mer utblandat och diffust. I slänten nedanför lagret och stubben fanns fläckvis inblandning av sot och slagg, men inget tydligt stråk på samma sätt.

Slaggområdet rensades därefter för hand. Den övre kanten, mot söder och Sörparken, visade sig ha en speciellt skarp och tydlig avgränsning mellan brun matjord och sotigt slagg och kolblandat lager. Här grävdes också ett kort snitt, och det ser ut som den skarpa gränsen fortsätter neråt mer eller mindre lodrätt. Snittet mättes in som "snitt SO". I den bruna matjorden noterades särskilt några skärvor av grönaktigt planglas.

Inom slagglagret noterades en skillnad mellan en lite mindre kolblandad fyllning i norr och en mer slaggblandad i söder. Den ungefärliga gränslinjen mellan dessa mättes in som "Grense SO" (grön linje). Skillnaden troddes först kunna bero på schaktningen och att det helt enkelt är lite djupare schaktat på norra sidan. Men vid grävningen av snittet konstaterades att den mer slaggfyllda södra sidan fortsätter bestå mest av slagg även längre ner.

Slaggstråkets övre kantlinje mot söder mättes in som ”slagg SO dyp B” (röd linje). Försättningen runt längs dess västkant och norra sida mättes in som ”slagg SO”. På västra och norra sidan var gränserna mer diffusa.

Nederkanten för det röda "sandlagret" mättes in som "slagg SO dyp C" (röd linje). Längre mot husets hörn var redan grävt djupare. Därefter mättes stubbens kanter in som "stubbe" (ljusblå linje). Slutligen mättes den mer diffusa avgränsningskanten öster om stubben, mellan mer brun matjord och mer sotig matjord med inslag av slagg och kol, in som "slagg SO dyp D".

144

Figur 235. Inom slagglagret noterades en skillnad mellan en lite mindre kolblandad fyllning i norr och en mer slaggblandad i söder. Den ungefärliga gränslinjen mellan dessa mättes in. Mot norr. Foto: 130605AA.

Figur 236. Överst mot norr. Nederst mot söder: Direkt intill huvudbyggnadens hörn fanns ett lager med mer kol, och ett annorlunda bränt material, som snarast såg ut som röd sand. I denna röda "sand" noterades också små droppar/kulor av metall/slagg av det slag som man ofta hittar i arkeologiska kontexter med anknytning till metallbearbetning. Foto: 130605AA.

Figur 237. Överst det brända lagret mot söder, nederst hela slaggytan mot nordöst. Foto: 130605AA.

Figur 238. I förgrunden syns den mer diffusa gränsen mellan brun matjord och slaggblandade lager öster om stubben. Foto: 130605AA.

Figur 239. Snittet i slagglagrets övre södra kant, fotograferat mot öster. Den markanta skillnaden mellan sotigt slagglager och brun matjord syns tydligt på bilden. Foto: 130606AA.

Figur 240. Slänten med slagglagret mellan Sørparken och Østparken, mot söder. Foto: 130606AA.

Figur 241. Slänten med slagglagret mellan Sørparken och Østparken, mot öster. Foto: 130606AA.

Figur 242. Slagglagret i slänten mellan Sørparken och Østparken, ovanifrån mot öster. Foto: 130606AA.

Figur 243. Ytan söder om huvudbyggnaden. Det brända slagglagret mellan Sørparken och Østparken syns till höger och fundamentet till den nya trappan ut från biblioteket. Foto: 130805AA.

Figur 244. Slänten mellan Sørparken och Østparken efter att det nya matjordslagret lagts på. Den gamla stubben har frästs bort och ersatts med ett nytt träd som syns till höger. Foto: 130807AA.

4. Referenser

Otryckta källor

- Florens-deklarationen*, Internasjonell deklarasjon for bevarande og restaurering av historisk trädgårdsanläggningar, parker och landskap antagen av ICOMOS i december 1982. Tillgänglig via internet: http://www.icomos.se/wp-content/uploads/2013/05/Florensdeklarationen_1982.pdf
- Referat fra seminar 26.-27. august 2010 om restaurering av Eidsvollsanlegget*. Notat PK-41, rev1, 27.09.2010. Statsbyggs arkiv.
- Riksantikvarens vurdering – Rehabiliteringen av parken ved Eidsvollsmindet*. Brev fra Riksantikvaren 22.01.2011, Statsbyggs arkiv.
- Referat Faggruppemøte 14.06.2011: Istandsetting av parken ved Eidsvollbygningen*. DL-nr 2010001611-22, Referat 30.08.2011. Statsbyggs arkiv.

Rapporter och tryckta källor

- Bergaust, Tore Edvard. 2011. Parken rundt Eidsvollbygningen: Hvorfor holder man seg ikkje til 1814-konseptet? *Fortidsvern* 2/2011.
- Jakobsson, Anna & Persson, Boel & Biwall, Anders & Jansen, Jane & Trinks, Immo & Andréasson, Anna. 2012. *Tomarps trädgård och dess vattenanläggningar*. Landskap trädgård jordbruk: rapportserie 2012:1, Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp. Rapporten är även tillgänglig via internet: <http://pub.epsilon.slu.se/9461/>
- Mellgren-Mathiesen, Ingeborg Mellgren-Mathiesen S. (2008) *Statsbyggs prosjekt nr. 11300: Eidsvollbygningen tilbake til 1814: PARKHISTORIE OG HAGEUNDERSØKELSER*. Rapport. Arkadia landskap, Kroken Gård, 2480 Koppang, 12 juni 2008.
- Molaug, Petter B. 2011a. *Eidsvollbygningen. Arkeologisk undersøkelse i kjelleren: Oppdrag fra Statsbygg juni 2011*. NIKU Oppdragsrapport 132/2011, Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.
- Molaug, Petter B. 2011b. *Eidsvollbygningen. Arkeologiske undersøkelser under dagens kjellergulv: Del 2 Oppdrag fra Statsbygg augusti-september 2011*. NIKU Oppdragsrapport 215/2011, Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.
- Molaug, Petter B. 2012. *Eidsvollbygningen. Arkeologiske undersøkelser del 3: Oppdrag frå Statsbygg. Arbeider i kjelleren og utenfor bygningen*. NIKU Oppdragsrapport 45/2012, Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.
- Molaug, Petter B. 2013a. *Eidsvollbygningen. Arkeologiske undersøkelser del 4: Oppdrag fra Statsbygg. Arbeider utenfor hovedbygningen 2012-13*, NIKU Oppdragsrapport 15/2013, Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.
- Molaug, Petter B. 2013b. *Eidsvollbygningens kjeller: Supplerende arkeologiske undersøkelser for Statsbygg 2012-13*. NIKU Oppdragsrapport 154/2013, Norsk institutt for kulturminneforskning, Oslo.
- Dietze, Annegreth. 2004. *Bogstads hageanlegg - Ankers engelske park?* Bogstad Stiftelse.